



**T.C.**  
**NİĞDE ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**  
**EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**İLKÖĞRETİM DERS KİTAPLARININ GÖRSEL BOYUT VE**  
**İÇERİK TUTARLILIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**HAZIRLAYAN**  
**Saliha BULUT (TUTKUN)**

**2008-NİĞDE**

**T.C.  
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI  
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**İLKÖĞRETİM DERS KİTAPLARININ GÖRSEL BOYUT VE  
İÇERİK TUTARLILIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Hazırlayan  
Saliha BULUT (TUTKUN)**

**Danışman  
Yrd. Doç Dr. Recep ÖZKAN**

**2008-NİĞDE**

## ONAY VE KABUL SAYFASI

**Yrd. Doç Dr. Recep ÖZKAN** danışmanlığında **Saliha BULUT (TUTKUN)** tarafından hazırlanan “**İlköğretim Ders Kitaplarının Görsel Boyut ve İçerik Tutarlılığı Açısından İncelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

..../..../2008

JÜRİ:

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Recep ÖZKAN .....

Üye: Yrd. Doç. Dr. Kamil İŞERİ .....

Üye: Yrd.Doç. Dr. Mustafa KOÇ .....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun .....Tarih ve .....  
Sayılı kararı ile onaylanmıştır. ..../..../2008

Doç.Dr. Selen DOĞAN

Enstitü Müdürü

## ÖZET

Bu araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İlköğretim Okullarının I. Kademesinde okutulmakta olan 4. ve 5. sınıf Sosyal Alan ders kitaplarının, görsel boyut ve içerik tutarlılığı açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın alt problemlerini, ünite başlıkları-konu başlıkları, konu başlıkları-metin ana fikri, konu başlıkları-görsel ögeler ve metin ana fikri-görsel ögeler tutarlılığının boyutları oluşturmuştur. Araştırma tarama modeli niteliğindedir. Araştırmanın evrenini, 2007–2008 eğitim-öğretim yılı İlköğretim I. Kademe de okutulan Sosyal Alan ders kitapları oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, İlköğretim I. Kademe 4. sınıf Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Trafik Güvenliği ve 5. sınıf Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü Ahlak Bilgisi ders kitapları olmak üzere toplam 7 adet ders kitabı oluşturmuştur. Veriler, her bir ders kitabının ünite ve konularını içeren ve “Hiç, Az, Orta, Çok ve Tamamen” derecelerinden oluşan tablolar aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir:

- 1- İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. sınıflar Sosyal Alan ders kitaplarının, görsel boyut ve içerik tutarlılığı kısmen yeterli düzeydedir.
- 2- İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. sınıflar Sosyal Alan ders kitaplarında, ünite başlıkları ile konu başlıkları yüksek oranda tutarlıdır.
- 3- İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. sınıflar Sosyal Alan ders kitaplarında, konu başlıkları ile metin ana fikri yüksek oranda tutarlıdır.
- 4- İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. sınıflar Sosyal Alan ders kitaplarında, konu başlıkları ile görsel ögeler tutarlılığı orta düzeydedir.
- 5- İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. sınıflar Sosyal Alan ders kitaplarında, metin ana fikri ile görsel ögeler tutarlılığı düşük düzeydedir.

**Anahtar kelimler:** İlköğretim, Ders Kitabı, İçerik, Görsel Tasarım, Eğitsel Tasarım.

## **ABSTRACT**

### **A RESEARCH ON COHORENCE OF VISUAL DIMENSION AND CONTENT IN TEXTBOOKS OF PRIMARY SCHOOL**

The purpose of this research was exam to coherence of visual dimension and content in 4. and 5. grade social field text books in first level of elementary school in Turkey. The sub-problems of research are coherence of unit-subject heading, subject heading-text central theme, subject heading-visual element and text central theme-visual element. Survey research model was used as research method. The universe of research is social field text books which are using in first level of elementary schools 2007-2008 periods. Sample of research is constituted of total 7 social field text books of first level of elementary school. These are 4. grade text book of Turkish Language, Social Studies, Religion Culture and Ethics, Traffic safety and 5. grade text book of Turkish Language, Social Studies, Religion Culture and Ethics. Data was collected by tables which consist text book unit and subject and ranked “not at all, seldom, average, much and completely.” Research results are given below:

- 1- Coherence of visual dimension and content in 4. and 5. grades social field text books in first level of elementary school is partly adequate.
- 2- Coherence of unit-subject heading of 4. and 5. grades social field text books in first level of elementary school is highly adequate.
- 3- Coherence of subject heading-text central theme of 4. and 5. grades social field text books in first level of elementary school is highly adequate.
- 4- Coherence of subject heading-visual dimension of 4. and 5. grades social field text books in first level of elementary school is average level.
- 5- Coherence of text central theme -visual dimension of 4. and 5. grades social field text books in first level of elementary school is lower level.

**Key words:** Elementary School, Text Book, Content, Visual Imagining, Educational Imagining.

## ÖN SÖZ

Bireyin yaşamını dengeli bir biçimde sürdürebilmesi, toplum içinde uyumlu yaşayabilmesi ve kültürüne katkı sağlayabilmesi, bireyin sahip olduğu bilgi, tutum ve becerilere sahip olması ile mümkündür. Bu özellikler okullarda kazandırılır. İlköğretim I. Kademe düzeyi, temel yurttaşlık bilgisi, tutumu ve becerilerinin kazandırıldığı, insan yetiştirmenin temel basamağıdır. Bu davranış özelliklerini kazandırmada kitaplar, bu anlamda özellikle ders kitapları temel araçtır. Bilgi edinmenin pek çok yolu vardır. Ancak, bunlardan en önemlisi ve tarihi geçmişe sahip olanı, kitaplar aracılığıyla bilgi edinmedir.

Küreselleşen dünyada, birey ve toplumların ihtiyaçları doğrultusunda, değişme ve gelişmeler çok hızlı olmaktadır. Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı eğitim sistemini yenileme ve güncelleştirme çalışmaları başlatmıştır. Bu çerçevede, eğitim programları yenilenmiş ve ders kitaplarının yeni anlayışlar doğrultusunda yazımı ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin etkililiği ve verimliliği üzerine yapılacak değerlendirme çalışmalarının, yenileşme süreçlerinin niteliğini artıracığı söylenebilir. Bu nedenle, İlköğretim 4. ve 5. sınıf ders kitaplarının içerik ve görsel öge tutarlılığına ilişkin bu çalışmanın yapılması düşünülmüştür.

Bu çalışmanın ilk adımından sonuna kadar geçen her aşamada bana yardımcı olan değerli danışmanım ve sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Recep ÖZKAN'a, gerekli materyallerin temininde yardımcı olan Niğde İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne ve Selçuk İlköğretim Okulu Müdürlüğü'ne teşekkür ederim. Ayrıca, tez sürecinde her zaman bana destek olan arkadaşlarıma ve aileme teşekkür ederim.

Saliha BULUT (TUTKUN)

Haziran, 2008

## İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT .....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER .....	VI
TABLolar LİSTESİ.....	IX

BÖLÜM I.....	1
I. GİRİŞ.....	1

II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	2
1. Eğitim.....	2
2. Planlı Eğitim .....	3
3. Eğitim Ortamı .....	5
3.1 Öğrenme-öğretme Süreçleri.....	5
3.2 Eğitim Ortamında Öğretim Materyali Kullanmanın Yararları.....	6
3.3 Öğretim Materyalleri.....	7
3.4 Öğretim Materyallerinin (Araç-Gereç, Kaynakları) Sınıflaması .....	8
4. Yazılı Materyaller .....	9
5. Kitap.....	10
6. Çocuk .....	11
6.1 İlköğretim Çağı Çocuğun Özellikleri.....	11
6.2 Çocuk Kitapları .....	12
7. Ders Kitapları .....	14
7.1 Ders Kitaplarının Tarihi Süreci.....	16
7.2 Ders Kitabının Yardımcı Materyalleri .....	17
7.3 Eğitim Programları-Ders Kitabı İlişkisi.....	17
7.4 Ders Kitaplarının Öğretimdeki Yeri.....	18
7.5 Ders Kitaplarının Yasal Boyutu .....	20
7.6 Ders Kitaplarının Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Kullanılması.....	21
7.7 Ders Kitabı Seçme.....	22
7.8 Ders Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler .....	23
7.9 Ders Kitabında Bulunması Gereken Bölümler .....	25
7.10 Ders Kitaplarında Tasarım .....	25
8. Ders Kitaplarının Yapısı .....	26
8.1 Ders Kitaplarının Fiziksel Yapısı.....	26
8.2 Ders Kitaplarında Eğitsel Tasarımı.....	27
8.3 Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım .....	29
8.4 Ders Kitaplarında Görsel Tasarım .....	30
9. Bir Ders Kitabının Yazım Ölçütleri .....	32
9.1 Genel Görünüm.....	32
9.2 Yazılar .....	32
9.3 Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği.....	33
10. Ders Kitaplarında Görsel Boyut.....	34
10.1 Görsel Okuma .....	34

10.2 Ders Kitaplarında Görsel Ögeler.....	34
10.3 Ders Kitaplarında Renk Kullanımı.....	37
10.4 Görsel Metinlerin Bağlam Oluşturma Özellikleri.....	38
10.5 Görsel Ögelerin Özellikleri.....	38
10.6 Görsel Düzenin İlkeleri.....	39
10.7 İçerik-Görsel Öge İlişkiliği Değerlendirme Ölçütleri.....	39
11. Ders Kitaplarında İçerik.....	41
11.1 Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik.....	41
11.2 Ders Kitaplarında Bilimsel İçeriğin Yapılandırılması.....	41
12. Araştırmanın Önemi.....	42
13. Araştırmanın Problemi.....	43
13.1 Alt Problemler.....	44
14. Sınırlılıklar.....	44
15. Tanımlar.....	45
<b>BÖLÜM II.....</b>	<b>46</b>
<b>İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....</b>	<b>46</b>
<b>BÖLÜM III.....</b>	<b>57</b>
<b>YÖNTEM.....</b>	<b>57</b>
1. Araştırma Yöntemi.....	57
2. Evren ve Örneklem.....	57
3. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	58
<b>BÖLÜM IV.....</b>	<b>60</b>
<b>BULGULAR.....</b>	<b>60</b>
I. Örneklemeye Ait Bulgular.....	60
II. Alt Problemlere Ait Bulgular.....	60
1. İlköğretim 4. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Bulgular.....	60
1.1 İlköğretim 4. Sınıf Trafik Güvenliği Ders Kitabına Ait Bulgular.....	61
1.2 İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabına Ait Bulgular.....	62
1.3 İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Ait Bulgular.....	64
1.4 İlköğretim 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgular.....	66
2. İlköğretim 5. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Bulgular.....	68
2.1 İlköğretim 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabına Ait Bulgular.....	68
2.2 İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Ait Bulgular.....	70
2.3 İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgular.....	72



<b>BÖLÜM V</b> .....	<b>74</b>
<b>SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER</b> .....	<b>74</b>
1. Alt Problemlerle İlgili Sonuçlar .....	75
1.1. İlköğretim I. Kademedede okutulan sosyal alan ders kitaplarında ünite başlıkları ile konu başlıkları tutarlı mıdır? alt problemiyle ilgili sonuçlar .....	75
1.2. İlköğretim I. Kademedede okutulan sosyal alan ders kitaplarında konu başlıkları ile metin ana fikri tutarlı mıdır? alt problemiyle ilgili bulgular .....	76
1.3. İlköğretim I. Kademedede okutulan sosyal alan ders kitaplarında konu başlıkları ile görsel öğeler tutarlı mıdır? alt problemiyle ilgili bulgular .....	78
1.4. İlköğretim I. Kademedede okutulan sosyal alan ders kitaplarında metin ana fikri ile görsel öğeler tutarlı mıdır? alt problemiyle ilgili bulgular .....	79
2. Genel Değerlendirme .....	81
3. Öneriler .....	86
<b>KAYNAKLAR</b> .....	<b>88</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ</b> .....	<b>93</b>

## TABLULAR LİSTESİ

<b>Tablo 1:</b> Örneklemede Yer Alan Kitaplara Ait Bilgiler .....	60
<b>Tablo 2 :</b> İlköğretim 4. Sınıf Trafik Güvenliği Ders Kitabı .....	61
<b>Tablo 3 A:</b> İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı.....	62
<b>Tablo 3 B:</b> İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı.....	63
<b>Tablo 4 A:</b> İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	64
<b>Tablo 4 B:</b> İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	65
<b>Tablo 5 :</b> İlköğretim 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabı.....	66
<b>Tablo 6 A:</b> İlköğretim 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı.....	68
<b>Tablo 6 B:</b> İlköğretim 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı.....	69
<b>Tablo 7 A:</b> İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	70
<b>Tablo 7 B:</b> İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	71
<b>Tablo 8:</b> İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı.....	72

# BÖLÜM I

## I. GİRİŞ

Bilgiye sahip olmak, tüm toplumlar için her zaman önemli olmuştur. Bu olguyu felsefeciler, bilim insanları, tüm kültürler ve dinler de desteklemiştir. Bilgi sahibi olan toplumlar olmayanlardan daha güçlü olmuşlar, diğer toplumları kültürel, ekonomik, teknolojik, siyasal, sanatsal yönlerden egemenlikleri altına almışlardır. Her zaman bilgi ve teknoloji üreten ülkeler diğer ülkelerden önde olmuşlar, bir anlamda onlara üstünlük kurmuşlardır. Bilgi üretme ve ona sahibi olma olgusu son yıllarda daha önemli hale gelmiştir. Bu yüzden 21. yüz yıl, bilgi çağı (enformasyon) olarak adlandırılmaktadır.

Bilgi üretmek ve ona sahip olmak, ancak bir toplumun eğitilmiş yani nitelikli insanlara sahip olması ile mümkündür. Çünkü nüfusu eğitilmiş insanlardan oluşan toplumlar kalkınma sürecini daha hızlı geçmişlerdir. Eğitim, bireye fiziksel, zihinsel, sosyal, kişisel ve ahlaki yönlerde istenilen özelliklerde bilgi, tutum ve beceriler kazandırır. Bu beceriler bireyin en üst düzeylerde gelişmesine, değişen ve gelişen durumlara karşı uyum sağlamasına yardımcı olur. İçinde yaşanılan çağ, her zamankinden daha çok, eğitime ve eğitilmiş bireylere ihtiyaç duyulan bir özellik taşımaktadır. Üstelik bireyler de bu ihtiyacı aynı düzeyde duymaktadırlar. Çünkü bilgi çağında, bilgi ve teknolojideki değişimler çok hızlı gerçekleşmektedir. Bilgi ve teknolojiye sahip olmak yaşamın vazgeçilmez bir ögesi haline gelmiştir. Bu hızlı değişim, dünyayı küçülterek, toplumları yoğun bir bilgi birikimi ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu durum toplumların bilgi anlayışına da yansımıştır. Bu yansıma eğitim

planlamalarının bu yönde oluşturulmasına, eğitim kurumlarının ve programlarının yeniden düzenlenmesine ve eğitime ayrılan kaynakların artırılmasına yol açmıştır.

Bu kaçınılmaz gelişme ve değişimlerden en çok kalkınmakta olan ülkeler etkilenmektedir. Kalkınmakta olan ülkeler arasında yer alan Türkiye, Milli Eğitim sistemini bu doğrultuda yenileme çabasına girmiştir. Bu kapsamda yeni yaklaşımlar uygulamaya konulmuş, eğitim programları yenilenmiş, ders kitapları yeni anlayışlar doğrultusunda güncellenmiştir. Bu durumda yapılan bu uygulamaların etkililiği ve verimliliğinin değerlendirilmesi önem kazanmıştır.

İnsanın doğasında yer alan merak ve dolayısıyla bilgi edinme ihtiyacı, onu doğumundan başlayarak, sürekli diğer insanlardan ve çevrelerinden bilgi edinmeye yönlendirmiştir. İnsan yaşantıları ve eğitim yoluyla edindikleri bilgileri içselleştirerek davranışlarına yansıtırlar. Bilgi edinmenin pek çok yolu vardır. Ancak, bunlardan en önemlisi ve tarihi geçmişe sahip olanı, kitaplar aracılığıyla bilgi edinmedir.

Oğuzkan (2001: 12)'de okumanın üç temel hedefi "bilgi kazanmak, zevk almak ve hayatı tanımak" olarak belirtilmektedir. Kitaplar, insan hayatını zenginleştiren, insanı hayata bağlayan, üzüntülerden uzaklaştıran, hayal kurmasına olanak veren, uzak yerlere ve kültürlerle götüreren, sorunlara karşı direnç kazandıran ve çözümünde alternatifler üreten bir kaynaktır. Öyleyse, çocuklara kitapların, insanın en iyi dostlarından ve bilgi edinme yollarından biri olduğu inancı kazandırılmalıdır. Böylelikle, çocuklar okumaktan zevk alan ve değişen koşullara kolay uyum sağlayabilen bireyler olarak yetiştirilebilecektir.

## **II. KURAMSAL ÇERÇEVE**

### **1. Eğitim**

Alan yazında eğitimin farklı tanımları yer almaktadır. En yaygın tanımlardan birisi olan Ertürk (1982: 12)'ün tanımına göre, "Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir." Sönmez (2003: 2) ise eğitimi, "Fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biyo-kimyasal değişiklikler oluşturma süreci" olarak tanımlamaktadır.

Eğitim, her felsefi sisteme ve psikolojik yaklaşıma göre değişik şekillerde tanımlanabilir. Örneğin, eğitimi, İdealistler Tanrıya ulaştırma süreci için yapılan etkinlikler; Realistler insanı toplumun başat değerlerine göre yetiştirme süreci, Marksistler çelişkiyi en aza indirip üretimde bulundurma süreci, Pragmatistler yaşantılar yoluyla kişide istendik davranış değişikliği oluşturma süreci, Varoluşçular ise insanı sınır durumuna getirme süreci olarak tanımlamışlardır (Sönmez, 2003: 123).

## **2. Planlı Eğitim**

Ülkemiz, özellikle cumhuriyetin kurulması ile birlikte kalkınma ve modernleşme çabasına girmiştir. Atatürk bu durumu “ağdaş uygarlıklar düzeyine ulaşma” hedefi olarak ifade etmiştir. Bu hedefe ulaşmak için istenilen niteliklerde insan yetiştirmek öncelikli amaç olarak ele alınmıştır. İnsanı nitelikli ve etkili hale getirmenin yolu eğitimidir. Bu eğitim türü ise planlı eğitimidir. Planlı eğitimde tüm eğitim etkinlikleri düzene sokulmuştur.

Planlı eğitim etkinlikleri sistem yaklaşımına göre düzenlenir. İnsan davranışlarını istendik yönde değiştirmek için işe koşulan eğitim, açık bir sistemdir. Yetiştirilmesi amaçlanan bireyin kazanması istenilen davranışlar eğitimin hedefleridir. Bu hedeflere ulaşma, açık bir sistem olan eğitimin düzenlenmesini gerektirir. Bu düzenin eğitimdeki adı “Eğitim Programı”dır. Eğitim programı, bireyde gözlenmesi kararlaştırılan hedefleri, bunları gerçekleştirebilecek eğitim ve sınama durumlarını içeren dirik bir bütündür. Bu süreçte önce hedef-davranışlar, sonra bunların her bir öğrenciye nasıl ve ne yolla kazandırılacağı; en son olarak da her bir öğrencinin bu hedef davranışları kazanıp kazanmadığının ne yolla sınanacağı belirlenir. Bu işlemlerden sonra eğitim programı uygulamaya konulur. Uygulama sürecinde, sonunda ve gerekli her basamakta değerlendirme işlemleri yapılır (Sönmez, 2007).

Planlı eğitim ya da diğer adı ile eğitim programını Varış (1978: 17), “Bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitim ve kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesine yönelik tüm faaliyetler” olarak tanımlamaktadır. Eğitim programını “Belli ğrencileri belli bir zaman süresi içinde

yetiştirmeye yönelik dzenli eğitim durumlarının tümü.” olarak tanımlayan Ertürk (1982: 14)’ e göre, eğitim programının 3 ögesi vardır. Bunlar, 1- Hedefler, 2- Eğitim Durumları ve 3- Değerlendirmedir. Demirel (2004: 6), eğitim programını, “okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları dzenegi” olarak tanımlamaktadır. Demirel (2003, 2004)’e göre bir eğitim programın dört temel ögesi vardır. Bunlar, 1- Hedef ve davranışlar, 2- İçerik, 3- ğrenme- ğretme Süreci (eğitim durumları), 4- lme-değerlendirmedir.

Eğitimde hedef, yetiştirilmesi amaçlanan bireyde bulunması uygun görülen eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikteki bilgi, tutum ve beceri gibi özellikler olarak tanımlanabilir. Özel hedef olarak ifade edilen bu özelliklerin neler olduğu belirlenirken öncelikle, toplum, konu alanı, birey ve doğa belirleyicileri incelenir. Bu inceleme sonucu oluşturulan hedeflere “aday hedefler” denir. Daha sonra aday hedefler, eğitim felsefesi, eğitim psikolojisi, eğitim sosyolojisi ve eğitim ekonomisi süzgeçlerinden geçirilerek, okullarda ulaşılacak “zel hedefler” belirlenir. Belirlenen hedeflere ulaşılması için, bu hedeflerin davranışları belirlenir. Hedefler, daha çok zihinsel öğrenmelerin ağırlıklı olduğu bilişsel alan, duyuşsal öğrenmelerin ağırlık olduğu duyuşsal alan ve beceriye dayalı öğrenmelerin ağırlıklı olduğu psiko-motor (devinişsel) alan olmak üzere üç boyutta sınıflandırılır (Ertürk, 1982; Sönmez, 2007; Demirel, 2003, 2004).

Eğitim programının ikinci ögesi olan içerik, program hedefleri doğrultusunda seçilmiş konular bütünüdür. Bir başka ifade ile hedef davranışları kazandıracak biçimde ünite ve konuların dzenlenmesidir. İçerik, hedef davranışlara ulaşmak için bir araçtır. İçerik, hedef davranışlarla tutarlı, ağdaş, bilimsel, sanatsal ve felsefi bilgiyle çelişmeyen, ülkenin temel aldığı eğitim felsefesiyle tutarlı, öğrencinin hazır bulunuşluk dzenine ve içinde yaşadığı toplumsal-kültürel değerlere uygun, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve birbirinin önkoşulu, bilinenden bilinmeyene, kendi içinde mantıksal bir tutarlılığı olacak şekilde dzenlenmelidir (Sönmez 2007: 120-129).

Eğitim programının nc ögesi olan öğrenme-öğretme süreçleri ya da eğitim durumları, hedef davranışları öğrenciye kazandırmak için gerekli uyarıcıların dzenlenip işe koşulmasıdır. Bu uyarıcılar ya da eğitim durumlarının ögeleri, pekiştiren, dönüt, düzeltme, ipucu, ğrenci katılımı, ğretmen nitelikleri, sevgi,

eğitim teknolojisi, zaman, öğretim ortamının fiziksel özellikleri, öğretim strateji-yöntem ve teknikleri, araç-gereç-kaynaklar, ders dışı ve ders içi etkinlikler olarak sıralanabilir (Sönmez 2007: 137).

Bir eğitim programının dördüncü ögesi olan değerlendirme ya da sınamaya durumları ise, öğrenciye kazandırılmak istenilen davranışların kazanılıp kazanılmadığının belirlenmesidir. Bu boyutta öğrenciye kazandırılması planlanmış her hedef-davranış ölçülür. Her eğitim programının uygulama sırasında ve sonunda mutlaka değerlendirme yapılmalıdır. Değerlendirme sonuçlarına göre programda yenileme, onarma ve geliştirme çalışmaları yapılır (Sönmez, 2007; Demirel, 2003, 2004; Ertürk, 1982).

### **3. Eğitim Ortamı**

Eğitim ortamı, “Eğitim etkinliklerinin meydana geldiği, öğrencinin bilgiyle etkileşimde bulunduğu çevre” ya da “öğrenme-öğretme etkinliklerinde, konunun özelliğine göre etkileşimde bulunulan personel, araç-gereç, tesis ve organizasyon gibi ögelerin oluşturduğu alan” olarak tanımlanabilir (Şimşek, 1997: 21).

#### **3.1 Öğrenme-öğretme Süreçleri**

Öğrenme-öğretme süreçleri belirlenen hedef-davranışları gerçekleştirmek için yapılan tüm etkinliklerdir. Bu süreç, kuramsal durumların uygulamaya konulduğunda, öğrenci ve öğretmeni de içine alan bir durumdur. Bir başka ifadeyle planlanan ve hedeflenen özellikleri öğrencinin kazanmasını sağlayacak uygun bir sınıf ortamı, araç-gereç ve öğretim yöntemlerinden ve bunları uyumlu bir biçimde düzenleyip, uygulayan öğretmenden oluşan ortamdır.

Öğrencide davranış değişikliği oluşturabilmek, ancak öğrencinin yaşantıları ile mümkündür. Öğrenme yaşantılarını bireyin zeka, ilgi, beceri, hazır bulunuşluk düzeyi gibi iç koşullar ve yaşanan çevre, araç-gereç, kaynaklar, strateji-yöntem ve teknikler gibi dış koşullar etkiler (Şimşek, 1997). Öğrenmenin başlangıcında devreye öncelikle görme, işitme, tatma, dokunma, koklama gibi duyu organları girmektedir. İnsanlar okuduklarının %10’unu, işittiklerinin %20’sini, gördüklerinin %30’unu öğrenebilmektedir. Ancak iki duyu organı -hem görüp hem işitme- birden devreye

girince öğrenme oranı %50'ye çıkmaktadır. Öğrenilenlerin uygulanması ile öğrenme oranı %90'a çıkarılabilmektedir (Koç, 2002: 2; Yalın, 2001: 82).

Öğretmenin öğrenme-öğretme süreçlerindeki sorumluluğu, öğrencilerinin düzeylerine, konu içeriğine ve okulunun koşullarına göre sınıf ortamını düzenlemesidir. Öğretmen öğretim-öğrenme ortamlarını düzenlemede çok sayıda olanaktan yararlanabilir. Bu düzenlemede yer alan öğelerden biri de yazılı materyallerdir. Yazılı materyaller içinde ise en yaygın kullanılanı ders kitaplarıdır. Ders kitaplarının hem öğretmene ve hem de öğrencilere yararı vardır. Ders kitapları yardımıyla öğrenciler, öğretmenlerinin anlattıklarını izlerler, gerektiğinde istedikleri zaman, hız ve miktarda tekrar edebilirler (Küçükahmet, 2003: 11).

### **3.2 Eğitim Ortamında Öğretim Materyali Kullanmanın Yararları**

Öğrenme-öğretme süreçlerinde, öğretmen pek çok araç-gereç ve kaynaktan yararlanarak eğitimin hedeflerine ulaşmaya çalışır. Öğrenme-öğretme süreçlerinde materyal kullanmanın yararları şu şekilde sıralanabilir (Kutlu ve Aldağ, 2005: 31-35; Yalın, 2001: 82-90):

- 1- Yaratıcılığı artırma,
- 2- Öğretmenin rolünü geliştirme,
- 3- Fırsat eşitliğini sağlama,
- 4- Motivasyonu artırma,
- 5- Eğitimi bireyselleştirme,
- 6- Öğretimde öğretmene ve öğrenciye serbestlik sağlama,
- 7- Birinci kaynaktan bilgi sağlama,
- 8- Çoğaltılabilme,
- 9- Aktif öğrenmeyi sağlama,
- 10- Somut öğrenmeyi gerçekleştirme,
- 11- Öğrenmeyi kolaylaştırma,
- 12- Aşamalı öğrenmeyi sağlama,
- 13- Dikkati sürdürme,
- 14- Verimliliği artırma,
- 15- Değişik tür ve düzeylerde davranışları gerçekleştirme,
- 16- Çoklu öğrenme ortamı sağlama,



- 17- Hatırlamayı kolaylaştırma,
- 18- Zaman tasarrufu sağlama,
- 19- Tekrar kullanılabilme gibi yaraları vardır.

### 3.3 Öğretim Materyalleri

Öğretim materyallerinin öğrenme-öğretme süreçlerindeki işlevi çok yüksek ve önemlidir. Öğretimde materyaller olmadan öğrenme olmaz denilebilir. Şimşek (1997: 25)'te öğrenme-öğretme süreçlerinin en önemli öğelerinden biri olan eğitim araçlarını, “öğrenme-öğretme etkinlikleri sırasında öğrencinin öğrenmesi ve öğretmenin etkili bir öğretim sağlayabilmesi için bilgilerin kavratılmasında, olayların açıklanmasında, varlıkların tanıtılmasında, üzerinde gözlem ve araştırma yapmada kullanılan her türlü öğrenme ve öğretme yardımcısıdır.” biçiminde dile getirmektedir.

Öğretim materyali ifadesi, öğretimin tasarlanması ve öğretimin hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla ders işleme süreçlerinde araç-gereç ve materyallerin kullanılmasını ifade eder. Eğitim araçları kara tahtadan bilgisayara kadar çok çeşitlidir. Öğretim materyali oluşturabilmek için araçlar gereklidir. Örneğin, yazı tahtası bir araçtır. Üzerinde bir işlem yapmak, şekil çizmek gibi eylemler oluşturulduğu zaman bir öğretim materyali haline gelir (Yanpar, 2006: 9).

Öğretim materyali, eğitim-öğretim sürecini etkili kılmak için kullanılan kitap, harita, video kaset, bilgisayar programı, tepegöz asetatı, slayt gibi her türlü malzemedir. Bir başka deyişle öğretimi etkinleştirmek ve verimliliği arttırmaya dönük her türlü destekleyici nesne (obje) öğretim materyalidir. Öğretim materyalleri öğretimin istenilen düzeyde gerçekleşmesi için kullanılan yapılardır. Materyaller, öğrenme-öğretme süreçlerindeki iletişimin en üst düzeyde gerçekleşmesini sağlamak için gerekli unsurlardır. Öğrenme-öğretme süreçlerinde araç-gereç ve kaynaklardan yararlanma, öğretme işinin etkin olabilmesi, konuların daha kolay, etkili ve anlaşılabilir sunulması, öğretimin daha ilgi çekici ve zevkli hale getirilmesi gibi yararlar sağlar. Eğitimde görsel-işitsel araçlar kullanmak öğrenmenin kalıcı izli olmasını ve yaşama uygulanabilirliğini sağlama ve öğretmenlerin de çalışmalarını kolaylaştırma açılarından önemlidir (Alkan 2005; Yıldız, 2002; Demirel, 2003).

Öğretim materyallerinin hazırlanması ve kullanımında dikkat alınması gerekli ilkeler vardır (Yıldız, 2002: 20-28; Uşun, 2000: 3-5). Bunlar aşağıda verilmiştir:

- 1- Öğretim materyalleri bireysel öğretime hizmet edecek nitelikte olmalıdır.
- 2- Öğretim materyalleri öğrencinin fiziksel ve zihinsel katılımını sağlamayı hedeflemelidir.
- 3- Öğretim materyalleri öğrencinin öğrenme etkinliği sürecinde öğrenciyi yaptıkları ile ilgili dönüt (geri bildirim) vermelidir.
- 4- Öğretim materyalleri, öğrencinin öğretilecek konuya olan motivasyonunu sürekli yüksek tutmalıdır.
- 5- Öğretim materyalleri öğretilecek her konu ve alt konunun ana hatlarını içermelidir.
- 6- Öğretim materyalleri daha önce öğrenilmiş konulara ilişkin referanslar içermelidir.
- 7- Öğretim materyalleri etkili sunum özelliklerine sahip olmalıdır.

### **3.4 Öğretim Materyallerinin (Araç-Gereç, Kaynakları) Sınıflaması**

Öğretim materyalleri değişik biçimde sınıflandırılmaktadır (Demirel 2003: 52-53; Seferoğlu, 2006: 55; Halis, 2004: 50-76; Çilenti, 1984: 60-109): Aşağıda, tüm bu sınıflamalardan hareketle oluşturulan bir sınıflama verilmiştir

#### **A- Görsel Araçlar:**

1. Yazılı Materyaller: Ders Kitabı, Öğretmen Kitabı, Alıştırma Kitabı, Başvuru Kitapları, Dergi, Broşür.
- 2- Yazı Tahtaları: Kara Tahta, Çelik Emaye Beyaz Yazı Tahtası, Pazen Tahta, Manyetik Tahta, Bülten Tahta, Elektronik Tahta.
- 3- Resim ve Grafikler: Düz resimler, Çizgi Resimler, Flaş kartlar, Figürinler, Duvar Resimleri, Levhalar, Afişler, Şemalar, Grafikler, Karikatürler.
- 4- Gerçek Eşyalar ve Modeller
- 5- Yansıtıcılar (Projektörler ): Tepegöz, Opak Projektörü, Slayt Projektörü, Film Şeridi Projektörü, Data Show.

#### **B- İşitsel Araçlar**

- 1- Radyo

- 2- Pıkap ve Plaklar
- 3- Teyp, Ses Bantları ve CD'ler
- 4- Kompakt Disk

#### **C- Görsel-İşitsel Araçlar**

- 1- Film Makinesi ve Hareketli Filmler
- 2- Kapalı Devre Televizyon
- 3- Video
- 4- Kuklalar
- 5- Tiyatro
- 6- Eğitsel Geziler

#### **D- Teknoloji Destekli Araçlar**

- 1- Etkileşimli Video
- 2- İletişim Uyduları
- 3- Tele Toplantılar
- 4- Videoteks
- 5- İnternet
- 6- Teleteks

Öğretmen bu araçlardan uygun olanları sınıf ortamında kullanmalıdır. Bu araçların kullanımı ile ilgili okullarda okutulan ders kitapları için hazırlanmış olan görsel-ışitsel araçların kullanım amacı, yeri ve şekli ile ilgili bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarında verilmiştir.

#### **4. Yazılı Materyaller**

Eğitim ortamlarında pek çok değişik materyal kullanmak mümkündür. Öğrenme-öğretme ortamında en yaygın kullanılan materyal türü yazılı materyallerdir. Çünkü yazılı materyaller en yaygın olan, kolay ulaşılabilen, eğitim ortamına kolay taşınabilen, kolay çoğaltılabilen, kullanımı kolay ve diğer öğretim materyallerine göre daha ekonomik olan materyallerdir. Yazılı materyallerin bu avantajlarının yanı sıra bazı sınırlılıkları da vardır. En önemli sınırlılığı, yazılı materyal kullanılan sınıf ortamında, öğrencinin materyalle etkileşimi düşük olmakta ve öğrenci edilgen duruma düşmektedir. Ayrıca yazılı materyallerin

güncelleştirilmesi ve geliştirilmesi zordur. Bu nedenle yazılı materyallerin seçiminde ve kullanımında şu noktalara dikkat edilmelidir:

1- Materyalin eğitim programına olan uygunluğu ve güncelliği ön plana çıkarılmalıdır,

2- Materyalde kullanılan dil ve anlatım öğrencinin düzeyine uygun olmalıdır,

3- Öğrenciye yaptıkları ile ilgili sürekli dönüt verilmelidir,

4- Sadece yazı yerine, resim, grafik, tablo gibi özelliklere sahip olan materyaller öncelikli kullanılmalıdır (Yanpar Yıldırım, 1999: 21-22; Yanpar, 2006: 111; Halis, 2002: 45-46).

## **5. Kitap**

İnsanoğlu varoluşundan bu yana bilgi üretmiş ve ürettiği bu bilgiyi diğer insan ve topluluklarla paylaşmıştır. Bu paylaşımında en önemli araç kitaplar olmuştur. 21. yüz yılda bilgisayar, uydu, televizyon gibi değişik ve hızlı araçlar, bilgi paylaşımında kullanılmasına rağmen, yazılı materyaller, özellikle kitaplar yerini korumaktadır. Eğitim etkinlikleri, hem bilgi, tutum ve beceri kazandıran hem de bilgi aktarılan bir süreçtir. Bu süreçte bilginin dağıtımı temel olmaktadır. Bu bağlamda kitap eğitim-öğretim etkinliklerin temel araçlarından biridir denilebilir (Alkan, 1998).

Kitap, “Dikilmiş ya da ciltli olarak bir araya getirilmiş basılı yapraklar bütünü” olarak tanımlanabilir. Kitap, UNESCO tarafından, “Kapakları dışında en az 49 sayfa olan ve süreli niteliği bulunmayan basılı yayın” biçiminde tanımlanmıştır (Ceyhan ve Yiğit, 2004: 14). Kitapların tarihsel gelişimi incelendiğinde ilk kitap sayfalarının “İnsanların duygu, düşünce ve amaçlarını anlatmak için mağara duvarlarına yaptığı çizimler” olduğu söylenebilir. İlk kitaplar M.Ö. 3000 yıllarında yazılan Sümer tabletleridir. Bu tabletleri Asur kralları bir araya toplayarak kitaplık ve arşiv oluşturmuşlardır. Kitapların ilk malzemeleri odundu. Çinlilerin ipek, Mısırlıların papirüs ve Romalıların parşömenleri, modern kitabın tarihsel basamaklarıdır. Mağara duvarlarından günümüze, kitap bireyin doğrudan ilişki kurabildiği temel bir bilgi ve kültür aracıdır (Aydın, 2001: 8; İşeri, 2003: 70).

Ülkemizde çocuk kitapları konusu, Meşrutiyetin ilanından sonra batılı eğitim anlayışının eğitim kurumlarına girmesi ile başlamıştır (Oğuzkan, 2001: 9-10).

## **6. Çocuk**

Çocuk, “iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek” ya da “bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” olarak tanımlanmaktadır (Oğuzkan, 2001: 2). Gelişim psikolojisine göre, “bebeklik” ile “ergenlik” çağıları arasında yer alan çocukluk çağı, genel olarak üç döneme ayrılır. Bunlar: a- İlk çocukluk çağı: Bu çağa oyun çağı da denilir. 2-6 yaşlarını kapsar. b- İkinci çocukluk çağı: Okul çağı da denilir. 6-12 yaşları kapsar. c- Son çocukluk çağı: Erinlik çağı da denilir. 10-13 veya 12-14 yaşlarını kapsar. Genel bir ifade ile insanın 2-14 yaşları arasındaki gelişme dönemine “çocuk çağı” denir. Bu dönem eğitim bakımından okul öncesi eğitim ve temel eğitim olarak iki döneme ayrılır (Oğuzkan, 2001: 2-3; Canel 2007: 121; Senemoğlu, 2002).

### **6.1 İlköğretim Çağı Çocuğun Özellikleri**

İlköğretim çağı, çocuğun bilgi, tutum ve becerilerinin geliştiği en önemli çağdır. Bu dönemde çocuk işlenmeye, şekil vermeye, eğitime uygun bir varlıktır. Çocuğun gelişimi doğal bir sıra ve düzene göre gerçekleşir. Bu durum bir çocuktan diğerine farklılık gösterir. Genel olarak bir insanın gelişim evreleri, 0-3 yaş bebeklik, 3-15 yaş çocukluk, 15-25 yaş gençlik ve 25 yaş üstü yetişkinlik devreleri olarak sınıflanabilir.

Okul çağı çocuklarının gelişim dönemleri; fiziksel gelişim, sosyal gelişim, duyuşsal gelişim, bilişsel gelişim, dil gelişimi ve okuma becerileri ve gelişimi şeklinde gruplandırılabilir. Çocuğun ilk etkileşimi anne-baba ile olmaktadır. Sonra sırasıyla diğer aile bireyleri, komşular, okul arkadaşları ve öğretmenleri ile devam etmektedir. Çocuğun 7-15 yaşları ilköğretim çağı olarak kabul edilmektedir. Bu çağda çocuk fiziksel ve zihinsel olarak hızlı büyür. 9-11 yaşları arasında cinsiyet ayırımı netleşir, ilgi alanları, merakları, duygu ve hayal dünyaları, beğenip-

beğenmedikleri farklılaşır. Bu çağdaki çocukların, anne-baba, öğretmen ve çevrelerinden takdir bekleme duyguları yüksektir.

İlköğretim I. kademe çağındaki çocuklar, meraklı ve öğrenmeye karşı heyecanlıdırlar. Yaptıkları, duyduklarından daha çok kalıcıdır. Dünyayı somut olaylarla anlamaya çalışırlar. Zaman ve mekan kavramlarını anlamada zorluk çekerler. Okul öğrenmeleri çocuğun ilgi duyduğu, hoşlandığı ve zevk aldığı yöne ve onun ihtiyaçları doğrultusunda, geleceğe dönük olmalıdır (Güneş, 2002: 31-45; Duman ve Çakmak, 2004: 20-21; Tosunoğlu, Arslan ve Karakuş, 2001: 84-93; Tertemiz, Ercan ve Kuyubaşı 2004: 56-58).

## **6.2 Çocuk Kitapları**

Yazınsal metinler okurda duygusal çağrışımlar uyandırır ve okuru yeni bir arayışa yöneltir. Sözcüklerle kurulan yeni anlam örüntüleri, okuru duymaya, düşünmeye çağırır ve örtük uyaralarıyla da çok anlamlı bir özellik gösterir. Çocuk İlköğretime başlama döneminde kitap okumakta isteklidir. Bu dönemde, çocuk, hem okuma yazma becerisinin gelişimine katkı sağlayacak hem de kendi gerçekliğine yanıt verebilecek kitaplara ihtiyaç duyar. Bu dönemde bir öğrenci hem metinlerin bilgilendirici kaynağından hem de çok yönlü anlamsal dünyasında yararlanır. Okuryazarlık, her bireyin kazanması gereken ve bireyi yaratıcı, araştırmacı, eleştirici düşünceye ulaştıran bir beceridir. Çocukların okuma kültürü edinebilmeleri için çocuk kitabı yazarların dünyaya çocuğun gözüyle bakabilen, yaşamı ve olayları çocuğun bakış açısıyla algılayan bir anlayışta olmaları gerekir (Sever, 2003: 8, 17, 20).

Çocuklar erken yaşlardan itibaren düzeylerine uygun, nitelikli yazınsal metinlerle karşılaşması, onların toplumsal ilişkilere yönelik deneyimler edinmesi, dilsel ve görsel anlatım gücü edinmesi açısından önemlidir. Çocuk kitapları çocuğun dilsel, bilişsel, bireysel ve toplumsal gelişimine etki eder. Kitaplardaki resimlerin, bir uyarıcı olarak çocuğun sanatsal duyu ve düşünce boyutuna önemli etkileri vardır (Sever, 2003). Çocuk yayınlarında kullanılabilirlik, kolay okunurluk, çekicilik ve dayanıklılık gibi biçimsel özellikler ve sanatsal değeri, eğitim-öğretim açısından etki değeri gibi içeriksel özelliklerin bulunması gerekir. Çocuk kitaplarında-yayınlarında bulunması gereken özellikler aşağıda verilmiştir:

### **A- Biçimsel Özellikler:**

a. Boyutlar: Kitap boyutunun içerikle uyumlu, hacim ve ağırlık bakımından taşınması ve kullanması kolay olmalıdır.

b- Kağıt Cinsi: Kağıt parlak (mat) olmayan cinsten, dayanıklı ve kaliteli olmalıdır.

c- Sayfa Düzeni (mizanpaj): Sayfalar normal veya normalden çok aralıklı satırlarla dizilmeli, sayfa kenar boşlukları geniş olmalı, İlköğretim I. Kademe için paragraflar kısa tutulmalı, sayfalar tek sütun olarak düzenlenmelidir.

d- Harfler: Metinde kullanılan harfler, özellikle ilk üç sınıf için, 12 puntodan küçük olmamalıdır.

e- Yazım ve Noktalama İşaretleri: Metinler dilbilgisi bakımında hatalı olmamalı, yazım birliği sağlanmalı, noktalama işaretlerinin kullanımında kurallara uyulmalıdır.

f- Resimler: Resimler, sade, açık ve konuya uygun olmalı, sevimli, eğlendirici ve neşe verici olmalıdır. Resim ile metin içeriği bir bütün oluşturmalıdır. Okul öncesi ve okul çağı başındaki çocuk kitaplarında her bir sayfanın dörtte üçünün resme ve dörtte birinin yazıya, diğer çocuk kitaplarında üçte bir ya da yarısının resimlendirmeye ayrılması uygundur.

Çocuk yayınlarındaki resimler üç türdür. Bunlar:

1- Süsleyici resimler: Bir konunun açıklanmasına çok, onun sembolik yönünü belirtmede kullanılır. Halk hikayeleri, destanlar, şiirler de kullanılır. Bu tür resimler, hayal gücünün artmasına, güzellik duygusunun gelişmesine katkı sağlarlar.

2- Metni açıklayıcı ve yorumlayıcı resimler: Bu tür resimler, okul çağı çocuk kitapları için önemlidir. Okumaya yeni başlayan çocuk, birçok sözcüğün anlamını somut biçimde bu tür resimler yardımıyla kavrar. Bu tür resimler tek bir düşünce veya kavramı açıklamak için kullanılmalıdır.

3- Metni tamamlayıcı resimler: Bu tür resimler, yazıyla anlatılması kolay olmayan, ayrıntılı ve karmaşık nesnelere ve olayların kolayca kavranması, doğa olaylarının ya da varlıkların özelliklerinin tanıtılması gibi durumlarda kullanılır.

g- Kapak (cilt): Kapak kitabın dayanıklılığını arttıran başlıca etkidir. Sağlam ve çekici olmalıdır (Oğuzkan, 2001: 363-366).

## **B- İçeriksel Özellikler:**

a- Tema: Metnin teması hiç duraksamaya yol açmayacak biçimde, açık-seçik olmalıdır. Teması belirsiz, değişik yorumlara açık metinler çocuğu kararsızlığa ve yanlış anlamalara sürükler.

b- Konu: Üzerinde yazı yazılan düşünce, olay veya duruma “konu” denir. Konu tema ile sıkı ilişkili olmalıdır. Çocuk kitaplarında konu seçimi çok önemlidir. Konu seçiminde, evrensel ve ulusal kültür değerleri, toplumun ahlak kuralları, gelenek ve görenekler göz önünde bulundurulmalıdır. Konu, düşünmeye yönelten, eğlendirici ve dinlendirici ve çocuğun yaşantılı ile ilişkili olmalıdır.

c- Kahramanlar: Özellikle masalımsı eserlerin dışındaki çocuk kitaplarında, kahramanlar gerçek veya gerçeğe yakın, çok sayıda kahraman yerine az sayıda kahraman olmalıdır. Yabancı dillerden yararlanılan eserlerde kahramanların adları Türkçeleştirilmelidir.

d- Plan: Plan, bir eserin yapısını ve iç düzenini önceden tasarlamayı sağlayan yazma işini bir disipline bağlayan araçtır. İyi bir plan, olaylar, durumlar, düşünce ve duygular arasında uyumlu bir ilişki sağlamalıdır. Çocuk eserlerinde plan son derece basit olmalıdır.

e- Üslup ve Dil: Üslup yazara özgü bir anlatım biçimidir. Üslubu belirleyen etmenler, kullanılan dil ve sözcükler ve cümle yapısıdır. Üslup ve dil çağdaş ve düzeye uygun olmalıdır (Oğuzkan, 2001: 366-372).

## **7. Ders Kitapları**

Ders kitabı, öğrenme-öğretme araçlarının en eskisi, en çok bilineni ve en çok kullanılanıdır. Ders kitapları hızla değişen ve gelişen modern araç-gereçlere karşın eğitimde temel olma ve önemli yerini koruma özelliğini taşımaktadır. Ders kitabının farklı tanımları vardır. Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeği'nde “Her tür derecedeki yaygın ve örgün eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış basılı eser” olarak tanımlanmaktadır (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 7). Aydın (2001: 8) ders kitaplarını, “Eğitim programlarında belirlenen amaçlar doğrultusunda; öğretim programlarındaki derslerin içeriği ile ilgili bilgileri öğrencilere sunan, pekiştirme, sınava hazırlama ve



öğrenme hızlarına uygun çalışma olanağı sağlayan bir materyal” biçiminde tanımlamaktadır. Ceyhan ve Yiğit (2004: 16) ders kitabını “Bir derste kullanılan ve o dersin geliştirilmesine esas oluşturan kitap” olarak tanımlamaktadır. Güneş (2002: 5) ise, ders kitabını “Öğretim programları doğrultusunda hazırlanan, belirli düzeydeki öğrenciler için yazılan ve öğrenim amacı ile kullanılan, öğrenmeyi anımsamayı kolaylaştıran, kolaydan zora uzanan, sistemli ilerleme ve gelişme sunan teknik bir kitap” olarak tanımlamaktadır.

Ders kitapları, en kolay ulaşılabilen, en işlevsel ve en sık başvurulmuş eğitim araç-gereçlerinden biri olduğundan okulda öğrencinin doğrudan ilişki kurabildiği bilgi ve kültür kaynağının da en temel araçlarından biridir. Ders kitaplarının öğrenciye hedef-davranışları kazandırma, kılavuz olma, öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyini artırma, kişiliğini geliştirme ve kültürünü arttırma gibi işlevleri vardır (İşeri, 2003: 69).

Eğitim ortamında en yaygın kullanılan materyal türlerinden biri olan ders kitapları, öğrenme-öğretme süreçlerinde yani sınıf ortamında ve okul dışında en çok kullanılan öğretim materyalidir. Ders kitapları eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına yardım eden bir kaynaktır. Ders kitabı ve içindeki resimler sınıf ortamında en çok kullanılan araçlardan biridir. Ders kitaplarının bu özelliğinin nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Yanpar Yıldırım, 1999: 47-56; Halis, 2004: 46-48; Duman ve Çakmak, 2004: 20-29; Yanpar, 2006: 113; Seferoğlu, 2006: 60):

1- Eğitim programına uygunluğu ve organizasyon: Eğitim programında yer alan amaçlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme özelliklerine uygun bilgiler sırasıyla yer almaktadır.

2- Bir öğretim aracı olarak kitabın kullanılması: Bilginin özünü sağlaması ve merkezi bilgi toplaması.

3- Öğretmenin kullanım kolaylığı: Öğrencinin izlenmesi, ödev verilmesinin kolaylığı.

4- Değerlendirme: Öğrencinin kolaylıkla değerlendirilmesi.

Bir diğer açıdan ders kitaplarının yararları şöyle sıralanabilir (Aydın, 2001: 9-10): Ders kitapları,

1- Sözlü öğretimin boşluklarını tamamlar,

- 2- Yeniden gözden geçirmelere fırsat sağlar,
- 3- Öğrenciyi etkinliğe yönlendirir,
- 4- Öğrencinin değişik kaynaklardan yararlanmaya yönlendirir,
- 5- Öğrenci ihtiyaç duydukça başvurabilir,
- 6- Öğretmene güven verir,
- 7- Dersin sistematik işlenmesine olanak sağlar.

Tosunoğlu ve diğerleri (2001: 51-52) ise, ders kitaplarını diğer ders araç-gereçlerden ayırtan özellikleri şu şekilde sıralamaktadır:

- 1- İlgilileri uyarır,
- 2- Zamandan tasarruf sağlar,
- 3- Farklı zamanlarda birbirleriyle tutarlı içeriğin sunumunu sağlar,
- 4- Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olur,
- 5- Tekrar tekrar kullanılabilir,
- 6- İçeriğin anlaşılmasını kolaylaştırır,
- 7- Soyut bilgileri somutlaştırır.

### **7.1 Ders Kitaplarının Tarihi Süreci**

Ders kitapları, tarihinin ilk çağlarından beri bir öğrenme kaynağı olarak kullanılmıştır. İlk ders kitapları Mısır'da M.Ö. 4000 yıllarında papirüs üzerine yazılmış kitaplardır. Daha sonra M.Ö. 3000 yıllarında, Asurlar ve Babiller döneminde, kil tabletlere yazılmıştır. M.S. 15. yüzyılda Batı'da yeni baskı tekniklerinin bulunması ile kitap yapımında yeni bir devir başlamıştır. Bu sayede ders kitapları istenildiği kadar çoğaltılabilmektedir. 15. yüzyıldan sonra ders kitapları eğitim-öğretimin temel aracı olmuşlardır. 18. yüzyıldan sonra, teknolojinin gelişmesiyle birlikte, modern eğitim araçları geliştirilmeye başlanmıştır.

Türkiye'de 1729 yılında ilk matbaanın gelmesiyle, kitaplar basılmaya başlanmıştır. Cumhuriyetle birlikte, 1933 yılında, Mili Eğitim Bakanlığı "ders kitaplarının seçilmesi, ve basılması dağıtılması hakkında kanun" ile ders kitapları konusunda tek yetkili ve sorumlu olmuştur (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 9-20).

## 7.2 Ders Kitabının Yardımcı Materyalleri

Ders kitapları, planlama ve öğrenme-öğretme süreçlerine çok sayıda yardımcı materyaller sunabilirler ve diğer araçların kullanımını da yönlendirebilirler. Ders kitabına destek olan eğitsel amaçlı kitaplar vardır. Eğitsel amaçlarla kullanılan kitap türleri şunlardır: Bir ders kitabına yardımcı materyaller şunlardır (Kılıç ve Seven, 2002: 163-170; Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 8-9; Pehlivan, 2003: 17; Küçükahmet, 2004: 11; Ceyhan ve Yiğit, 2004: 66-70):

- Öğretmen Kılavuzu
- Öğrenci Çalışma Kitabı
- Kaynak Kitap
- Beceri Kitapları
- Yardımcı Ders Kitapları,
- Alıştırma Kitabı,
- Deney Kitabı
- Dergiler
- Başvuru Kitabı
- Elektronik Gereçler: Slaytlar, Asetatlar, Video Kaset, CD.
- Diğer Materyaller: Haritalar, Modeller, Numuneler, Mikroskop.

## 7.3 Eğitim Programları-Ders Kitabı İlişkisi

Ders kitaplarının, öğretme-öğrenme süreçlerinde, özellikle planlı eğitim uygulamalarında, yani eğitim programlarında önemli bir yeri vardır. Ders kitabı, eğitim programının başarısını etkileyen önemli etmenlerden biridir. Ders kitabı, programla öğrenci arasında köprü kuran temel araçtır. Ders kitabı eğitim programı ile ilişkili olan herkese, programın işlevselliği ile ilgili dönüt verir. Örneğin bir öğrenci kitap aracılığıyla programın amacından, dolayısıyla kendisinin öğrenmesi gereken içerikten haberdar olur. Kitapta yer alan değerlendirme soruları hem öğrencinin öğrenme düzeyi ve hem de ilgililere yapılan işin etkililiği ile ilgili bilgi verir (Bölükbaş, 2005).

Öğrenme-öğretme süreçlerinde ders kitaplarının yeri farklıdır. Çünkü bir kitabın ders kitabı olarak nitelendirilmesi, ilgili dersin eğitim programı ile örtüştüğü

anlamına gelmektedir. Bu durum, ders kitabının eğitim programının hedef ve davranışlarının gerektirdiği etkinliklere uygun bir araç olduğunu gösterir. İyi hazırlanmış ders kitapları, konuların sıralanışı, hazırlık-değerlendirme soruları ve hazır etkinlikler içermesi nedeniyle amaca uygun, düzenli, hızlı ve etkili bir öğretimin yapılmasına olanak sağlar. Okullarda, çoğu zaman öğretim ortamları, ders kitapları esas alınarak düzenlenmektedir (Kılıç ve Seven, 2002: 19).

Ders kitapları, öğrenme-öğretme süreçlerinde, öğrencilerin neleri öğreneceği ve öğretmenlerin neleri öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir kaynaktır. Bu durumun, öğretim araçları içinde, en çok ders kitaplarının kullanılmasının gerekçesi olduğu söylenebilir. Bu durum ders kitaplarının etkisini merkezileştirerek, öğretimdeki rolünü artırmaktadır. Ders kitaplarının öğretimdeki rolü şu şekilde sıralanabilir (Kılıç ve Seven, 2002:19-20):

1- Öğretim etkinliklerinin büyük bölümü kitabın içeriğine göre belirlenmektedir.

2- Sınıf içi uygulamalarda, öğretim materyali olarak en çok ders kitapları kullanılmaktadır.

3- Okullardaki araç-gereç eksikliği, ders kitaplarının öğretim aracı olarak seçilmesinde etkili olmaktadır.

4- Ders kitapları, öğretim programlarının uygulanmasında en çok başvurulan bir araçtır. Bunun nedenleri, ders kitabının öğretim programının bütün öğelerini içerme özelliğine sahip olmasıdır denilebilir. Çünkü ders kitabı, bir eğitim programının hedef\davranış, içerik, öğrenme-öğretme (eğitim) durumları ve değerlendirme öğelerinin hepsini kapsayabilir.

#### **7.4 Ders Kitaplarının Öğretimdeki Yeri**

Türkiye’de her tür ve derecedeki eğitim kurumlarında kullanılan, içeriği öğretim programları doğrultusunda yazılmış, öğrenim amacıyla basılan ders kitapları öğretim kademelerine göre farklılık göstermektedir. 1997 yılında uygulamaya konulan 8 yıllık zorunlu ilköğretim uygulaması doğrultusunda, ilköğretimde niteliğin artırılması için eğitim programları, ders dağılımları ve ders kitapları yeniden düzenlenmiştir. Bu çerçevede ders kitaplarının, “öğrenci merkezli, Atatürkçü düşünce sistemine dayalı, çağdaş, bilimsel bilgi ve beceriler kazandıran, ezberci

eğitimden uzak ve etkin öğrenme sağlayacak” şekilde basılmasına çalışılmıştır (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 101-103).

Ders kitabının öğrenme-öğretme süreçlerindeki yararları şöyle sıralanabilir (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001:77-78):

- 1- Ders kitabı sözlü anlatımda açık kalan boşlukların doldurulmasını sağlar.
  - 2- Öğretmene kılavuzluk eder.
  - 3- Ders kitabı, eğitim programının amaçlarına en kısa yoldan ulaşılmasına yardım eder.
  - 4- Ders kitabı sınıftaki iletişimin ortak materyalidir
- Ders kitabı öğrenme-öğretme süreçlerinde öğretmene pek çok yararlar sağlar.

Bu yararlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001:78-80):

- 1- Dersin nasıl işlenmesi ile ilgi öğretmene fikir verir, yol gösterir.
- 2- Öğretmenin işini kolaylaştırır, derse hazırlıklı gelmesine yardım eder.
- 3- Öğretmene yöntem ve teknik seçiminde yol gösterir.
- 4- Öğretmenin kendini geliştirmesine yardım eder.
- 5- Öğretmenin, öğrenciye ödev vermesinde kaynaklık eder.
- 6- Öğretmene, plan hazırlamada kaynaklık eder.
- 7- Öğretmene zaman kazandırır.
- 8- Öğretmenin aktif ders işlemesine yardımcı olur

Ders kitabı öğrenme-öğretme süreçlerinde öğrenciye de pek çok yararlar sağlar. Bu yararlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001:81-83):

- 1- Öğrenciyi dersin hedeflerine yönlendirir.
- 2- Bilginin daha kalıcı olmasını sağlar.
- 3- Bilgiyi tekrar etme, gözden geçirme ve karşılaştırma imkanı sağlar.
- 4- Öğrencinin görsel dünyasını zenginleştirir.
- 5- Öğrencinin araştırma yapmasına imkan verir.
- 6- Derse ilgiyi artırır.
- 7- Öğrencinin bilgi kaynaklarından en kolay biçimde yararlanmasını sağlar.
- 8- Öğrencinin kendi başına iş yapabilme becerisini geliştirir.
- 9- Öğrencinin ana dilini geliştirir.
- 10- Öğrenciyi gerçek hayata hazırlar.
- 11- Öğrencinin hayal dünyasını geliştirir.

12- Soyut-somut ilişkisini kavramlaştırmasını sağlar.

13- Öğrenciye okuma alışkanlığı kazandırır.

### **7.5 Ders Kitaplarının Yasal Boyutu**

Ders kitabı okullarda yaygın olarak kullanılan, bir çok durumda tek başına kullanılan öğretim materyalidir. Ancak, öncelikle eğitim-öğretimde ders kitabı kullanmak yasal bir gerekliliktir. Türkiye’de, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda ve 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’a göre “ders kitapları, yardımcı kitaplar, öğretmen kılavuz kitapları, bilgi iş ve işlem yapraklarını incelemek, geliştirmek ve uygun görülenleri karara bağlamak” Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın görevleri arasındadır. İlköğretim ve ortaöğretimde kullanılan ders kitapları, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın onayı alındıktan sonra okutulabilmektedir (Başbakanlık, 2001: 25).

Türkiye’de, ders kitaplarının yazımında iki yol izlenmektedir. Bunlardan biri, Milli Eğitim Bakanlığı’nın müfredatını belirlediği kitabı, müsabaka yoluyla yazdırması, bastırması ve dağıtmasıdır. İkinci yol ise, bireylerin müfredat programına uygun yazdıkları kitaplara Milli Eğitim Bakanlığı’nın onay vermesidir (Aydın, 2001: 13).

Ders kitapları, Milli Eğitimin temel ilkelerine ve ders programlarının amaçlarına uygun olarak hazırlanan kitaplardır. Kitaplarda eğitim programındaki amaçlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme durumlarına göre bilgiler yer almaktadır. Ders kitapları belli ölçütlere göre değerlendirildikleri için ve Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu’nun onayından sonra kullanıldıkları için biçimsel ve içerik özellikleri açısından birbirlerine benzemektedirler.

Türkiye’de, tüm resmi ve özel okullarda okutulan ders kitaplarının Türk Milli Eğitim Sistemi’nin amaçlarına ve ilkelerine uygun olması gerekmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, ders kitaplarında yer alan konuların bilimsel içerik açısından aşağıdaki kriterlere sahip olması gerektiğini belirtmektedir (Ceyhan ve Yiğit, 2004: 11-12; Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 23-30):

1- Kitap içeriği, Türk Milli Eğitiminin amaçları ve ilkeleri ile kullanıldığı okulun amaçlarına uygun olmalıdır.

- 2- Kitap içeriği, öğretim programında belirlenen ve öğrenciye kazandırılmak istenen bilgi, tutum ve becerilerle ilgili hedef-davranışları kapsamalıdır.
- 3- Kitap içeriği, Atatürk İlke ve İnkıpları ile örtüşmelidir.
- 4- Kitap içeriği, ilgili dersin belirlenen amaçları ile örtüşmelidir.
- 5- Kitap içeriğindeki bölüm, ünite ve konular arasında hacim açısından bir denge olmalıdır.
- 6- Kitap içeriği, kişi, grup ve kurumları yıpratıcı bilgiler taşımamalıdır.
- 7- Kitap içeriği, öğrencilerin önceden kazanmış oldukları davranışları destekler nitelikte ve aynı öğretim yılında okutulan diğer derslerin konuları ile ilişkili olmalıdır.
- 8- Kitap içeriği, gereksiz bilgilere ve fazla detaya yer vermemelidir.
- 9- Kitap içeriği, öğrenciyi sadece kitaba bağımlı yapmamalı, araştırmaya ve başka kaynaklardan yararlanmaya yönlendirici olmalıdır.
- 10- Kitap içeriği, öğrenciyi karşılaştırma, yaratıcı düşünme, kazanılan bilgiye dayanarak ötelemelerde bulunma, problem çözme ve fikir üretme gibi yönlerini ortaya çıkaracak şekilde düzenlenmelidir.

## **7.6 Ders Kitaplarının Öğrenme-Öğretme Süreçlerinde Kullanılması**

Ders kitabı öğretmenin kılavuzluğunda daha etkili kullanılabilir. Ders kitabının etkililiği, onu kullanan öğretmenin özellikleriyle paralellik gösterir. Öğretmenlerin ders kitaplarının kullanımı ile ilgili aldıkları eğitim, ders kitaplarının etkililiğini artırır. Öğretmen ders kitabını, öğretim aracı olarak, okuma kitabı olarak, destekleyici araç olarak ve diğer araçlarla bir arada kullanılmalıdır. Öğretmen kitabı gerektiği zaman kullanılmalı, tamamen kitaba bağılı olmamalıdır. Derste kitap, okuma, anlatma, bilgileri ayırt etme ve zenginleştirme, farklı problemler ve bilgiler üretme gibi yönlendirmeler yapılarak kullanılmalıdır. Ders kitabında olabilecek eksiklikleri, öğretmen tamamlayarak kullanılmalıdır (Yanpar & Şahin, 1999:54-55).

Ders kitapları hiçbir zaman eğitim-öğretim etkinliklerin tek kaynağı olarak düşünülmemelidir. Öğretmen ders kitabına eleştirel yaklaşmalıdır. Ders kitabı öğretmen tarafından yaşanan bölgenin özelliklerine göre ele alınmalıdır. Gerektiğinde bazı konulara ilişkin bilgiler sadeleştirilerek ve hafifleştirilerek verilmelidir. Bazı konulara ise diğer kaynaklardan destekleyici bilgiler eklenmelidir.

## 7.7 Ders Kitabı Seçme

Milli Eğitim Bakanlığı, ders kitapları ile ilgili olarak farklı dönemlerde farklı politikalar izlemektedir. Bazen birden çok ders kitabına izin vererek seçimi öğretmenlere bırakırken, bazen de tek bir ders için tek bir ders kitabı okutulmasına karar verebilmektedir. Bir ders için farklı yazarlarca yazılmış birden çok ders kitabı önerildiğinde, okutulacak ders kitabının seçimi önemli olmaktadır. Bu durumda öğretmenler okutacakları ders kitabını seçerken dikkatli olmalıdırlar.

Bir ders kitabı seçerken dikkat edilecek ölçütler vardır. Ders kitabı seçimi öğretim etkinliklerini planlamada en önemli aşamalardan biridir. Ders kitaplarının seçiminde temel ölçüt, kitabın Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından kabul edilmiş ve Tebliğler Dergisinde yayınlanmış olmasıdır.

Ceyhan ve Yiğit (2004: 74-83) ders kitabı seçmede aşağıdaki ölçütlerin dikkate alınmasını belirtmektedirler:

- 1- Biçimsel Görünüm: Genel görünüm ve fiziksel görünüm.
- 2- Bilimsel İçerik: İçeriğin bilimsel hatalardan arındırılmış olması ve programdaki hedeflerle tutarlı bilgi ve becerilere sahip olması.
- 3- Dil ve Anlatım: Anadil bilincinin kazandırılması için doğru ve düzgün Türkçe ile yazılması.

Yanpar ve Şahin (1999: 49-50)'e göre, bir kitabın ders kitabı olabilme ölçütleri her alana göre farklı olmasına rağmen, pek çok ortak ölçütler vardır. Bir ders kitabı seçme ölçütleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- 1- Format Uygunluğu ve Kapsam Yönünden: Yazı genişliği, sayfa genişliği, sayfa sayısı, renk ve grafik kullanımı.
- 2- Öğrenciler İçin Anlaşılabilirliği Yönünden: Kavram düzeyi, yazarın stili, kelime düzeyi, söz dizimi.
- 3- Konu Alanını-Yaş Grubu Uygunluğu Yönünden: Değerlerin sunumu, ilgilerin gelişimi, olgunluk ihtiyaçları.
- 4- Bireylerin Duygu ve Sorumlulukları Arasındaki Benzerlik ve Farklılıkları Sağlama Yönünden: Irk, renk, iman, milli köken, cinsiyet, yaş, sakatlık.
- 5- Öğrencilerin Anlama Gibi Çeşitli Özellikleri Yönünden Uygunluğu.



Tosunoğlu ve diğerleri (2001: 116), ders kitabı seçme ölçütlerini farklı şekilde ele almaktadırlar. Buna göre bir ders kitabı seçiminde aşağıdaki ölçütler dikkat ele alınmalıdır:

- 1- Organizasyon: Konu başlıkları ve konunun sunumu bütüncüllüğü.
- 2- Öğretim Planı: Konuların öğrencinin uzmanlaşmasını sağlaması.
- 3- Konu: Konu kapsamının geniş olması
- 4- Kaynaklardan yararlanılması: Yararlanılan kaynakların uygunluğu.

### **7.8 Ders Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler**

Nitelikli bir ders kitabı; yazar, çizer, tasarımcı, yayıncı ve eğitim bilimcilerin işbirliğiyle yaratılan bir üründür. Çocuk kitaplarında resim-metin uyumu, sayfa kenarlarındaki boşluklar ve bunlar diğer öğelerle oransal uyumu, sayfaların görsel tasarım zenginliğini artırır. Bu durum çocuk-kitap etkileşimi için çok önemli bir etkidir. Bu nedenle, sayfalar okuma ve izleme isteği yaratmalı, görsel öğeler sayfada anlatılanlarla ilgili olmalıdır (Sever, 2003: 180-181).

Ders kitapları alanlar arası çalışmalarla hazırlanmalıdır. Ders kitabı eğitim amaçlarının somut bir yansıması ve öğretimi belirleyen bir araçtır. Bu nedenle ders kitapları hazırlanırken ruhbilim, eğitim bilim, gösterge bilim, metin dilbilim, dil bilgisi, genel dilbilim, toplum bilim ve diğer alanların verilerinden yararlanılarak hazırlanmalıdır (İşeri, 2003: 69). Ders kitapları bilgi içeren ve veren araçlardır. Bu çerçevede ders kitapları aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır (Oğuzkan, 2001: 373):

- 1- Doğruluk.
- 2- En güncel bilgiyi içermesi.
- 3- Metinler açıklayıcı şekil, resim, fotoğraf, diyagram ve benzeri içermeli.
- 4- Hedef kitlenin gelişim düzeyine uygun olmalı.
- 5- Deney ve uygulamaların kolayca ve tehlikesiz şekilde yapılabilmesi.
- 6- Resimler, metni açıklayıcı ve tamamlayıcı olmalı.
- 7- Müzikal öğeler içermeli.

Bir diğer açıdan, Gayne (Akt.Bölükbaş, 2005: 30-31)'ye göre bir ders kitabı şu yeterliliklere sahip olmalıdır:

- 1- Öğrencinin derse ilgisini arttırmalı,
- 2- Konuların amaçlarını açıkça ortaya koymalı,

- 3- Öğrencinin ilgisini dersin önemli bölümlerine yönlendirmeli,
- 4- Dersin önemli bilgilerini sunmalı,
- 5- Bilginin depolanması için yarar sağlamalı,
- 6- Yeterince örnek ve uygulamaya yer vermeli,
- 7- Öğrenciyi, bilgi ve becerilerini geliştirmek için özendirilmeli,
- 8- Öğrenciye problemi anlamayı ve çözmeyi öğretmeli,
- 9- Öğrencinin kendini değerlendirmesi için seçenekler sunmalı,
- 10- Öğrenciyi benlik, iç kontrol, çalışma ve benzeri yönlerden gelişmeye özendirilmelidir.

Literatürde yer alan, bir ders kitabının niteliği ve kullanımının kolay ve işlevselliğine yönelik olarak bulunması gereken ortak özellikler aşağıda verilmiştir (Yanpar ve Şahin,1999: 47-48; Yanpar, 2007: 113-115; Halis, 2004: 52-54):

1- Kitap içeriğinde bilgiler, güncel ve günlük hayatla ilişkili ve öğrenme ilkeleriyle tutarlı, basitten karmaşığa, somuttan soyuta ve kolaydan zora doğru olmalıdır.

2- Kitap eğitim programı ile tutarlı olmalıdır.

3- Kitap yazı karakteri, harf büyüklüğü, dil, cümlelerin kuruluşu gibi özellikler yönünden çekici, anlaşılır ve okunabilir olmalıdır.

4- Kitap hedef davranışları gerçekleştirmeye yönelik düzenlenmiş olmalıdır. Renk, biçim, sorular, ana-alt başlıklar, özetler, kavramların tanımı, örnek olaylar, değerlendirme gibi özellikler açısından okunabilir ve anlaşılabilir olmalıdır.

5- Kitap çocuğun düşünme ve sosyal becerilerini geliştirmelidir.

6- Kitap, öğrencinin derse karşı ilgisini çekmelidir.

7- Kitap, soyut bilgileri az somut bilgileri çok olmalıdır.

8- Kitap, öğrencinin kendi kendine öğrenmesi için fırsatlar sunmalıdır.

9- Kitaptaki metinler okunduğunda rahatça anlaşılabilir olmalıdır.

10- Kitaptaki metin yapısı, kronolojik sıraya göre olayların düzenlenmesi, neden-sonuç ilişkileri, karşılaştırmalar, kavramların tanımı, olayların açıklanması, örnek olaylar, bilgiler arası bağlantı, somut ve güncel bilgiler bulunmalıdır.

11- Kitaptaki metinler, okunduğunda rahatça anlaşılabilir olmalıdır. Kullanılan dil, basit, sade ve yalın olmalıdır.

12- Kitap görsel zenginlik açısından çekici olmalıdır. Renkler, grafik ve haritaların ilgi çekiciliği, fotoğrafların ve resimlerin canlı ve gerçeğe yakınlığı, yazılarda önemli noktaların koyulaşması, altının çizilmesi, italik olması, çerçeve içine alınması gibi unsurlar olmalıdır.

### **7.9 Ders Kitabında Bulunması Gereken Bölümler**

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'ne göre ders kitaplarında zorunlu olarak bulunması gereken bölümler şunlardır (Kılıç ve Seven, 2002: 152-158):

1- İçerikle İlgili Olmayan Bölümler: Bu bölümler, Atatürk Portresi, İstiklal Marşı ve Gençliğe Hitabedir.

2- İçerikle İlgili Bölümler: Bu bölümler, içindekiler, ünitenin konuları, hedef ifadeleri, dizin (indeks), ön söz, kronoloji, sözlük, kaynaklar, semboller, tablo ve şekiller listesi, alıştırmalar, hazırlık çalışmaları, ara sorular, ünite sonu değerlendirme soruları, özet ve projelerdir.

### **7.10 Ders Kitaplarında Tasarım**

Ders kitabını oluşturan tüm öğeler bir bütünlük içinde öğretimin hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olmalıdır. Bu durum iyi bir tasarımın sonucunda gerçekleşir. Tasarım ders kitabının nasıl hazırlanacağı ile ilgilidir. Bu hazırlama sırasında birçok kişi eşgüdüm içinde çalışır. Ders kitabı tasarımının öğeleri Boyut, Doku, Çizgi, Renk, Şekil\Form ve Boşluktur.

Ders kitaplarında tasarım kadar önemli olan bir diğer boyut ise, tasarım ilkelerine uygun hazırlanmasıdır. Tasarım ilkeleri, öğelerin işlevini gerçekleştirmelerine rehberlik eder. Tasarım ilkeleri Bütünlük, Zıtlık, Vurgu, Yakınlık, Tekrar, Hizalama, Uygunluk, Denge ve Egemenliktir (Kılıç ve Seven, 2002: 109-118).

## 8. Ders Kitaplarının Yapısı

Değişik konu alanları için hazırlanacak bir ders kitabının yazımında aşağıdaki ölçütler dikkate alınır (Tertemiz ve diğerleri 2004: 36-56; Kılıç ve Seven, 2002; Tosunoğlu ve diğerleri: 31-35):

- 1- Ders Kitabının Fiziksel Özellikleri
- 2- Ders Kitabının Eğitsel Tasarımı
  - a- Hedef/Davranışlar
  - b- Öğretim İçeriği
  - c- Öğrenme-Öğretme (Eğitim) Durumları
  - d- Öğretimi Değerlendirme
- 3- Dil ve Anlatım
- 4- Görsel Tasarım

### 8.1 Ders Kitaplarının Fiziksel Yapısı

Ders kitapları uzun süre kullanılabilen öğretim araçlarıdır. Bir ders kitabının uzun süre kullanılabilmesi, kitabın fiziksel yapısına bağlıdır. Ders kitabının etkili olarak kullanılabilmesi ve öğretim açısından verimliliğinde, kitabın fiziksel yapısının etkisi büyüktür. Türk Standartları Enstitüsü (TSE)'nün 1992 yılında belirlediği kitap üretiminde gerekli fiziksel özellikler aşağıda verilmiştir (Tertemiz, ve diğerleri, 2004: 37-42; Ceyhan ve Yiğit, 2004: 87-95):

1- Görünüş: Ders kitabının sayfaları düzgün olmalı, leke, delik, kir, kırışıklık, yırtık, buruşukluk, katlanma ve diğer görünüş kusurları ile baskı hataları bulunmamalıdır. Baskı kağıdın arka yüzüne geçmiş olmamalıdır. Kitabın kenarları düzgün ve çapaksız kesilmiş olmalı, dikiş ve ciltleme kusurları bulunmamalıdır.

2- Renk: Ders kitabındaki renk, okuyucuyu okumaya motive edici, ilgi uyandırıcı, dikkat çekici canlı renklerden oluşmalıdır. Aynı renklerin sık sık kullanılmasından kaçınılmalıdır.

3- Ders Kitabının Biçimsel Bilgileri: Bir ders kitabında, kitaba ait tanıtıcı bilgileri özellikle, ön ve iç kapak kısmında bulunmalıdır.

4- Boyut ve Toleranslar: Bir ders kitabının boyutları İSO 6716 A serisinin, büyük boy için A5 boyutuna uygun olmalıdır.

5- Yazı Büyüklükleri: Ders kitaplarındaki metinlerin yazı büyüklükleri, hitap ettikleri öğretim düzeyine göre olmalıdır.

6- ISBN ve ISSN: Bu kodlar “Uluslararası Standart Kitap Numarasını” gösterir. ISBN ve ISSN uluslararası bibliyografik denetim araçlarıdır. Bu numaralar, hızla artan, değişen ve gelişen bilgi üretimini izleyebilmek için uygulanan kitap numaralama sistemidir. Türkiye bu uygulamayı 1975 yılından beri sürdürmektedir.

## 8.2 Ders Kitaplarında Eğitsel Tasarım

Ders kitabının eğitsel tasarımı, bir eğitim programının öğeleri ile ilişkisini ifade eder. Bu çerçeveden ele alındığında öğeler ve ders kitabı ilişkisi aşağıda belirtilmiştir:

a- Hedef-Davranışlar: Eğitim programının birinci ögesi hedeftir. Hedef, öğrencinin bilgi, tutum ve beceri olarak ulaşması istenen düzeydir. İstenilen düzeye ulaşmada, ders kitabı belirleyici ve sınırları çizilmiş bir kılavuzdur. Davranış ise, hedeflere ulaşma basamak ve sınırlarını belirtir. Ders kitapları bu basamak ve sınırları, davranışlara göre belirler, gereksiz bilgi, uygulama ve zaman kaybını önler (Kılıç ve Seven, 2002: 20). Bu nedenle, program geliştirme ilkeleri ders kitaplarının hazırlanmasında dikkate alınmalıdır.

b- Öğretim İçeriği: İçerik, hedef\davranışları kazandıracak biçimde ünite ve konuların düzenlenmesidir. Hedef\davranışlar ile içerik arasında bire bir örtüşme bulunur. Ders kitaplarının konuları, eğitim programının içeriğine dayanarak belirlenir. İçerik öğretim hedeflerinin gerçekleşmesi için önemlidir. İçeriğin düzenlenmesinde şu ölçütler dikkate alınır: İçerik basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta, bütünden parçaya doğru, kronolojik sıraya göre, olaylardan kavram ve genellemelere, yakından çevre ve zamandan uzağa doğru sıralanmalıdır.

Ayrıca içerik düzenlenirken şu ilkelere dikkat edilmelidir (Tertemiz, 2004: 44-48):

- İçerik öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyine uygun olmalı,
- Bireysel farklılıklar dikkate alınmalı,
- İçeriğin düzenlenmesinde süreklilik,
- Ardışıklık ve bütünlük olmalı,

- Öğrencinin gelişim düzeyine uygun olmalı,
- İçerik güncel, detaysız, objektif, ezbere dayalı değil, bireyi düşündürmeye yöneltici, problem çözme, yaratıcılığı, keşfetmeyi ve eleştirici düşünmeyi geliştirici olmalı,
- Günlük hayatla bağlantılı olmalı,
- Öğretim düzeyine göre öğrencilerin günlük hayatlarında uygulama imkanları sağlamalı,
- Gerekğinde diğer disiplinlerin bilgi ve bulgularıyla desteklenmelidir.

c- Öğrenme-Öğretme (Eğitim) Durumları: Eğitim durumları, bir eğitim programının hedef\davranışlarının kazandırıldığı ögedir. Bu süreç, dönüt, düzeltme, pekiştireç, ipucu, araç-gereç kaynaklar, strateji-yöntem-teknikler, öğrenci katılımı, değerlendirme ve öğretmen nitelikleri gibi değişkenler dikkate alınarak düzenlenir. Ders kitabı, bu değişkenlerin yerini, zamanını ve türünü belirlemede yardımcı bir araç konumundadır (Kılıç ve Seven, 2002: 21).

Eğitim durumlarına ilişkin ders kitaplarında bulunması gereken nitelikler şöyle sıralanabilir (Tertemiz, 2004: 48-52):

- Ders kitabında yer alan etkinlikler farklı öğrenme tarzları olan çocuklara göre olmalı,
- Öğrenme etkinlikleri sürekli ve tekrarlanabilir olmalı, öğrenme etkinlikleri diğer derslerle ilişkili olmalı,
- Öğrenme etkinlikleri bütünlük taşınmalı,
- Öğrenme etkinlikleri birden fazla davranışı gerçekleştirebilir olmalı,
- Ünite ve konular bilimsel düşünmeyi sağlayacak şekilde olmalı,
- Öğrenmeyi kolaylaştırıcı örnekler olmalı,
- Metinler açıklayıcı resim, grafik ve şemalarla desteklenmeli,
- Gereksiz, önemsiz, amaçsız, metne uygun olmayan, yüzeysel ve önyargılı bilgiler olmamalı,
- Teknolojiden yararlanma özendirilmeli,
- Aile katılımına olanak verecek etkinlikler olmalıdır.

d- Öğretimi Değerlendirme: Bir eğitim programının son ögesi olan değerlendirmede hedeflere ulaşma düzeyi ve ulaşamadı ise nedenleri belirlenir. Ders

kitapları, öğretmene ve öğrencilere değerlendirme imkanı verir. Bu işlem, ders kitaplarında yer alan değerlendirme etkinlikleri ve ölçme araçları ile yapılabilir (Kılıç ve Seven, 2002: 22). Değerlendirme sonucu, eğitim programının güncellenmesi ve iyileştirilmesi yapılabilir.

Değerlendirme sorularının nitelikleri şu şekilde sıralanabilir (Tertemiz, 2004: 52-53):

- Sorular öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olmalıdır;
- Öğrencide öğrenme ilgi ve isteği uyandırmalıdır,
- araştırma, inceleme, deney ve gözlem gibi etkinlikler öğrenci düzeyine uygun olmalıdır,
- Sorular öğrenciyi, alıştırma, araştırma-inceleme, deney ve gözlem yapmaya yönlendirmelidir,
- Sorular öğrencinin kendi kendisini değerlendirmesine imkan sağlamalıdır.

### **8.3 Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım**

Dil, bir iletişim aracıdır. İnsan iç ve dış dünyadan aldığı uyarıcılara karşı verdiği tepkilerle düşünce üretir. İşte bu düşünceleri başkaları ile paylaşma ve başkalarının düşüncelerini anlamak için iletişim kurma ihtiyacı duyar. İletişim sürecinde etkileşim gerçekleşirken, bilgi üretimi de gerçekleşir. Bu açıdan dil bilimsel gelişimin temel ögesidir denilebilir (Kılıç ve Seven, 2002: 99).

Öğrenci ders kitabı aracılığıyla dinleme, izleme, okuma, anlama, sözlü ve yazılı anlatım, dil bilgisi ve yazma gibi becerileri kazanarak ana dilini doğru kullanmayı öğrenir. Bu nedenle ders kitaplarının yazımın doğru Türkçe ile kullanılmalıdır. Mümkün olduğunca yabancı sözcük kullanılmamalı, kullanılması gerekiyorsa yanına, parantez için Türkçe okunuşları yazılmalıdır.

Ders kitaplarında dil ve anlatım yönünden şu özellikler bulunmalıdır (Tertemiz, 2004: 54-56; Çalık, 2001: 10; Güneş, 2002: 155):

- Öğrencilerin gelişim düzeyine uygun olmalıdır.
- Detaylı anlatımdan kaçınılmalıdır.
- Cümle uzunlukları standartlara uygun olmalıdır.

- Kelimeler dikkatle seçilmelidir.
- Yaşayan Türkçe kullanılmalıdır.
- Metinlerde verilmek istenen mesaj açık ve anlaşılır olmalıdır. Anlatım duru olmalıdır.
- Seçilen sözcükler sınıf düzeyine uygun olmalıdır.
- Yazım kurallarına uygun olmalıdır.
- Cümleler görsel öğelerle desteklenmelidir.
- Yabancı sözcüklerin Türkçe okunuşları ile verilmelidir.
- Ders programına uygun olmalıdır.
- Konu alanı ile ilgili bilimsel bilgiye uygun olmalıdır.

#### **8.4 Ders Kitaplarında Görsel Tasarım**

Ders kitaplarının niteliğinin artırılması, içinde yer alan metinlerin düzeyi, niteliği ve içerdiği iletilerin yeterliliğinin yanı sıra, yetkin biçimde tasarlanmış ve gereğince resimlenmiş bir grafik tasarımı da önemlidir. Kitapların estetik açıdan eğitici olma yükümlülükleri vardır. Başka bir deyişle, kitap görsel açıdan özgün bir resimleme ve grafik tasarıma sahip olmalıdır. Ders kitaplarının bu özellikler yanında, nitelikli bir kağıda basılması, kapak başta olmak üzere estetik açıdan okuyucunun ilgisini çekmesi için tasarlanan genel görsel düzenin eğitici özelliklerde taşıması gerekir. Kitabın görsel düzeninin yeterliliği grafik tasarımına bağlıdır. Grafik tasarımı, görsel düzenlemelerin tümünün düzenlenmesi demektir. Görsel düzeni oluşturan grafik tasarımı öğeleri “harf, sözcük paragraf, resimleme, fotoğraf, renk, doku ve kağıt gibi bir kitabı elle tutulur, gözle görülür öğelerin tümüdür” (İşeri, 2003: 70-71).

Özellikle ilköğretime yönelik ders kitaplarında resim ve illüstrasyonlar (resimlerle süsleme), kitapların ilgi çekici olmasına ve okuma zevkinin uygulanmasına, çocuğun kitaba yönelmesine neden olurlar. Ders kitaplarında resim, fotoğraf ve illüstrasyonların yararları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Tosunoğlu ve diğerleri, 2001: 61):

1- Resim, fotoğraf ve illüstrasyonlar, iletilmek istenen mesajın algılanmasında etkilidirler.



2- Resim, fotoğraf, şekil, şema, grafik ve haritalar dikkat çekerler ve öğrenilenlerin kalıcılığını sağlarlar.

3- İllüstrasyonlar, özellikle küçük yaşlardaki çocukların öğrenmesinde etkilidirler.

4- Her yaş düzeyinde resim, öğrenmeyi artırıcı bir etkiye sahiptir.

5- Metinler ile resimler arasında tam bir uyum olduğunda öğrenme kolaylaşmakta, tersi durumda hatırlama ve algılama oranı düşmektedir.

6- Fotoğraflar, resim ve illüstrasyonlara göre daha az etkilidirler.

Ders kitaplarındaki metinlerin resimlenmesi, öğrencinin metnin mesajına ilişkin bilgilere ulaşma ortamının hazırlanmasını sağlar. Dışı dünyayı algılamada en fazla etkili olan duyu organı gözdür. Öğrenme büyük oranda görme duyusuyla gerçekleştiği için eğitim-öğretimde kullanılan ders kitaplarının görsel açıdan yetkin olmaları gerekmektedir. Ders kitaplarındaki görsel öğeler, çağın sanat anlayışından, sosyal, kültürel ve teknolojik birikiminden etkilenir. Görsel öğeleri hazırlayan, çocuğu ve dünyasını tanımalı, hazırlayacağı konuyu iyi araştırmalı, gözlem yapmalı, çalışmalarını geliştirirken yayıncı, yazar ve tasarımcı ile eşgüdüm halinde çalışmalıdır (İşeri, 2003: 71-72).

Ders kitaplarının görsel düzeninde aşağıda ölçütler dikkate alınmalıdır (Çalık, 2001, 2; Tosunoğlu ve diğerleri, 2001:61):

- 1- Konunun daha iyi öğrenilebilmesi için açıklayıcı ve tamamlayıcı öğelere yer verilmelidir.
- 2- Kitapta yer alan yardımcı öğeler, öğrencilerin gelişim düzeylerine ve konulara uygun olmalıdır.
- 3- Kitapta yer alan yardımcı öğeler, estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı olmalıdır.
- 4- Özellikle küçük yaş çocuklarının ders kitaplarındaki resim ve illüstrasyonlar renkli olmalıdır.
- 5- Alt sınıf ders kitaplarında daha çok resim ve illüstrasyon bulunmalı ve bunlar büyük olmalıdır.

## 9. Bir Ders Kitabının Yazım Ölçütleri

Bir ders kitabında bulunması gereken ve yazımında temele alınması zorunlu ölçütler vardır. Ders kitapları bu ölçütlere göre yazılmalıdır. Bir ders kitabında bulunması gereken ölçütler aşağıda verilmiştir (Pehlivan, 2003: 1-11; Tosunoğlu ve diğerleri, 2001:54-72; Kılıç ve Seven, 2002: 128-130):

### 9.1 Genel Görünüm

**Ebat:** Kitabın boyutunu, çapını ve ölçüsü demektir. Ders kitaplarının ebatları okul ve sınıf kademesine göre farklılık gösterir.

**Cilt:** Ders kitabının düzenli, tertipli ve görünüş açısından iyi olması demektir.

**Sayfa sayısı:** Kitap hacmi sınıf düzeyine uygun olmalıdır.

**Kağıt Kalitesi:** Kitabın teknik kalitesinin üstünlüğü kullanılan kağıdın kalitesine bağlıdır.

**Kapak:** Kitapların dış-ıç kapakları ile arka bölümleri ve içeriğine ait sayfalarda, kitap yazarları, yayınevi, basım yılı, baskı adedi, kullanılacağı okul türü, kitabın uygun olduğuna ilişkin kurul kararı, önsöz gibi bilgiler bulunur (Çalık, 2001: 2-7).

### 9.2 Yazılar

**Punto:** Punto matbaa ölçü birimidir. 1 punto=0,376 mm'dir. Kitaplarda kullanılan punto boyutları sınıf düzeyine göre belirlenir. Okuyucuya ve mesaja göre punto boyutu belirlenmelidir. Yazı biçimi basit olmalıdır. Punto büyüklükler İlköğretim 1. sınıflarda 20-24, 2.sınıflarda 18, 3. sınıflarda 14, 4. sınıflarda 12 ve 5. sınıflarda 11 punto kullanılmalıdır. Kitabın genelinde tek bir yazı tipi kullanılmalıdır (Çalık, 2001, 11-12).

**Boşluklar (Kenar, harf, satır aralığı):** Kitap sayfalarının biçimi birbirleriyle tutarlı olmalıdır. Boşluk düzeni aşağıdaki ölçüle göre yapılmalıdır (Çalık, 2001: 12-14):

- Paragraflar birbirinden kolayca ayırt edilebilmelidir.
- Paragraf arası boşluklar satır arası boşluklarda daha geniş olmalıdır.

- Sayfa kenar boşlukları, okuma, not alma ve aranan bilgiyi kolay bulmak için geniş tutulmalıdır.
- Başlıklar okuyucunun kolay fark edebileceği yere (sayfanın sol üst köşesi) konmalıdır.
- Çok sayıda başlık arda ardına büyük harfle yazılmamalıdır.
- Yazılı alan dışında kalan sağ, sol, üst ve alt kenarlardan en çok 20 mm boşluk bırakılmalıdır.
- Büyük harfler uyarı ve komutlar için kullanılmalıdır

Baskı Kalitesi: Kitabın baskı kalitesi değerlendirme ölçütleri şunlardır (Çalık, 2001: 14):

- Kitabın köşeleri düzgün kesilmiş olmalıdır.
- Sayfalarda lekeler olmamalıdır.
- Baskı renkli olmalıdır.
- Renkli resimler orijinal olmalıdır.
- Kitap destek sağlamadan rahat biçimde açılmalıdır.

### **9.3 Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği**

1995 yılında çıkarılan ve 2007 yılında son değişiklikleri yapılan Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği ders kitaplarının yazımı, seçim ve kullanımı ile ilgili düzenlemeler içermektedir (MEB1, 2008). Bu yönetmeliğin eki olan “Eğitim Aracı Seçme ve Değerlendirme Formu”na göre, bir ders kitabı seçmede temele alınacak değerlendirme kriterleri aşağıda verilmiştir (MEB, 2007):

- 1- 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun hükümlerine uygun mu?
- 2- Bilimsel hata bulunuyor mu?
- 3- Kullanılabilirliği ve korunabilirliği uygun mu?
- 4- Kumrun/sınıfın öğretim programlarına uygun mu?
- 5- Eğitim aracı siyasi, bölücü propaganda yapıyor mu?
- 6- Eğitim aracı kişi veya kuruluşları yıpratıcı nitelik taşıyor mu?
- 7- Eğitim aracı imla, noktalama ve diğer dilbilgisi kurallarına uygun mu?
- 8- Kullanılan malzemenin kalitesi, renk ve baskısı uygun mu?

- 9- Öğrencilerin eğitim seviyelerine uygun mu?
- 10-Sosyal sınıf, soy, cinsiyet ve din ayrımcılığı taşıyor mu?
- 11- Estetik, kuramsal, edebi ve sosyal değerlere uygun mu?
- 12- Eğitim aracında tarihi, çağdaş, ekonomik, politik ve dini kavramlar tarafsız olarak veriliyor mu?
- 13- Türkçe'nin özellikleri bozulmadan doğru olarak kullanılıyor mu?
- 14- Eğitim aracının görsel unsurları, toplumun ortak değerleriyle bağdaşlıyor mu?
- 15- Eğitim aracı uzmanlarca tavsiye edilmiş mi?

## **10. Ders Kitaplarında Görsel Boyut**

### **10.1 Görsel Okuma**

Okuma alanına yeni eklenen bir kavram olan görsel okuma, “okumayı yazılı metnin dışına taşımak” denilebilir. Örneğin, resim, grafik, tablo, şekil gibi görsel öğeleri okumak. Okuyucu, bir resim veya tabloyu inceler ve buradan bir anlam kurar, bu anlamı sözel yolların dışında başka çizimlerle ifade etmesi demektir (Özmen, 2001: 34).

Ders kitaplarında yer alan konu ve ünitelerin başında öğrencilerin ilgi ve dikkatini çekmek ve kritik noktaları vurgulamak amacıyla yer verilen görsel öğeler, özenle seçilmeli ve düzenlenmelidir. Özellikle anadil eğitimi çoğunlukla sınıf ortamında gerçekleştiği ve kitabın temel araç olduğu düşünüldüğünde, dikkat çekici materyallerin öneminin ne kadar büyük olduğu ortaya çıkmaktadır (Pehlivan, 2003: 47).

### **10.2 Ders Kitaplarında Görsel Öğeler**

Öğretim materyallerinin özelliklerinden biri de metinden çok görsel öğelere yer veriyor olmalarıdır. Kitapta kullanılan görsel öğeler kitabın albenisini artırır ve öğretime yardımcı olur. Kitaplarda yer alan bir görsel öğeler, metnin iletisini tamamlar, metinde sözcüklerle anlatılamayanları, çizgi ve renklerin diliyle çocuğa aktarır, çocuğu eğlendirir, düşündürür ve heyecanlandırır. Görsel öğelerin eğitsel yararları aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Yıldız, 2002: 16; Çalık, 2001: 9; Kılıç ve seven, 2003: 123-125):

- Dikkat çeker ve canlı tutar.
- Bilgi verir.
- Bilgileri destekler.
- Konuları özetler.
- GÜdülenmeyi sağlar.
- Soyut içeriği somutlaştırır.
- Anlaşılması zor içeriği basitleştirir.
- Konu örüntüsünde yer alan ögeler arasındaki ilişki ve etkileşimleri daha yalın ve anlaşılır kılar.
- Bilginin zihinde daha kolay kodlanmasını sağlar.
- Zihinde canlandırılması güç olan karmaşık durumları açıklar.
- Ders kitabının ekonomik olmasını sağlar.
- Karmaşık ve soyut konuların basite indirgenmesini sağlar.
- İş ve işlem sırasının belirtilmesini sağlar.
- Öğretimi canlı hale getirir.
- Öğretimi zenginleştirir.
- Kısa zamanda öğrenmeye yardım ederek zaman tasarrufu sağlar.

Bir ders kitabında görsel düzeni oluşturacak ögeler gerçekçi, benzer ve düzenleyici araçlar olmak üzere üç grupta sınıflanabilir. Bunlar aşağıda verilmiştir:

1- Gerçekçi Araçlar: Çalışılan nesneyi gösterirler. Hiçbir temsil tam gerçekçi olmaz. Ancak, gerçeklikleri, renk, doku, boyut gibi ögelerle artırılabilir. En gerçekçi ögeler fotoğraflardır.

2- Benzer Araçlar: Kavram, fikir veya konuyu benzer şekilde ima ederek belirtirler. Benzer araçlar, resim ve karikatürlerdir.

3- Düzenleyici Araçlar: Anlatımı güçlendirmek, konuları açıklamak ve ilişkileri göstermek amacıyla kullanılır. Düzenleyici araçlar, grafik, şema, tablo ve haritalardır (Kılıç ve Seven, 2002: 128-130).

Ders kitabında görsel düzeni oluşturan ögeler, uygun şekilde kullanıldığında amaca hizmet eder. Aksi halde, metnin anlaşılmasını güçlendiren ve ilgiyi dağıtan bir hal alabilir. Ders kitabının görsel düzeninin oluşturan ögeler, gerçek görünümünden soyuta, soyuttan gerçekçiye doğru bir sıralama içerisinde verilirler. Soyuttan

gerçekçiye doğru sıralamada en gerçekçi öge fotoğraftır. Bu sıralama fotoğraf, çizimler (karikatür, resim vb) ve varlıklar şeklindedir. Görsel düzenin en soyut ögesi yazıdır ( Kılıç ve Seven, 2002: 127-128). Bir ders kitabındaki görsel ögeler, resimler, fotoğraflar, tablo ve şemalar ve grafik ve şekiller olarak sayılabilir (Güneş, 2002: 136-142). Bu ögeler aşağıda incelenmiştir:

**Fotoğraflar:** Fotoğraflar nesnelerin görüntülerini olduğu gibi yansıtırlar. Bu nedenle etkileme güçleri yüksektir.

**Resimler:** Kitaplarda resim, kendi başına görsel bir öge olarak önemi bir işlevi yerine getirmenin yanı sıra metinle birlikte anlamı tamamlayan, açıklayan, genişleten, metne yeni anlamlar katan estetik bir uyarandır. Kitaplardaki resimler, görsel algıyı geliştirmenin yanında, çocukların anlama becerilerinin gelişmesinde de etkilidir (Sever, 2003: 159, 172).

Sever (2003: 191), çocuk kitaplarında resimlerin nitelikler şöyle sıralamaktadır:

- Resimler çocuğun beğeni ve algılama düzeyine uygun olmalı,
- Metnin iletisine görsel bir zenginlik katmalı,
- Görsel algılar estetik nitelikleriyle de geliştirici olmalı,
- Kahramanların fiziksel portreleri, metinde yansıtılan kişilik özelliklerine uygun biçimde çizilmeli,
- Resimler kahramanların başat özelliklerini (şişman, zayıf, uzun saçlı, kısa boylu, sinirli, vb.), yaşadıkları ruhsal durumu ve benzerlerini çocuklara duyumsatabilmelidir

Resimler, konunun daha kolay öğrenme, sembollerin anlaşılma, bilgilerin belleğe yerleşmesini sağlama ve unutmayı önleyici etkiye sahiptirler. Resimler metin, sayfa ve kitabın diğer bölümleriyle ilişkili olmalıdır. Resimler öğrencinin seviyesine uygun, dikkat çekici ve eğlendirici olmalıdır. Kitabın kapağı, metin yazıları, rakamlar, illüstrasyon ve içeriği tanımlayan tipografi (basım) karakteri ile birlikte kompozisyon oluşturmalıdır. Ders kitabının önemli bir bölümü ya da 1\4'ü resimlerden oluşmalıdır. Ders kitaplarında yer alabilecek resimler, süsleyici resimler, açıklayıcı resimler ve metni tamamlayıcı resimler olmak üzere üç biçimde yer alır

(Güneş, 2002; Köksal, 2004: 107). Resimler şu özelliklerde olmalıdır (Çalık, 2001:7-8):

- Çocuğun seviyesine uygun olmalı
- İçinde yaşadığı toplumun değerlerine uygun olmalı
- Kitap ve metin içerisine yerleştirilmesi uygun olmalı
- Konuya uygun, nitelik olarak yeterli olmalı
- Resimlerin altında gerekli açıklamalar olmalı
- Konuları anlamlı kılıcı (kavratıcı) nitelikte olmalı
- Metni desteklemeli
- Resimler uyumlu olmalı
- Renklendirilmesi uygun olmalı
- Orantılı olmalıdır.

Tablolar ve Şemalar: Tablo ve şemalar bilgiyi açık ve net sunarlar. Ancak etkileme düzeyleri düşüktür. Fotoğraf ve resimlerin kullanılmadığı durumlarda kullanılmalıdırlar. Tablo ve şemalar, sayfa düzenine uygun olmamalı, gereğinden büyük ve küçük olmamalıdır (Güneş, 2002: 137).

d- Grafik ve Şekiller: Ders kitabındaki her türlü grafik, şema, çizim ve haritalar şekil olarak adlandırılabilir. Şekillerin önemli bir bölümünü de grafikler oluşturur. Grafik ve şekiller, öğrencilerin düşünmelerini ve anlamalarını kolaylaştırır (Güneş, 2002: 140-141).

### **10.3 Ders Kitaplarında Renk Kullanımı**

Ders kitaplarında doğru renklerin kullanılması öğrencilerin dikkatini çeker. Kitaplarda baskıların açık, net, renkli, estetik seviyeye uygun, konu ile bağlantılı ve anlaşılır olmalıdır. Özellikler İlköğretim I. Kademe ders kitaplarında beyaz kağıt ve parlak resimler kullanılmalıdır. Öğrenciler kırmızı olarak gördüklerini daha uzun süre hatırlarlar. Mavi renk dikkati daha az çekmektedir. İnsanlar sarı renklere bakma eğilimindedirler. Kitap önemli öğeleri, sarı renk ile ön plana çıkarılmalıdır. Okunabilirlik açısından en iyi renk sarı zemin üzerine siyah renktir (Çalık, 2001: 9-10).

#### **10.4 Görsel Metinlerin Bağlam Oluşturma Özellikleri**

Ders kitaplarında bağlam oluşturucu özellikler, metnin hazırlık çalışmaları, tür ve biçim çalışmaları ve metin resimleridir. Öğrenci resimler aracılığıyla, kitaptaki sözel metinleri, kavrama düzeyinde bilgileri alır, soyut düşünceleri somutlaştırır ve yaratıcı düşünmeye yönelerek kendi yaratıcılığına oluşturur. Böylelikle öğrenci düşüncelerini görsel metinle somutlaştırmaktadır Öğrenci metni okuduğunda, metindeki mesajları görsel metnin oluşturduğu şekilde anlamlandırmaya çalışır. Ders kitaplarında yer alan resim, fotoğraf ve illüstrasyon gibi görsel öğeler, özellikle ilköğretim ders kitaplarının ilgi çekici olmasını ve zevkle okunmasını sağlar. Ders kitaplarında görsel öğelerin, bağlam oluşturma açısından yararları şunlardır (İşeri, 2003: 71-73):

- 1- Görsel materyaller iletilmek istenen mesajın iletilmesinde etkilidir.
- 2- Resim, fotoğraf, şekil, şema, grafik ve harita okuyucunu dikkatini çeker ve bilginin kalıcılığını sağlar.
- 3- İyi görsel öğeler, etkili öğrenmeyi sağlamanın yanında kültür düzeyinin artmasını sağlar.
- 4- Görsel öğelere sahip ders kitapları ile öğretme yöntemi değer yöntemlerden daha etkilidir.
- 5- Sözel metinle görsel metin uyumu ise öğrenme kolaylaştırır.

#### **10.5 Görsel Öğelerin Özellikleri**

Ders kitaplarında yer alan görsel öğeler bir takım özelliklere sahip olmalıdır. Bu özellikler aşağıda verilmiştir (Şimşek, 1997:69):

1- Küçük sınıflara yönelik ders kitaplarında görsel öğeler, sözel öğelerden daha fazla yer almalıdır. Bu öğrencinin kitaba karşı ilgisini artırır ve öğrenmeyi kolaylaştırır.

2- Ders kitabındaki metinler özenle seçilmeli, özenle görselleştirilmeli ve estetik değerler içermelidir. Bu durum, çocuğun estetik duyarlılığının ve sanat anlayışının gelişmesini sağlar.

3- Görsel öğelerde kullanılan renkler açık, net renkli, estetik, seviyeye uygun, konu ile bağlantılı ve anlaşılır olmalıdır. Doğru renkler dikkatin çekilmesini kolaylaştırır.



## 10.6 Görsel Düzenin İlkeleri

Ders kitaplarında metinler, açıklayıcı, yönlendirici ve tamamlayıcı şekil, grafik ve resim gibi öğretim materyallerine yer verilerek, öğretme-öğrenme süreci daha canlı, ilgi çekici ve aktif hale getirebilir. Bu çerçevede ders kitaplarının görsel düzenini hazırlamada, aşağıdaki özellikler göz önünde bulundurulmalıdır (Kılıç ve Seven, 2002: 137-140; Bölükbaş, 2005: 37-38):

- 1- Başlıklar görsel tasarım ilkelerine uygun olmalıdır.
- 2- Görsel öğeler, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olmalıdır.
- 3- Yeterli oranda öğeye yer verilmelidir.
- 4- Görsel ve yazılı öğelerde ipuçları kullanılmalıdır
- 5- Konuya uygunluk sağlamalıdır.
- 6- Algısal öğelere uygun olarak düzenlenmelidir.
- 7- Amaca uygun zihinsel tepkiler için gerekli önlemler alınmalıdır.
- 8- Görsel öğeler, estetik yönden uygun, net ve temiz bakımlı olmalıdır.
- 9- Görsel öğelerin altında açıklamalar yer verilmelidir.
- 10- Sayfa düzeni iyi olmalıdır.
- 11- Görsel öğeler, ilgi çekici olmalıdır.
- 12- Her bir metin mantıksal bir bütünlük içerisinde düzenlenmelidir.
- 13- Metin uzunlukları işlenen konuların önemine uygun olmalıdır.
- 14- Yazı stili kolay okunabilir, süsten arınmış ve sade olmalıdır.
- 15- İçindekiler listesi doğru ve yeterince ayrıntılı olmalıdır.

## 10.7 İçerik-Görsel Öge İlişkiliği Değerlendirme Ölçütleri

Alan yazından yararlanılarak oluşturulan bir ders Kitabının “İçerik-Görsel Öğeler Arası İlişkiliği Değerlendirme Ölçütleri” aşağıda verilmiştir (Yanpar ve Şahin,1999:51-53; Yanpar, 2007: 260-265; Seferoğlu, 2006: 181-185; Tosunoğlu, 2001: 127, 137; Kılıç ve Seven, 2002: 194; Ceyhan ve Yiğit, 2004: 146-148).

- Resimde uygun renkler kullanılmış mı?
- Resimlerin baskı kalitesi uygun mu?
- Resimlerin grafiksel düzenlemesi yapılmış mı?
- Baskılar kaliteli mi?

- Resim altlarında anlaşılır açıklamalar var mı?
- Resimler güncel mi?
- Resimler amaca uygun mu?
- Resimlerde uygun renk kullanılmış mı?
- Resimlerin baskı kalitesi yerinde mi?
- Resimlerin grafiksel düzenlemesi yapılmış mı?
- Resimler sayfa içinde yerleştirilirken estetik olarak düzenlenmiş mi?
- Resimler sayfa içinde kapladığı alan sınıf düzeyine uygun mu?
- Resimler korkutucu mu?
- Resimler estetik, zevk ve heyecan uyandırıyor mu?
- Numaralandırılmış mı?
- Şekiller, grafikler, haritalar öğrencilerin düzeyine uygun mu?
- Yapılan çizimler aslına uygun mu?
- Görsel öğeler amaca uygun mu?
- Görsel öğeler konuya uygun mu?
- Görsel öğeler programa uygun mu?
- Görsel öğeler öğrencilerin gelişim özelliklerine göre düzenlenmiş mi?
- Görsel öğelerin altındaki açıklamalar konuya uygun mu?
- Görsel öğeler doğru ve geçerli mi?
- Görsel öğeler açık ve yalın bir dilde mi?
- Görsel öğeler motivasyon ve ilgiyi sağlayıcı mı?
- Görsel öğeler teknik yeterlilikte mi?
- Görsel öğeler önyargılardan arınık mı?
- Görsel öğeler okunabilir mi?
- Görsel öğeler basit ve açık mı?
- Görsel öğeler tasarım ilkelerine uygun mu? (biçim, renk, vurgu, doku)
- İstiklal Marşı, Andımız, Atatürk resmi nitelikli olarak hazırlanmış mı?

## 11. Ders Kitaplarında İçerik

İçerik, “ders programları doğrultusunda hedef ve davranışları gerçekleştirecek biçimde ünite ve konuların düzenlenmesi” olarak tanımlanabilir (Sönmez, 2007: 120; Ceyhan ve Yiğit, 2004: 234). Ders kitapları bulunması gereken içeriğin sınırları, eğitim programında ünite ve konular şeklinde belirlenmiştir. Ders kitaplarındaki içeriğin aşağıdaki özelliklerde olması gerekir (Kılıç ve Seven, 2002: 64-66):

- Programın öğeleri ile paralellik taşınmalıdır.
- Öğretim programında verilen kitap hacmi ile tutarlı olmalıdır.
- Uygun zihinsel süreçlere göre düzenlenmelidir.
- Öğrenme ilkelerine göre düzenlenmelidir.
- Bireyin gelişim özelliklerine göre düzenlenmelidir.
- İlişkili olduğu alan ve konularla bağlantılı olarak sunulmalıdır.

### 11.1 Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik

Geçmişten bugüne, insan oğlu, ürettiği bilgi birikimini, yazılı sembollerle yaymış ve aktarmıştır. Kağıt ve yazı işbirliği sonucu ortaya çıkan kitap, bilimin birikim özelliğini içinde bulundurarak, insanlığın düşünce şeklini değiştirmiş ve gelişmede önemli bir yere sahip olmuştur. Geçerliği şimdilik kanıtlanmış bilgiler bilimsel bilgilerdir. Bilimsel bilgi sürekli ve artan bir hızla gelişen, değişen bir etkinliktir. Bilimin eğitimle ilişkisi, bilgilerin kitaplar aracılığıyla bir araya getirilerek öğretime ve öğrenmeye sunulmasıdır. Özellikle ders kitaplarının, düzenli şekilde bilgi aktarma işlevi, bilimsel öğretimin temelidir. Bu nedenle ders kitaplarındaki içeriğin bilimsel bir yapıda olması gerekir. Ders kitaplarındaki bilimsel içerik, kitabın bilgiyi sunuş şeklinden, bilgilerin bilimsel geçerliğinden ve bilgilerin konu alanına uygunluğundan etkilenir (Kılıç ve Seven, 2002; Güneş, 2002).

### 11.2 Ders Kitaplarında Bilimsel İçeriğin Yapılandırılması

Ders kitapları, konu alanına ilişkin bilimsel bilgileri doğru bir şekilde sunmalıdır. Bu sunumda aşağıdaki ilkelere uyulmalıdır:

1- Bilgi Türlerinin İfade Edilişi: Bilgi türlerinin doğruluk derecesi farklılık gösterir. İçerikte bilgi sunulurken, cümledeki yargı ifadelerinin kesinlik derecesi bilgi türünün doğruluk derecesine paralellik göstermelidir. İfadeler, mutlak doğruları ifade eder gibi kullanılırsa , öğrencide bilimsel dogmalar oluşabilir.

2- Neden-Sonuç İlişkisi: Neden-sonuç ilişkisi bilimsel bilgi elde etmede önemlidir. Bilgini sunumu da bu mantıkta olmalıdır. Birey nesne ve olgular arasında bağ kurmalı ve öğrendiklerini anlamlandırmalıdır.

3- Bilgilerin Konu Alanına Uygunluğu: Bilimsel bilgi, gerçeğin bir bölümünü, gerçeğin bölümleri de konu alanlarını oluşturur. Bu nedenle içerikte yer alacak bilgiler, konu alanının amacına, yöntemine, işleyişine ve konu alanının terimlerine uygun olmalıdır.

4- Kullanılan Bilgilerin Geçerliliği: Ders kitabı içeriğinde yer alacak bilgiler, son (güncel) bilgileri taşımalıdır (Kılıç ve Seven, 2002: 83-89).

Ders kitabı içeriğinde yukarıda bulunması gereken ilkelerin yanı sıra bulunmaması gereken ilkelerde vardır. Bunlar aşağıda verilmiştir:

1- Bilgi Yanlışları: Kavram hataları, hatalı genelleme, geçerliliğini yitirmiş bilgiler ve ilişkisizlik.

2- Anlatım Hataları: Ders kitaplarında en çok görülen anlatım hataları, çok boyutlu konuları tek boyutlu anlatma, bilgiyi destekleyen örneklerin yetersizliği, verilen bilgilerle önceki bilgiler arasında çelişki, gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verme ve kişisel görüşlere yer vermedir (Kılıç ve Seven, 2002: 89-94).

## **12. Araştırmanın Önemi**

Her toplum, varlığını sürdürmek ve uluslararası düzeyde saygın, gelişmiş bir toplum olmak amacındadır. Bu amacın temel ögesi sahip olduğu insan gücüdür. Özellikle geleceği şekillendirecek olan çocukları, bir yandan kendi toplumsal değerlerine, bir yandan da evrensel değerlere sahip yetiştirmek gereklidir. İlköğretim kademesi temel bilgi, tutum ve becerilerin ve yurttaşlık bilincinin kazanılmasında önemli bir yer tutar. Bu düzeyde kullanılan temel ve en önemli öğretim materyali olan kitaplar, bu amaçların gerçekleştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Ders kitapları, geçmişten günümüze bireyleri yetiştirmede kullanılmaktadır. Hem mevcut

ve güncel bilgiler ve hem de değişme, gelişme ve yenilikler ders kitapları aracılığıyla aktarılır. Bu çerçevede toplumda ve dünyada gerçekleşen tüm teknolojik ve değerlerle ilgili yenilikler dikkate alınarak, ders kitapları sürekli güncel olmalıdır. Ayrıca, eğitim alanındaki yenilikler de ders kitaplarına yansıtılmalıdır.

Ders kitapları bir ülkenin geleceğini oluşturan faktörlerden biri olarak görülebilir. Çünkü, ders kitaplarında yer alan bilgiler kültürel ve evrensel değerler, gelecek kuşağın yetişme ve şekillenmesinde etkilidir. Bu nedenle, bu kadar önem taşıyan ders kitaplarının bilimsel ve eğitsel açılardan istenilen niteliklerde olması gerekmektedir.

Yeni teknolojilerin hayata ve eğitim alanına yeni tarzlar ve araçlar katmasıyla, örneğin Internet, ders kitaplarının işlevselliğinin ve öneminin azaldığı düşünülebilir. Ancak ders kitapları hala eğitimdeki işlevini korumakta, temel kaynak olma özelliğini sürdürmektedir. Okullarda öğrenme-öğretme süreçlerinde, hedef davranışları ulaştırmak için ders kitabı temel araçtır.

Bu çalışmada, İlköğretim I kademe ders kitaplarındaki metinlerle birlikte verilen resim, çizgi, fotoğraf, şekil, tablo, grafik gibi görsel öğelerle metin içeriğinin tutarlılığı incelenmiştir. Bu çerçevede, İlköğretim I kademe ders kitaplarında yer alan metinlerle birlikte verilen görsel materyallerin, içeriği ne düzeyde yansıttığı, verilmek istenen hedef-davranışların doğru algılanmasını ne düzeyde sağladığı ve metin içeriği ile görsel öğelerin ne derece tutarlı olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Elde edilecek bulguların, incelenen mevcut ders kitaplarının güncellenmesinde ve yeni yazılacak ders kitaplarının istenilen özelliklerde hazırlanmasına katkı sağlaması açılarından önemli olduğu düşünülmektedir.

### **13. Araştırmanın Problemi**

Bilgi çağında, her ne kadar geleneksel eğitim anlayışları kökten değişmiş olsa da, çocuğun eğitiminde aile, sosyal çevre ve okul işlevlerini etkin olarak korumakta ve sürdürmektedir. Bu üç boyutta çocuğun eğitiminde etkili olan en temel eğitim ve öğretim materyallerinden biri olarak, genelde kitaplar, bu çalışmanın konusu ile ilişkili olarak özelde ders kitapları önemini korumaktadır. Bir anlamda kendi kendini biçimlendiren insan, örgün ve yaygın eğitim süreçlerinde kendini biçimlendirmeyi

sürdürür. Bu durum yaşam boyu devam eden olan bir süreçtir. Bu süreçte insanın kendini biçimlendirmesi, güncellemesi ve ilerlemesi için en etkili araçlardan birinin kitaplar olduğu söylenebilir. Bir diğer açıdan ders kitapları eğitim kurumlarında ve öğrenme öğretme süreçlerinde kullanılan en temel öğretim materyallerinde biridir. Bu nedenle ders kitaplarının bilimsel ve çağdaş ölçütlere göre yazılması önem arz eden bir zorunluluktur.

Bu çalışmada İlköğretim I. Kademe sosyal alan ders kitaplarında yer alan görsel materyaller ile içerik tutarlılığının incelenmesi amaçlanmıştır.

### **13.1 Alt Problemler**

1- İlköğretim I. Kademesinde okutulan sosyal alan ders kitaplarında ünite başlıkları ile konu başlıkları tutarlı mıdır?

2- İlköğretim I. Kademesinde okutulan sosyal alan ders kitaplarında konu başlıkları ile metin ana fikri tutarlı mıdır?

3- İlköğretim I. Kademesinde okutulan sosyal alan ders kitaplarında konu başlıkları ile görsel öğeler tutarlı mıdır?

4- İlköğretim I. Kademesinde okutulan sosyal alan ders kitaplarında metin ana fikri ile görsel öğeler tutarlı mıdır?

### **14. Sınırlılıklar**

1- Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, 2007-2008 eğitim-öğretim yılı, İlköğretim okulları I. Kademe 4. ve 5. sınıflarında okutulan sosyal alan ders kitapları ile sınırlıdır. Bu kitaplar, 4. sınıf Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Trafik Güvenliği ders kitapları ve 5. sınıf Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü Ahlak Bilgisi ders kitaplarıdır.

2- Yukarıda verilen ders kitaplarının nitel analiz yoluyla, görsel öğeleri ile içerik tutarlılığının incelenmesi ile sınırlı tutulmuştur.

## 15. Tanımlar

**İlköğretim:** Bir toplumun eğitim sisteminin ilk basamağı ve genellikle 5-15 yaş grubu çocuklara temel becerilerin kazandırıldığı temel eğitim devresidir (Demirel ve Ün, 1987: 99). Ülkemizde I. Kademe ve II. Kademe olmak üzere iki bölümde adlandırılmaktadır.

**Ders Kitabı:** Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilmiş, belli ölçütlere göre incelenip, her türlü ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurs ve kurumlarında, belli ders, sınıf ve okul için temel kaynak olarak önerilen yapıtlar (Ceyhan ve Yiğit, 2004: 233).

**Ders Kitabı İçeriği:** Ders programları doğrultusunda hedef ve davranışları gerçekleştirecek biçimde ünite ve konuların düzenlenmesidir (Sönmez, 2007: 120; Ceyhan ve Yiğit, 2004: 234).

**Görsel Düzen:** Kitap hazırlanırken görsel malzemenin düzenlenmesinin göz önünde bulundurulması işlemi (Ceyhan ve Yiğit, 2004: 234).

## BÖLÜM II

### İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde konu ile ilgili literatürde yer alan ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

Yazar (2003), “Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarına Görsel Açıdan Bir Yaklaşım” adlı çalışmasında, Milli Eğitim Bakanlığının onayladığı ders kitapları arasından seçilen üç kitabı görselliği sağlayan öğeler, görsel düzenin oluşmasına etki eden faktörler, görsel öğeler (tablolar, şemalar, resimler) ve yazı öğeleri (yazı tipi, yazı boyutu) gibi boyutlardan karşılaştırmasını yapmıştır. Çalışma sonucunda ders kitaplarında görsel ve yazı öğelerinin birbirlerinde farklı olduğunu ve ölçütlere uygun olmadığı bulgularına ulaşmıştır.

Altan (2001: 40-44), “Okutulacak ilköğretim ve Ortaöğretim kurumları ders kitaplarına ilişkin genelge doğrultusunda, 1996-1997 öğretim yılı için önerilen ve ilköğretim okullarında okutulan 307 sosyal içerikli ders kitabındaki metin ve görsel unsurların cinsiyet rolleri açısından” incelenmesinin amaçlandığı çalışmasında aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- 1- Ders kitaplarında kadın ve erkek rolleri geleneksel cinsiyet rolleri etkisi altındadır.
- 2- Metinlerde kadınlar dürüst ve bilimsel davranışta bulunan kişiler olarak gösterilmemektedir.
- 3- Kadın pasif, edilgen ve evcil rollerde gösterilmektedir.



- 4- Ders kitaplarında erkek merkeze alınmıştır.
- 5- Kadınlar için tanımlanan meslekler çok sınırlı ve cinsiyet rollerinin devamı niteliğindedir.
- 6- Görsel materyallerde kadınlara erkelere oranla daha az yer verilmektedir.
- 7- Resim ve fotoğraflar cinsiyet kalıplarını yansıtmaktadır.

Aydın (2001) “Osmanlıdan günümüze tarih ders kitapları” adlı çalışmasında, cumhuriyetin kurulmasında bu yana Türkiye’de ders kitabı sorununun olduğunu ve bu sorunun Milli Eğitim Şuralarında, Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında tartışıldığını ortaya koymuştur. Çalışma bulgularına göre, çeşitli ülkelerin öğrenci grupları içersinde;

- 1- Tarihe en çok Türk öğrenciler ilgi göstermektedir.
- 2- Tarih kitaplarına en az güvene gruplardan biri Türk öğrencilerdir.
- 3- Türk öğrenciler tarih eğitiminde görsel, işitsel yöntemlerin kullanılmasını ve müze ziyaretleri yapılmasını en çok isteyen gruptur.
- 4- Türk öğrenciler en çok çağdaş tarihle ilgilenmektedirler.
- 5- Türk öğrencilerin %76’sı ders kitaplarından memnun olmadıklarını ve yararlanamadıklarını belirtmektedirler.

Özkan (2006) “Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler İlköğretim Ders Kitapları Örneği” adlı doktora tez çalışmasında, himayeci değerlerin ders kitapları aracılığıyla genç kuşakları nasıl etkilediği temel problemi ele alınmıştır. Araştırmada, Türk Eğitim Sistemi’nin İlköğretim kademesinde, zorunlu İlköğretim uygulanmasının öncesi ve sonrası sosyal alan derslerinde okutulan ders kitaplarında himayeci değerler incelenme konusudur. Bunun için iki amaç üzerinde durulmuştur. Bunlardan birisi eğitim aracılığı ile değerlerin kuşaklar arası aktarımında “itaat, saygı, otorite, güven, bağlılık, gelenek, himaye, birlik-beraberlik, biz, yardımlaşma, fedakarlık, paylaşma” gibi değerlerin, ders kitaplarında ne kadar sıklıkta yer aldığıdır. İkincisi ise bu işin birinci derecede muhatapları öğretmenlerin, uzmanların ve ders kitabı yazarlarının ne düşündüklerinin belirlenmesidir. Araştırmada aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

1- İlköğretim 5. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında zorunlu İlköğretim sonrasına göre zorunlu ilköğretim öncesi dönemde himayeci değerlerin daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir.

2- İlköğretim 5. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında, her iki dönemde de himayeci değerlerin oldukça az sayıda yer aldığı, ayrıca zorunlu İlköğretim uygulaması sonrası dönemde değerlerin kitaplarda yer alma sıklığında azalma olduğu görülmektedir.

3- Türkçe ders kitaplarında himayeci değerlerin, diğer kitaplara oranla daha az vurgulandığı görülmüştür.

4- İlköğretim 5. ve 8. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında, himayeci değerler, zorunlu İlköğretim öncesi dönemde daha fazla yer almakla birlikte dönemler arasındaki fark fazla değildir.

5- Zorunlu İlköğretim öncesinde, birinci kademeye göre ikinci kademede değerlerin daha fazla yer aldığı görülmektedir.

6- İlköğretimin her iki dönemindeki ders kitaplarında “himaye, güven, bağlılık, saygı ve birlik-beraberlik” değerleri, yer alma sıklığı bakımından oranları en yüksek olan himayeci değerlerdir. En az yer alan himayeci değerler ise “paylaşma, fedakarlık, otorite ve itaat” değerleridir.

7- Öğretmenler, ders kitaplarında yer alan himayeci değerlerin, öğrencilerin bireysel gelişimleri ile ilgili olumsuz bir durum ortaya çıkarmadığı, uzmanlar ise bireysel gelişimi kısmen etkilediği görüşündedir.

8- Öğretmen ve uzmanlar ders kitaplarında yer alan himayeci değerlerin, öğrencilerin bireysel gelişimlerini kısmen de olsa etkileyebileceğini düşünmektedirler.

9- Himayeci değerlerin ders kitaplarında yer alma sıklığının, kitapların yazarlarının himayeci değerlerle ilgili tutumlarıyla kısmen ilgili olduğu konusunda, hem öğretmenler hem uzmanlar birleşmektedir.

10- Her iki grupta, kitaplarda yer alan himayeci değerlerin öğrencilere aktarımında öğretmenlerin bu değerlerle ilgili tutumlarının etkili olduğu noktasında görüş birliğindedir.

11- Öğretmen ve uzmanlar, himayeci değerlerin evrensel değerlerle birlikte ders kitaplarında yer almasının öğrenciler üzerinde kısmen çatışmaya neden olabileceği görüşündedirler.

12- Himayeci değerlerin korunması ve varlığını sürdürmesinde inanç ve geleneklerin önemli bir etkiye sahip olduğu konusunda da öğretmen ve uzmanlar aynı görüştedirler.

13- Himayeci değerlerin bireylere benimsetilmesinde İlköğretim döneminin önemli olduğu konusunda iki grubun görüş birliği içerisindedirler.

14- Ders kitabı yazarlarının, ders kitabı yazarlığına başlamalarında genel anlamda ekonomik etkenlerin öne çıkmaktadır.

15- Ders kitabı yazarların çoğunluğu, himayeci değerlerin bireysel gelişimi olumsuz etkilediğini düşünmektedir.

Karababa (1999) “İlköğretim 3. ve 5. Sınıf Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarının İncelenmesi ve Karşılaştırması” adlı doktora tez çalışmasında, İlköğretim düzeyindeki çocukların anadili gelişimi ve anadili öğretiminde kullanılan kitapların, bu gelişim sürecine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

- 1- Türkiye ve İngiltere’deki anadili eğitimi derslerinin amaçları benzerdir.
- 2- Türkiye ve İngiltere’deki anadili eğitimi derslerinin hedef davranışları birbirleriyle paralellik göstermektedir.
- 3- Türkiye ve İngiltere’deki anadili eğitimi derslerinin konuları benzerdir. Ancak öğrenciye sunuluşu ve işlenişi farklıdır.
- 4- İngilizce kitaplarda resimler renkli ve çok sayıda, Türkçe kitaplarda ise resimler az sayıdadır.
- 5- Türkçe kitaplarda daha çok şiir, anı, öykü ve benzeri ile ilgili metinler yer almakta, İngilizce kitaplarda ise güncel (gazete, dergi gibi) materyallerden alıntılara yer verilmektedir.

Özsoy (2007)’un, “İlköğretim 4-5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitaplarının Öğrenci Öğretmen ve Veli Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, İlköğretim 4. ve 5. sınıf Fen ve Teknoloji ders kitaplarının

fiziksel özellikleri, içeriği, dil ve anlatım özellikleri ve ders kitaplarında yer alan laboratuvar etkinlikleri hakkında öğrenci, öğretmen ve öğrenci velilerinin görüş ve düşüncelerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan bazı bulgular aşağıda verilmiştir:

- 1- Kitapların kapakları dikkat çekici değildir.
- 2- Kitapların dayanıklılığı yeterince sağlam değildir.
- 3- Kitaplarda fiziksel görünümü olumsuz etkileyecek leke, delik ve kir bulunmamaktadır.
- 4- Yeni basılan ders kitaplarının dayanıklılığının geçmiş yıllara göre daha iyi olduğu söylenebilir.
- 5- Öğretmenlerin kitabın basımında kullanılan kağıdın kalitesi konusunda daha yüksek beklentileri vardır.
- 6- Fen ve Teknoloji ders kitabı öğrencilerin yaş, seviye, ilgi ve yaşantılarına kısmen uygundur.
- 7- Öğretmenler kitapların şekil, grafik ve tabloların öğrenci seviyesine uygun olmadığı görüşündedirler.
- 8- Öğretmenlerin büyük çoğunluğu kitaplarda önerilen etkinliklerin öğrenciyi araştırmaya kısmen sevk ettiği görüşündedirler.
- 9- Velilerin çoğunluğuna göre kitaplarda bulunan konu başlıkları açık ve anlaşılmalıdır.
- 10- Öğretmen ve öğrencilerin çoğunluğuna göre kitaplarda bulunan resimler, kitaplarda kullanılan metinlerle ilişkilidir.

Yıldıran (2007), “İlköğretim 8. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi ve İçerik Analizinin Yapılması” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu’na uygun bulunan dört ilköğretim sekizinci sınıf bilgisayar ders kitaplarının iki ölçek üzerinden değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırma sonuçları aşağıda verilmiştir:

- 1- Görsel Tasarım İlkeleri Ölçeği’nin metin tasarımı bölümünün Tipografik Özellikler alanında tamamen uygundur.

2- Görsel Tasarım İlkeleri Ölçeği'nin metin tasarımı bölümünün Metin Örgütleyicileri alanında Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, diğerlerine oranla tamamen uygundur.

3- Görsel Tasarım İlkeleri Ölçeği'nin görsel öğelerin tasarımında, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, diğerlerine oranla tamamen uygundur.

4- Görsel Tasarım İlkeleri Ölçeği'nin sayfa tasarımında, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, diğerlerine oranla tamamen uygundur.

5- Görsel Tasarım İlkeleri Ölçeği'nin kapak tasarımında, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, diğerlerine oranla tamamen uygundur.

6- Üretime yönelik dış yapı özelliklerinde , Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, diğerlerine oranla tamamen uygundur.

7- İçerik Analizi açısından sırası ile Fırat Yayınevi, Milli Eğitim Yayınları, Mutlu Yayınevi tamamen uygun, Okyay Yayınevi oldukça uygundur.

Boy (2006), "5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Öğrenme ve Öğretme Kuramları Açısından Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında, yapılandırmacı yaklaşım temele alınarak hazırlanan, Milli Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Türkçe ders kitabında (2005) yer alan ve öğrencinin yazma eylemini gerçekleştirmesini gerektiren etkinliklerin, Milli Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki (2004) etkinliklerle karşılaştırılması ve sürecin ders işleme sürecine yansımalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre;

1- Yeni programın temelini, öğrenci merkezli öğrenme, çoklu zeka ve yapılandırıcı eğitim yaklaşımları oluşturmaktadır.

2- İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında (2004) yer alan soruların, düşük düzey becerileri çalıştırmaya yönelik sorular olduğu belirlenmiştir.

3- İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında (2005) yer alan, öğrencinin yazılı olarak yanıt verme edimi gerçekleştirebileceği soru sözel/dilsel zekanın geliştirilmesine öncelik verdiği saptanmıştır.

4- Bilgiyi işlemeye ve uygulamaya yönelik sorular çok düşük oranda kalmaktadır.

5- Çoklu Zeka kuramı, geleneksel öğretim ve değerlendirme süreçlerinin özellikle sözel/dilsel ve mantıksal/matematikselsel boyutlarını öne çıkarmaktadır. Bu

durum, diğ er zeka alanlarında güçlü olan öğrencilerin geliş im fırsatlarını sınırlandırarak eş itsizlik yaratmaktadır.

Yıldırım (2006), “Yeni İlköğ retim Programına Gö re Hazırlanmış Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına ilişkin Öğ retmen Görüşlerinin İncelenmesi (Elazığ İli Örneğ i)” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, öğrencilerin bir birey olarak hayat ile ilgili kendilerine yönelik tutum geliştirmelerinde, Hayat Bilgisi dersinin temel olduğu noktasından hareketle, Hayat bilgisi ders kitabının ilişkin öğ retmen görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

1- Öğ retmenlerin çoğ u Hayat Bilgisi ders kitabının dikiş ve ciltlemesini yetersiz bulmuşlardır.

2- Öğ retmenler, Hayat Bilgisi ders kitabında kullanılan renklerin motivasyonun artırdığı görüşündedirler.

3- Öğ retmenler, Hayat Bilgisi ders kitaplarında akıcı bir dil kullanıldığı görüşündedirler.

4- Öğ retmenler, Hayat Bilgisi ders kitaplarında öğrencilerin kişisel geliş imlerine kısmen yer verildiği görüşündedirler.

5- Öğ retmenler, Hayat bilgisi ders kitaplarının öğ retim ilkelerine-basitten karmaşığ a, kolaydan zora, somuttan soyuta, yakından uzağ a-uygun hazırlandığı görüşündedirler.

Bölükbaş (2005) “İlköğ retim I. Kademe Bilgisayar Dersi İç in Bir Ders İç eriğ i Önerisi” adlı yüksek Lisans tez çalışmasında, İlköğ retim I. Kademe 4. ve 5. sınıflar için bir ders kitabı önerisi hazırlanması amaçlanmıştır. Çalış ma bulguları aşağıda verilmiştir: Mevcut okutulan ders kitabı,

1- Görünüş ve renk açısından uygundur.

2- Ders kitabında bulunması gereken bilgiler açısından yetersizdir.

3- Hedef\davranış lar yeterince açık verilmemiştir.

4- Verilen içerik yetersizdir.

5- Öğ renme-öğ retme etkinlikleri ve değ erlendirme açılarından yeterli olduğu söylenebilir.

- 6- Görsel tasarım ilkelerine uyulmuştur.
- 7- Dil ve anlatım yönünden öğrenci gelişim düzeyine uygundur.

Yılmaz (2005), “İlköğretim Okulları İlk Kademede Okutulan Ders Kitaplarının Resimlemeleri Yönünden Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, İlköğretim okullarında ilk kademede okutulan ders kitaplarının dış yapı özellikleri ve bunlar içinde “resimlemeler (illüstrasyonlar)” konusundaki yanlışların ve eksikliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulguları aşağıda verilmiştir:

Türkiye’de ilköğretim ilk üç sınıfta okutulan ders kitaplarındaki;

- 1- Metinler yeteri kadar öğrenmeyi kolaylaştırıcı, öğrencinin öğrenme, algılama düzeyine uygun resim ve fotoğraflarla desteklenmemiştir.
- 2- Resim ve fotoğraflar metinde iletilen düşünceyi kısmen desteklemekte, tam olarak yansıtmamaktadır.
- 3- Resim, fotoğraf, grafik ve benzeri öğeler, konuların kalıcı şekilde öğrenilmesi konusunda yeterli değildir. Bu öğeler çocuğun hafızasında yer alacak çarpıcılıkta bir görsel etkiye, onun ilgisini çekecek bir farklılığa sahip değildir.
- 4- Resim, fotoğraf, grafik ve benzeri öğeler, çocukların soyut kavramları somutlaştırmalarına yeteri kadar yardımcı olamamaktadır. Bu öğeler soyut kavramları açıklayabilecek yeterlikte değildir. Bu öğeler, metinlerde verilen somut bilgileri bile yansıtmakta, ya da anlaşılmasını kolaylaştırmada yetersiz kalmaktadır
- 5- Resimlemeler çocukların konuları özümsemelerine yardımcı olacak sıklıkta kullanılmıştır.
- 6- Resimlemeler, yeteri kadar öğrencilerin ilgisini çekecek, metni okuma hissi uyandıracak nitelikte değildir.
- 7- Resimlemelerin büyüklüğü, çocuğun öğrenme düzeyine uygundur.
- 8- Resimlemeler ve fotoğraflar; kısmen net algılanmaktadır. Tam bir netlik söz konusu değildir. Bazı resimlemelerde kullanılan renkler yeteri kadar canlı ve çeşitli olmadığından ve baskının kalitesizliğinden renkler yeteri kadar çekici görünmemekte, silik kalmakta, fotoğraflar da net görünmemekte, çoğu zaman tekrar tekrar bakma gereği doğurmakta, gri renkte görünmektedir.
- 9- Kitaplardaki resimlemeler ve fotoğraflar gerek kullanılan kağıdın cinsi, gerek baskı kalitesinin düşüklüğü nedeniyle yeteri kadar net değildir

10- Resimlemelerin renkleri çocuğun konuya ilgisini yeteri kadar uyandıracak çeşit ve canlılıkta değildir.

11- Resim alt yazıları resimleri yeteri kadar açıklayıcı niteliktedir.

12- Resimlemeler kısmen konuda anlatılanı ifade etmekle kalmış, kısmen çocukların yorum yapmasına olanak sağlayacak nitelikte resmedilmiştir.

13- Resimlemeler çocuğun konu hakkında yeni ve/veya farklı fikirler üretebilmesine olanak sağlayacak nitelikte tasarlanmamıştır. Resimlemeler temaları genellikle alışlagelmiş, basmakalıp resimlerle yansıtmakta, bilgiyi hazır vermekte, çocuğun fikir üretmesine, resme bakarak yorum yapabilmesine olanak sağlamamaktadır.

14- Resimlemeler çocuğun hayal dünyasını harekete geçirecek, onu düşündürecek nitelikte değildir. Kitaplardaki resimlemeler daha çok hazır veren, özgünlükten yoksun, basmakalıp bir anlayışla çizilmektedir.

Diler (2001)'in, "İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında, İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının, bu yaştaki çocuklara biçim ve içerik yönlerinden uygunluğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

- 1- Kitapların kapak kalitesi düşüktür ve dayanıklı değildir.
- 2- Konuların öğrencilerin bilişsel seviyesine uygundur.
- 3- Kullanılan dil öğrenciler tarafından kolay anlaşılabilir.
- 4- Konuların günlük yaşantılarla ilişkisi düşüktür. Ana metni destekleyici yeterli hikaye ve tarihi örnekler yoktur.
- 5- Konuların kendi aralarında ve diğer derslerle ilişkilendirilmiştir.
- 6- Konuların anlatımı öğretim ilkelerine uygundur.
- 7- Konuları destekleyici ve zenginleştirici resim, şekil ve benzeri öğelere yer verilmiştir.

Erkan (1998) "Hayat Bilgisi Kitaplarında Resimleme ve Metin İlişkisi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında 1., 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi Dersi kitaplarının birbirleriyle ve kendi içlerinde karşılaştırmalarının yapılması amaçlanmıştır. Bu



karşılaştırmalar kitapların tasarım\resimleme boyutu, ders kitaplarının hazırlanmasıyla ilgili esasların değerlendirilmesi ve yabancı kitaplardaki resimlerle Hayat Bilgisi kitaplarındaki resimler karşılaştırılması şeklindedir. Toplamda 14 yayınevine ait 38 Hayat Bilgisi ders kitabının incelenmesi sonucunda, kitapların büyük bir bölümünün, eğitimde ciddi sorumluluk taşıyabilecek nitelikte olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Severge (1998)'nin “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik, İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında İlköğretim I. Kademe okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk ve yetişkin figürlerinin eylemleri, buldukları mekanlar, bağlantılı nesnelere belirlenmesi ve ana ve yan karakterlerin cinsiyetlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

- 1- Kız ve erkek çocuklar en çok çocuklarla birlikte gösterilmektedir.
- 2- Kız çocuklar daha çok diğer çocuklarla, erkek çocuklar ise tek başına gösterilmektedir.
- 3- Erkek çocuklar kızlara göre daha çok yetişkinlerle birlikte gösterilmektedirler.
- 4- Kız çocuklar daha çok aile ile, erkek çocuklar ise kalabalıklarla gösterilmektedir.
- 5- Her iki cinsiyette en çok kendi ilgilerine ve oyuna yönelik eylemler içerisinde gösterilmektedir.
- 6- Figürlerin cinsiyeti ile öğrenime ya da cinsiyete yönelik eylem arasında bir ilişki yoktur.

Eren (1994), “İlköğretim Kurumlarında Okutulan Türkçe Ders Kitaplarının Program Amaçlarına Ulaşılabilirlik Düzeyi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında aşağıdaki bulguları elde etmiştir:

- 1- İlköğretim I. Kademe Türkçe ders kitaplarının öğretmen kılavuz kitaplarında yönlendirici kılavuz işlemleri yoktur. Daha çok Türkçe eğitim programının tekrarı vardır.
- 2- İlköğretim II. Kademe Türkçe ders kitaplarına ilişkin kılavuz kitap yoktur.

3- İlköğretim I. Kademe Türkçe ders kitaplarının okuma alıştıırma kitapları yoktur. Dilbilgisi kitapları ise okuma kitapları ile uyumlu değildir. Benzer durum İlköğretim II. Kademe Türkçe ders kitapları için de söz konusudur.

4- İlköğretim Türkçe ders kitaplarında fotoğraf, karikatür, çizgi roman ve benzeri gibi görsel öğelere çok az yer verilmiştir.

5- İlköğretim Türkçe ders kitapları kullanılabilirlik, baskı ve diğer teknik özellikler açısından yeterli niteliklere sahip değildir.

## BÖLÜM III

### YÖNTEM

#### 1. Araştırma Yöntemi

Araştırma tarama modeli niteliğindedir. İlköğretim I. Kademedeki okutulan 4. ve 5. Sınıf Sosyal Alan Ders kitapları “görsel boyut ve içerik tutarlılığı” açısından incelenmiştir.

Sosyal Bilimlerde tarama modeli, araştırmacının bağımsız değişken ya da faktörler üzerinde manipülasyonunun (güdümlenme) olmadığı araştırma desenlerini tanımlar. Bu tür çalışmalar, genellikle, bir olay ya da olguyla ilgili olarak var olan performansların, görüşlerin, düşüncelerin, tutumların ya da bir başka psikolojik tekil ya da bazı faktörlerle ilişkileri bakımından betimlenmesini amaçlar (Büyüköztürk, 2001: 2-3).

#### 2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Talim Terbiye Kurulunun 04.06.2007 tarih ve 111 sayılı kararı ile kabul edilen, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında İlköğretim I. Kademedeki okutulan Sosyal Alan Derslerine ilişkin ders kitapları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. sınıflarda okutulan, sosyal alan derslerine ilişkin 7 adet ders kitabı oluşturmaktadır. Bir diğer ifade ile; Talim Terbiye Kurulunun 04.06.2007 tarih ve 111 sayılı kararıyla kabul edilen 2007-2008 öğretim yılında 1.-8. sınıflarda

uygulanacak İlköğretim okulları haftalık ders çizelgesinden (MEB, 2008), 4. ve 5. sınıflar sosyal alan derslerinin ders kitapları olan, aşağıda bilgileri verilen ders kitapları araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Ancak, İlköğretim okulları haftalık ders çizelgesinde yer alan Müzik ve Yabancı Dil derslerinin ders kitaplarında metinlere yer verilmediği için, bu kitaplar araştırmaya dahil edilmemiştir.

### **3. Verilerin Toplanması ve Analizi**

Araştırmanın örneklemini oluşturan 7 adet ders kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Niğde İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden temin edilmiştir. İncelemeye alınan kitapların künyeleri sınıf düzeylerine göre aşağıda verilmiştir.

#### **4. Sınıf Ders Kitapları:**

İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, Ahmet Kapulu, Müjdat Ataman, Aysun Turan, Hatice Sezin Bozkurt, Aliyar Karaca, Koza Yayıncılık, Ankara, 2007.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Enver Aydın Kolukısa, Şahin Oruç, Bülent Akbaba, Hakan Dünder, A Yayınları, Ankara, 2007.

İlköğretim Trafik Güvenliği Ders Kitabı, Seda Hatipoğlu, Ebru Arıkan Öztürk, Okan Çoban, Erol Duran, Serkan Düzgün, Seda Zeybek Köken, Ömür Tuğrul, MEB Yayınları, İstanbul, 2007.

İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı, Mehmet Akgül, Abdullah Albayrak, Tuğrul Çiftçi, Ahmet Kara, Ekrem ÖZbay, Musa Şimşekçakan, Ramazan Yıldırım, Abdullah Çatal, Ahmet Ekşi, Eyüp Koç, Hüseyin Paça, Ali Sacit Türker, MEM Yayıncılık, İstanbul, 2007.

#### **5. Sınıf Ders Kitapları:**

İlköğretim Türkçe Ders Kitabı, Fatma Karafilik, Gülcan Değirmenci, Nesrin Bilkan, Nesrin Özden, Harf Yayınları, Ankara, 2007.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Demet Karagöz, Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Hikmet Azer, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy, MEB Yayınları, İstanbul, 2007.

İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı, Mehmet Akgül, Abdullah Albayrak, Tuğrul Çiftçi, Ahmet Kara, Ekrem Özbay, Musa Şimşekçakan, Ramazan Yıldırım, Abdullah Çatal, Ahmet Ekşi, Eyüp Koç, Hüseyin Paça, Ali Sacit Türker, MEM Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Verilerin toplanması: yukarıda verilen ders kitaplarında yer alan her bir metin a- ünite başlıkları ile konu başlıkları, b- konu başlıkları ile metin ana fikri, c- konu başlıkları ile görsel öğeler ve d- metin ana fikri ile görsel öğeler tutarlılığı açısından incelenmiştir. Önce her bir ders kitabının ünite ve konularından oluşan tablolar oluşturulmuştur. Sonra, “Hiç, Az, Orta, Çok ve Tamamen” derecelerinden oluşan 5’li bir derecelendirme ölçeği temele alınarak her bir ders kitabının ünite ve konuları incelenmiştir. Bir sonraki aşamada, tablolaştırılan çözümlemelere dayanılarak, yorumlamalara gidilmiştir.

## BÖLÜM IV

### BULGULAR

#### I. Örneklemeye Ait Bulgular

Araştırmanın örneklemini oluşturan İlköğretim I. Kademe Sosyal Alanlar 4. sınıf ve 5. sınıf ders kitaplarına ait bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

**Tablo 1: Örneklemde Yer Alan Kitaplara Ait Bilgiler**

DERSLER	SINIF DÜZEYİ		TOPLAM
	4. SINIF	5. SINIF	
TÜRKÇE	1	1	2
SOSYAL BİLGİLER	1	1	2
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ	1	1	2
TRAFİK GÜVENLİĞİ	1	-	1
<b>TOPLAM</b>	4	3	7

Tablo 1’e göre araştırmanın örneklemini, İlköğretim I. Kademe 4. sınıf Türkçe 1 adet, Sosyal Bilgiler 1 adet, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 1 adet, Trafik Güvenliği 1 adet ve 5. sınıf Türkçe 1 adet, Sosyal Bilgiler 1 adet, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 1 adet üzere toplam 7 adet ders kitabı oluşturmuştur.

#### II. Alt Problemlere Ait Bulgular

##### 1. İlköğretim 4. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Bulgular

## 1.1 İlköğretim 4. Sınıf Trafik Güvenliği Ders Kitabına Ait Bulgular

Tablo 2’de İlköğretim 4. sınıf Trafik Güvenliği ders kitabına ilişkin bulgular verilmiştir.

**Tablo 2 : İlköğretim 4. Sınıf Trafik Güvenliği Ders Kitabı**

ÜNİTE NO- ÜNİTE ADI VE ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER																			
	Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı					Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı					Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı					Metin Ana Fikri- Görsel Öge Tutarlılığı				
	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen
<b>ÜNİTE 1</b> <b>YAYA</b>																				
1- Trafikte Neler Görüyorum?		x								x			x					x		
2- Trafik İşaret Levhalarını Öğreniyorum		x								x			x						x	
3- Yaya Kaldırımında Yürüyorum					x					x			x					x		
4- Kara Yolunda Karşıya Geçiyorum					x			x				x					x			
5- Güvenli Yolları Tercih Ediyorum				x					x				x						x	
6- Yaya Kaldırımı Bulunmayan Yollarda Yürüyorum					x				x					x						x
7- Gece Yürüyüşlerinde Önlem Alıyorum					x					x					x					x
8- 112 Acil Yardım Merkezini Arıyorum		x						x				x					x			
<b>ÜNİTE 2</b> <b>YOLCU</b>																				
1- Taşıtlara Nasıl Biniyorum, Taşıtlardan Nasıl İniyorum?					x			x							x			x		
2- Emniyet Kemerini Takmalıyım					x				x						x					x
3- Yolculuk Yaparken Dikkatli Olmalıyım					x					x					x					x
4- Toplu Taşıma Araçlarına Zarar Vermemeliyim					x			x							x					x
5- İlk Yardımı Öğreniyorum	x												x						x	
6- İlk Yardım Malzemelerini Tanıyorum	x												x						x	
<b>ÜNİTE 3</b> <b>SÜRÜCÜ</b>																				
1- Bisikletime Binmeden Önce Kaksımı, Dirsekliğimi, Dizliğimi Takıyorum					x										x					x
2- Bisikletimi Güvenli Kullanıyorum					x										x					x
3- Basit İlk Yardım Müdahaleleri yapıyorum					x										x					x
<b>TOPLAM</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>9</b>	<b>0</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>8</b>	<b>1</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>7</b>	<b>3</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>2</b>	<b>9</b>	<b>1</b>

Tablo 2’ye göre, İlköğretim 4. sınıf Trafik Güvenliği ders kitabında 3 ünite ve 17 konu yer almaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular

şöyledir: a- Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı: Hiç: 2, Az: 3, Orta: 1, Çok: 2, Tamamen: 9, b- Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 3, Orta: 3, Çok: 3, Tamamen: 8, c- Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı: Hiç:1, Az: 3, Orta: 3, Çok: 7, Tamamen: 3, d- Metin Ana Fikri-Görsel Öge Tutarlılığı: Hiç:2, Az: 3, Orta:2, Çok: 9, Tamamen: 1 sonuçları elde edilmiştir.

## 1.2 İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabına Ait Bulgular

Tablo 3'de İlköğretim 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabına ilişkin bulgular verilmiştir.

**Tablo 3 A: İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**

ÜNİTE NO- ÜNİTE ADI VE ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER																			
	Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı					Konu Başlığı Metin Ana Fikri Tutarlılığı					Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı					Metin Ana Fikri- Görsel Öge Tutarlılığı				
	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen
<b>ÜNİTE 1 DİN VE AHLAK HAKKINDA NELER BİLİYORUZ</b>																				
1- Günlük Konuşmalarımızda Dine İlişkin İfadeler				x					x					x						x
2- Çevremizde Bulunan Dini Sembolleri Tanıyalım				x					x					x						x
3- Dini Öğrenmenin Önemi				x					x					x						x
4- Din Güzel Ahlaktır				x					x					x						x
<b>ÜNİTE 2 TEMİZ OLALIM</b>																				
1- Dinim Temiz Olmamı İstiyor					x					x										x
2- Sözünde Durmak, Dürüst, Güvenilir Olmak ve Temizlik		x							x					x						x
<b>ÜNİTE 3 HZ. MUHAMMED'İ TANİYALIM</b>																				
1- Hz. Muhammed'in Doğduğu Çevreyi Tanıyalım					x					x				x						x
2- Hz. Muhammed'in Aile Büyüklerini Tanıyalım					x					x										x
3- Hz. Muhammed'in Doğumu Çocukluk ve Gençlik Yılları					x					x										x
4- Hz. Muhammed'in Çocukluk ve Gençlik Yıllarındaki Erdemli Davranışları					x					x										x



**Tablo 3 B: İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**

ÜNİTE NO- ÜNİTE ADI VE ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER																			
	Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı					Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı					Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı					Metin Ana Fikri- Görsel Öge Tutarlılığı				
	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen
<b>ÜNİTE 4</b> <b>KUR'AN-I KERİMİ</b> <b>TANIYALIM</b>																				
1- Son İlahi Kitap Kur'an-ı Kerim					x					x					x					x
2- Kur'an-ı Hz. Muhammed'e İndirilişi					x					x					x					x
3- Kur'an-ı Kerim'in Kitap Haline Getirilmesi ve Çoğaltılması					x					x					x					x
4- Kur'an-ı Kerim'in İç Düzeni					x					x					x					x
<b>ÜNİTE 5</b> <b>SEVGİ, DOSTLUK VE</b> <b>KARDEŞLİK</b>																				
1- Sevmek ve Sevilmek Niçin Bir İhtiyaçtır					x					x					x					x
2- Sevgi Allah'ın Bize Verdiği Bir Nimettir					x					x					x					x
3- Allah Yarattıklarını Sever					x					x					x					x
4- Dostluk ve Kardeşliğin Temeli Sevgidir					x					x					x					x
5- İslam Dini Dostça ve Kardeşçe Yaşamayı Öğütler					x					x					x					x
6- Yaşamak Sevgi İşidir					x					x					x					x
<b>ÜNİTE 6</b> <b>AİLE VE DİN</b>																				
1- Aile Toplumun Temelidir					x					x					x					x
2- Anne-Babam Benim İyiliğimi İster					x					x					x					x
3- Kardeşlerimle İyi Geçinirim					x					x					x					x
4- Ailemizde Birbirimize Saygı Gösterir, Yardım Ederiz					x					x					x					x
5- Ailemizde Birbirimizi Anlamalıyız ve Sorularımızı Birlikte Çözmeliyiz					x					x					x					x
6- Aile İçi İlişkilere Yönelik İslam'ın Öğütleri					x					x					x					x
<b>TOPLAM</b>	<b>0</b>	<b>1</b>	<b>0</b>	<b>5</b>	<b>20</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>1</b>	<b>11</b>	<b>14</b>	<b>6</b>	<b>4</b>	<b>12</b>	<b>4</b>	<b>0</b>	<b>5</b>	<b>4</b>	<b>13</b>	<b>4</b>	<b>0</b>

Tablo 3'e göre, İlköğretim 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında 6 ünite ve 28 konu yer almaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir: a- Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı: Hiç:0, Az: 1, Orta: 0, Çok: 5, Tamamen: 20, b- Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı: Hiç:0, Az: 0, Orta: 1, Çok: 11, Tamamen: 14, c- Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı: Hiç:6, Az: 4, Orta: 12, Çok: 4, Tamamen: 0, d- Metin Ana-Fikri Görsel Öge Tutarlılığı: Hiç: 5, Az: 4, Orta: 13, Çok: 4, Tamamen: 0 sonuçları elde edilmiştir.

### 1.3 İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Ait Bulgular

Tablo 4’de İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına ilişkin bulgular verilmiştir.

**Tablo 4 A: İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı**

ÜNİTE NO- ÜNİTE ADI VE ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER																			
	Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı					Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı					Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı					Metin Ana Fikri- Görsel Öge Tutarlılığı				
	hiç	az	orta	çok	tamamen	hiç	az	orta	çok	tamamen	hiç	az	orta	çok	tamamen	hiç	az	orta	çok	tamamen
<b>ÜNİTE 1 KENDİMİ TANIYORUM</b>																				
1- Tanışabilir miyiz?			x					x					x							x
2- Sosyal Özellikler			x					x				x					x			
3- İlgilerim				x				x				x						x		
4- Duygusal Özelliklerim				x				x				x					x			
5- Benim Hayatım				x				x				x					x			
6- Ailem				x					x			x								x
7- Aile Soy Ağacı					x				x					x						x
8- Öğretmenim				x					x				x							x
9- Arkadaşlarımız					x				x			x					x			
<b>ÜNİTE 2 GEÇMİŞİMİ ÖĞRENİYORUM</b>																				
1- Tarih Yazıyorum		x						x					x				x			
2- Çıttık Açık Alınla		x						x			x						x			
3- Çok Zenginiz		x						x			x									x
4- Orada Bir Köy Var Uzakta		x							x			x								x
5- Gölgede Kalmayalım	x								x			x						x		
6- Çanakkale’den Milli Mücadeleye					x			x						x			x			
7- Anıtı Dikilen Adam		x						x						x						x
8- Hayalden Gerçeğe	x							x				x					x			
9- Mustafa Kemal’in Kağnısı				x				x				x						x		
10- Rakamlar Konuşuyor	x							x				x						x		
11- Bir Lider İki Mektup			x						x					x						x
<b>ÜNİTE 3 YAŞADIĞIMIZ YER</b>																				
1- Yönlerini Bildiler, Yollarını Buldular				x					x					x						x
2- Nerede Yaşıyorum? Nasıl Tarif Etmeli?					x			x				x					x			
3- Yolda Hava Durumu		x							x					x						x
4- Doğanın Eseri mi? İnsanların Eseri mi?				x				x					x							x
5- Peri Bacaları				x					x					x						x
6- Depremle Birlikte Yaşamak				x					x					x						x
7- Söğüt Özü’nde Bir Kulübe				x					x				x							x
<b>ÜNİTE 4 ÜRETİMDEN TÜKETİME</b>																				
1- İsteklerimiz mi? İhtiyaçlarımız mı?					x				x				x							x
2- Alışveriş Listesi			x							x						x				x
3- Tüketici Haklarımız			x					x					x							x
4- Üretimden Tüketime Yolculuk					x			x					x							x
5- Meslekler Rehberi			x						x					x						x

**Tablo 4 B: İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı**

ÜNİTE NO- ÜNİTE ADI VE ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER																			
	Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı					Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı					Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı					Metin Ana Fikri- Görsel Öge Tutarlılığı				
	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen
<b>ÜNİTE 5 İYİ Kİ VAR</b>																				
1- Yaşamımızdaki Teknolojik Ürünler		x						x												x
2- Yeni Bir Yıl	x						x								x					x
3- Dünden Bugüne Teknoloji		x					x												x	
4- Küçük Mucitler			x						x										x	
5- Önce Bilmek Gerek			x												x					x
<b>ÜNİTE 6 HEP BİRLİKTE</b>																				
1- Ailede Dayanışma ve İşbirliği					x					x										x
2- Bizim İçin Çalışan Kızılay					x						x									x
3- Mahallenin Yardım Günleri					x						x									x
4- Tükoder'e Mektup			x								x									x
5- PTT Müdürü ile Görüşme		x									x									x
6- Badminton Kulübümüz		x									x									x
<b>ÜNİTE 7 İNSANLAR VE YÖNETİM</b>																				
1- Belediye Başkanı					x						x	x								x
2- Belediyemizi Tanıyalım					x						x									x
3- Muhtarımız					x						x	x								x
4- Deniz Yıldızları Geliyor Kirlletmeyin!			x																	x
5- Minik Eller Sandığa					x						x									x
6- İlk Meclisi Gezmeye Ne Dersiniz?					x						x									x
7- Haydi Sandık Başına					x															x
<b>ÜNİTE 8 UZAKTAKİ ARKADAŞLARIM</b>																				
1- Dünyadaki Ülkeler					x															x
2- Farklı Yerler, Farklı Yaşamlar					x															x
3- Özel Günler					x															x
4- Çocukların Dünyası					x															x
5- Ye Kürküm Ye!	x																			x
<b>TOPLAM</b>	<b>5</b>	<b>10</b>	<b>10</b>	<b>14</b>	<b>16</b>	<b>1</b>	<b>9</b>	<b>14</b>	<b>16</b>	<b>15</b>	<b>5</b>	<b>10</b>	<b>20</b>	<b>15</b>	<b>5</b>	<b>1</b>	<b>11</b>	<b>13</b>	<b>27</b>	<b>3</b>

Tablo 4'e göre, İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 8 ünite ve 55 konu yer almaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir: a- Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı: Hiç: 5, Az: 10, Orta: 10, Çok: 14, Tamamen: 16, b- Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı: Hiç: 1, Az: 9, Orta: 14, Çok: 16, Tamamen: 15, c- Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı: Hiç:5, Az: 10, Orta: 20, Çok: 15, Tamamen: 5, d- Metin Ana Fikri Görsel-Öge Tutarlılığı: Hiç: 1, Az: 11, Orta: 13, Çok: 27, Tamamen: 3 sonuçları elde edilmiştir.

## 1.4 İlköğretim 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgular

Tablo 5’de İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabına ilişkin bulgular verilmiştir.

**Tablo 5 : İlköğretim 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabı**

ÜNİTE NO- ÜNİTE ADI VE ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER																			
	Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı					Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı					Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı					Metin Ana Fikri- Görsel Öge Tutarlılığı				
	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen
<b>ÜNİTE 1</b> <b>BİREY VE TOPLUM</b>																				
1- Çiz Öğretmenim	x						x	x						x						x
2- Kuş Cıvılsını ve Fırın Kokusunu “Görebilmek”		x						x					x						x	
3- Sesim Çok mu Çirkin?	x								x				x						x	
4- Fobilerimizle Nasıl Baş Edebiliriz?		x							x					x					x	
<b>ÜNİTE 2</b> <b>ATATÜRK</b>																				
1- Cumhuriyet					x					x						x				x
2- Düşmandan Kaçılmaz				x						x					x					x
3- Atatürk ve Mimar Sinan				x						x					x					x
4- Atatürk ve İnsan Hakları					x					x					x				x	
<b>ÜNİTE 3</b> <b>ÜRETİM, TÜKETİM VERİMLİLİK</b>																				
1- Çiftçiler				x						x					x				x	
2- Geleceğin Meslekleri			x							x					x					x
3- Ülkemizde Maden Kömürünün Bulunuşu				x						x					x				x	
4- El		x								x					x					x
<b>ÜNİTE 4</b> <b>YENİLİKLERVEGELİŞMELER</b>																				
1- Buluşa Doğru					x					x					x					x
2- Edison Ampülü Buluyor					x					x					x					x
3- Elektronik Posta					x					x					x					x
4- Türkiye’ m Uyanıyor				x						x					x					x
<b>ÜNİTE 5</b> <b>SAGLIK VE ÇEVRE</b>																				
1- Zeytin Ağacının Ağıdı				x						x					x					x
2- Barış ile Doğa				x						x					x					x
3- Bir Hastalığın Yenilişi				x						x					x					x
4- Ülkemizde Çevre Korumacılığı					x					x					x					x
<b>ÜNİTE 6</b> <b>GÜZEL SANATLAR</b>																				
1- Sanat ve Ben					x					x					x					x
2- Sesini Yitiren Flüt					x					x					x					x
3- Sanat Eğitimi				x						x					x					x
4- Resim Yapmaya Aşık Bir Ressam				x						x					x					x
<b>ÜNİTE 7</b> <b>DEĞERLERİMİZ</b>																				
1- Nasreddin Hoca’nın Köyünde					x					x					x					x
2- Ben Bir Küçük Kilimim					x					x					x					x
3- Hoş Geldin 23 Nisan				x						x					x					x
4- Yunus Emre ve Türkçe					x					x					x				x	
<b>ÜNİTE 8</b> <b>EĞİTİSEL VE SOSYAL ETKİNLİKLER</b>																				
1- Müze					x					x					x					x
2- Kaçkar Dağları				x						x					x					x
3- Koleksiyon Yapıyor musunuz?				x						x					x					x
4- Ceren Kampta				x						x					x					x
<b>TOPLAM</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>1</b>	<b>14</b>	<b>12</b>	<b>0</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>13</b>	<b>16</b>	<b>0</b>	<b>3</b>	<b>5</b>	<b>17</b>	<b>7</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>10</b>	<b>14</b>	<b>8</b>

Tablo 5'e göre, İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında 8 ünite ve 32 konu yer almaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir: a- Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı: Hiç: 2, Az: 3, Orta:1, Çok: 14, Tamamen: 12, b- Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 1, Orta: 2, Çok: 13, Tamamen: 16, c- Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı: Hiç:0, Az: 3, Orta: 5, Çok: 17, Tamamen: 7, d- Metin Ana Fikri Görsel-Öge Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 0, Orta: 10, Çok: 14 Tamamen: 8 sonuçları elde edilmiştir.

## 2. İlköğretim 5. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Bulgular

### 2.1 İlköğretim 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabına Ait Bulgular

Tablo 6'da İlköğretim 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabına ilişkin bulgular verilmiştir.

**Tablo 6 A: İlköğretim 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**

ÜNİTE NO- ÜNİTE ADI VE ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER																			
	Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı					Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı					Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı					Metin Ana Fikri- Görsel Öge Tutarlılığı				
	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen
<b>ÜNİTE 1</b> <b>ALLAH İNANCI</b>																				
1- İnsan Akıllı ve İnanan Bir Varlıktır					x					x					x					x
2- Evrende Bir düzen Vardır				x					x											x
3- Allah Vardır ve Birdir					x					x					x					x
4- Her Şeyi Yaratan Allah'tır					x					x					x					x
5- Allah'ın Eşi ve Benzeri Yoktur					x					x					x					x
6- Allah Her şeyi İşitir, Bilir ve Görür					x					x					x					x
7- Allah'ın Her Şeye Gücü Yeter					x					x					x					x
8- Allah Bizimle Beraberdır					x					x					x					x
9- Çalışırım, Allah'ın Yardımına Güvenirim ve Başarıyorum					x					x					x					x
<b>ÜNİTE 2.</b> <b>İBADET KONUSUNDA BİLGİLENELİM</b>																				
1- İbadet Nedir?					x					x					x					x
2- İbadetlerle İlgili Kavramları Öğreniyoruz					x					x					x					x
3- Niçin İbadet Edilir?					x					x					x					x
4- Başlıca İbadetler					x					x					x					x
5- Camiyi Tanıyalım					x					x					x					x
6- Dua					x					x					x					x
7- Güzel İş ve Güzel Davranış					x					x					x					x
8- İbadetler Davranışlarımızı Güzelleştirir					x					x					x					x
<b>ÜNİTE 3.</b> <b>HZ. MUHAMMED VE AİLE HAYATI</b>																				
1-Hz. Muhammed'in Evliliği ve Çocukları					x					x					x					x
2- Hz. Muhammed'in Ailesi İçindeki Örnek Davranışları					x					x					x					x
3- Hz. Muhammed'in Ailesinin Örnek Davranışları					x					x					x					x
<b>ÜNİTE 4</b> <b>KUR'AN'DA KISSALAR</b>																				
1- Kissa nedir?					x					x					x					x
2- Kur'an Kıssalarının Amacı					x					x					x					x
3- Kur'an'da Peygamber Kıssaları					x					x					x					x

**Tablo 6 B: İlköğretim 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı**

ÜNİTE NO- ÜNİTE ADI VE ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER																			
	Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı					Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı					Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı					Metin Ana Fikri- Görsel Öge Tutarlılığı				
	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen
<b>ÜNİTE 5 SEVİNÇ ÜZÜNTÜLERİMİZİ PAYLAŞALIM</b>																				
1- Paylaşmak Niçin Önemlidir?					x					x		x							x	
2- Sevinçlerimizi Paylaşalım					x					x				x						x
3- Üzüntülerimizi Paylaşalım					x					x				x						x
<b>ÜNİTE 6 VATANIMIZI VE MİLLETİMİZİ SEVİYORUZ</b>																				
1- Vatan ve Millet Kavramlarını Öğreniyoruz					x					x	x								x	
2- Biz Vatanımızı ve Milletimizi Çok Severiz					x				x		x								x	
3- Bu Vatanı Hepimiz Bir Milletiz					x				x		x								x	
4- Manevi Değerlerimizi Koruyup Saygı Gösteririz					x				x					x						x
5- "Yurtta Barış, Dünyada Barış" Temel İlmimizdir					x				x		x								x	
<b>TOPLAM</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>1</b>	<b>30</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>5</b>	<b>14</b>	<b>12</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>14</b>	<b>5</b>	<b>0</b>	<b>4</b>	<b>8</b>	<b>15</b>	<b>4</b>	<b>0</b>

Tablo 6'ya göre, İlköğretim 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında 6 ünite ve 31 konu yer almaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir: a- Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 0, Orta: 0 Çok: 1 Tamamen: 30, b- Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 5, Orta: 14, Çok: 14, Tamamen: 12, c- Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı: Hiç:5, Az: 6, Orta: 14, Çok: 5 Tamamen: 0, d- Metin Ana-Fikri Görsel Öge Tutarlılığı: Hiç: 4, Az: 8, Orta: 15, Çok: 4 Tamamen: 0 sonuçları elde edilmiştir.

## 2.2 İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Ait Bulgular

Tablo 7’de İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına ilişkin bulgular verilmiştir.

**Tablo 7 A: İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı**

ÜNİTE NO- ÜNİTE ADI VE ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER																			
	Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı					Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı					Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı					Metin Ana Fikri- Görsel Öge Tutarlılığı				
	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen
<b>ÜNİTE 1. HAKLARIMI ÖĞRENIYORUM</b>																				
1- Bir Günüm		x					x					x					x			
2- Eğleniyorum Öğreniyorum			x					x					x						x	
3- Yaşamın İçinden			x						x				x						x	
4- Kamptaki Yaşam			x						x				x						x	
5- Haklarım ve Sorumluluklarım					x			x					x					x		
6- Çocuğum, Haklarım Var					x				x				x						x	
<b>ÜNİTE 2. ADIM ADIM TÜRKİYE</b>																				
1- Güzel Türkiye’ m!					x				x				x						x	
2- Gölge Oyunu				x				x					x						x	
3- Türkülerimiz				x				x					x						x	
4- Şehirlerin Hatırlattıkları					x				x				x						x	
5- Hünerli Eller		x							x				x						x	
6- Kültürel Zenginliklerimiz				x					x				x						x	
7- Atatürkçü Düşünce Sistemi		x							x				x						x	
8- Yaşasın Cumhuriyet				x					x				x						x	
9- Atatürk İlkeleri		x							x				x						x	
10- Atatürk ve Kadın Hakları		x							x				x						x	
11- Son Günler		x							x				x						x	
<b>ÜNİTE 3 BÖLGEMİZİ TANİYALIM</b>																				
1- Yaşadığımız Yer					x				x				x						x	
2- Merve Nerde Yaşiyor?		x							x				x						x	
3- Haritalar Konuşur mu?				x					x				x						x	
4- Bölgemizin İklimi					x				x				x						x	
5- Çevremizde Yerleşme				x					x				x						x	
6- Doğal Çevre ile El Ele			x						x				x						x	
7- İç Anadolu Bölgesini Tanıyalım					x				x				x						x	
8- Doğal afetlerle birlikte Yaşamaya Hazır mısınız?		x							x				x						x	
<b>ÜNİTE 4. ÜRETTİKLERİMİZ</b>																				
1- Verimli Topraklar					x				x				x						x	
2- Bir Ekonomik Faaliyet				x					x				x						x	
3- Bereketli Memleketim				x					x				x						x	
4 Otomobil Fabrikasındayız				x					x				x						x	
5- Her İş Emek İster				x					x				x						x	
6- Ben Şiir Dokuyorum			x						x				x						x	
7- Halkın İlk Öğretmeni			x						x				x						x	
<b>ÜNİTE 5. GERÇEKLEŞEN DÜŞLER</b>																				
1- Teknolojinin Serüveni				x					x				x						x	
2- Bilim İnsanlarını Araştırıyoruz					x				x				x						x	
3- Atatürk, Bilim ve Teknoloji				x					x				x						x	
4- Bilimle El Ele				x					x				x						x	



**Tablo 7 B: İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı**

ÜNİTE NO- ÜNİTE ADI VE ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER																			
	Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı					Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı					Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı					Metin Ana Fikri- Görsel Öge Tutarlılığı				
	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen
<b>ÜNİTE 5. GERÇEKLEŞEN DÜŞLER</b>																				
1- Teknolojinin Serüveni				x						x					x					x
2- Bilim İnsanlarını Araştırıyoruz					x				x						x					x
3- Atatürk, Bilim ve Teknoloji				x					x						x					x
4- Bilimle El Ele				x					x						x					x
<b>ÜNİTE 6. TOPLUM İÇİN ÇALIŞANLAR</b>																				
1- Her işin Başı Sağlık			x						x						x					x
2- Geçmişten Bu Güne Kızılay				x					x						x					x
3- Sivil Toplum Kuruluşları					x				x						x					x
4- Çevre İçin Çalışanlar				x					x						x					x
5- Kültür Varlıklarını Koruma				x					x				x							x
6- Onlar Birer Hayırsever				x					x						x					x
7- Türk Silahlı Kuvvetleri			x						x						x					x
<b>ÜNİTE 7. BİR ÜLKE, BİR BAYRAK</b>																				
1- Yasalar Bizim İçin Var				x					x						x					x
2- Yasalarımız				x				x						x					x	
3- Bizim İçin Cumhuriyet ve Demokrasi					x				x						x					x
4- Ulusal Egemenlik ve Bağımsızlık Sembollerimiz					x					x					x					x
<b>ÜNİTE 8. HEPİMİZİN DÜNYASI</b>																				
1- İthal ve İhraç Ürünlerimiz			x					x					x					x		
2- Almanya'dayız			x						x					x						x
3- Nil'in Ülkesi			x						x					x						x
4- Japonya'da Bir Gemi			x						x					x						x
5- Bir Kahve Arası			x						x					x						x
6- Beyaz Altın Ülkesi			x						x					x						x
<b>TOPLAM</b>	0	0	14	19	12	0	3	11	36	3	0	2	17	31	3	0	2	15	33	3

Tablo 7'ye göre, İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 8 ünite ve 53 konu yer almaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir: a- Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 0, Orta: 14, Çok: 19, Tamamen: 12, b- Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 3, Orta: 11, Çok: 36, Tamamen: 3, c- Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 2, Orta: 17, Çok: 31, Tamamen: 3, d- Metin Ana Fikri Görsel-Öge Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 2, Orta: 15, Çok: 33, Tamamen: 3 sonuçları elde edilmiştir.

### 2.3 İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabına Ait Bulgular

Tablo 8’de İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabına ilişkin bulgular verilmiştir.

**Tablo 8: İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı**

ÜNİTE NO- ÜNİTE ADI VE ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER																			
	Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı					Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı					Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı					Metin Ana Fikri-Görsel Öge Tutarlılığı				
	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen	Hiç	Az	Orta	Çok	Tamamen
<b>ÜNİTE 1.</b> <b>BİREY VE TOPLUM</b>																				
1- Evin Hangi Hali		x					x					x					x			
2- Bebeklerin Ulusu Yok			x					x					x							x
3-Akrabalık bağları				x				x					x							x
4- İmece				x				x					x							x
<b>ÜNİTE 2.</b> <b>ATATÜRK</b>																				
1- Dil Bayramı				x					x				x						x	
2- Bahsi Sen Kazandın		x						x					x						x	
3- Mustafa Kemal’i Düşünüyorum				x				x					x							x
4- Atatürk ve Eğitim				x									x							x
<b>ÜNİTE 3.</b> <b>DEĞERLERİMİZ</b>																				
1- İstiklal Marşının Kabulü				x					x				x						x	
2- Karagöz ile Hacivat				x					x				x							x
3- Bir Yolcuya		x						x				x								x
4- Türk Misafirperverliği				x					x				x							x
<b>ÜNİTE 4.</b> <b>SAĞLIK VE ÇEVRE</b>																				
1- Çevre Vakfı				x					x				x						x	
2- Sağlıklı Beslenme				x					x				x							x
3- Küçük Canlılar				x					x				x							x
4- Yeşil Barış				x					x				x							x
<b>ÜNİTE 5.</b> <b>GÜZEL ÜLKEM TÜRKİYE</b>																				
1- Her derde Deva		x						x					x						x	
2- Erzurum Halkının Halleri				x					x				x						x	
3- Abant				x					x				x							x
4- Yurt Gezisi				x					x				x							x
<b>ÜNİTE 6.</b> <b>GÜZEL SANATLAR</b>																				
1- Sinema Yılları				x					x				x							x
2- Tiyatronun Değeri				x					x				x							x
3- Türk’üz Türkü Çığırırız				x					x				x							x
4- Halk Oyunları				x					x				x							x
<b>ÜNİTE 7.</b> <b>YENİLİKLER VE GELİŞMELER</b>																				
1- Büyük Başarı			x						x					x					x	
2- Hayatımızın İşyan Yanı			x						x				x							x
3- Robot ve Masal				x					x				x						x	
4- Robot Karıncalar				x					x				x							x
<b>ÜNİTE 8.</b> <b>KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER</b>																				
1- Kızılay				x					x				x							x
2- Gücsüzler Evi				x					x				x							x
3- Türkiye Büyük Millet Meclisi				x					x				x							x
4- Tema Vakfı				x					x				x							x
<b>TOPLAM</b>	<b>0</b>	<b>4</b>	<b>3</b>	<b>5</b>	<b>20</b>	<b>0</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>11</b>	<b>18</b>	<b>0</b>	<b>3</b>	<b>8</b>	<b>17</b>	<b>4</b>	<b>0</b>	<b>2</b>	<b>8</b>	<b>20</b>	<b>2</b>

Tablo 8'e göre, İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında 8 ünite ve 32 konu yer almaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir: a- Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 4, Orta: 3, Çok: 5, Tamamen: 20, b- Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 1, Orta: 1, Çok: 11, Tamamen: 18, c- Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 3, Orta: 8, Çok: 17, Tamamen: 4, d- Metin Ana Fikri Görsel-Öge Tutarlılığı: Hiç: 0, Az: 2, Orta: 8, Çok: 20, Tamamen: 2 sonuçları elde edilmiştir.

## BÖLÜM V

### SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Bu bölümde bulgulara ilişkin sonuç ve buna dayalı olarak değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir.

Bu çalışmada, İlköğretim I. Kademedede okutulan 4. ve 5. sınıf Sosyal Alan ders kitaplarının, görsel boyut ve içerik tutarlılığı açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bir diğer deyişle, İlköğretim I. Kademe sosyal alan ders kitaplarındaki metinlerle birlikte verilen görsel materyaller-resim, çizgi, fotoğraf, şekil, tablo, grafik ve benzeri- ile içerik tutarlılığı düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede, İlköğretimin I. Kademedede okutulan sosyal alan ders kitaplarında “ünite başlıkları-konu başlıkları, konu başlıkları-metin ana fikri, konu başlıkları-görsel öğeler ve metin ana fikri-görsel öğeler tutarlılığı” incelenmiştir.

Araştırma tarama modeli niteliğindedir. Sosyal Bilimlerde tarama modeli, araştırmacının bağımsız değişken ya da faktörler üzerinde manipülasyonunun (güdümlenme) olmadığı araştırma desenleridir. Araştırmanın evrenini, Talim Terbiye Kurulunun 04.06.2007 tarih ve 111 sayılı kararı ile kabul edilen, 2007–2008 eğitim-öğretim yılı İlköğretim I. Kademedede okutulan Sosyal Alan ders kitapları oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise, İlköğretim I. Kademe 4. sınıf Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Trafik Güvenliği ders kitapları ve 5. sınıf Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü Ahlak Bilgisi ders kitapları olmak üzere toplam 7 adet ders kitabı oluşturmuştur.

## **1. Alt Problemlerle İlgili Sonuçlar**

### **1.1. İlköğretim I. Kademedeki okutulan sosyal alan ders kitaplarında ünite başlıkları ile konu başlıkları tutarlı mıdır? alt problemiyle ilgili sonuçlar**

#### **İlköğretim 4. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Sonuçlar**

İlköğretim 4. sınıf Trafik Güvenliği ders kitabında yer alan 3 ünite ve 17 konunun, Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 2, Az: 3, Orta: 1, Çok: 2, Tamamen: 9'dur. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Trafik Güvenliği ders kitabında ünite başlığı-konu başlığı tutarlılığının çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan 6 ünite ve 28 konunun, Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı sonuçları, Hiç:0, Az: 1, Orta: 0, Çok: 5, Tamamen: 20'dir. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında ünite başlığı-konu başlığı tutarlılığının yakın oranda tamamen olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 8 ünite ve 55 konunun, Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 5, Az: 10, Orta: 10, Çok: 14, Tamamen: 16'dır. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ünite başlığı-konu başlığı tutarlılığının yüksek oranda çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 8 ünite ve 32 konunun, Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 2, Az: 3, Orta:1, Çok: 14, Tamamen: 12'dir. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında ünite başlığı-konu başlığı-tutarlılığının yakın oranda tamamen olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, İlköğretim 4. sınıf ders kitaplarında, ünite başlığı-konu başlığı tutarlılığına bakıldığında, Trafik Güvenliği, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Türkçe kitaplarında tutarlılık görülürken, Sosyal Bilgiler ders kitabında ise tutarlılık ve tutarsızlık oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

#### **İlköğretim 5. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Sonuçlar**

İlköğretim 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan 6 ünite ve 31 konunun, Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 0, Orta: 0 Çok: 1 Tamamen: 30'dur. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Din Kültürü ve

Ahlak Bilgisi ders kitabında ünite başlığı-konu başlığı tutarlılığının tamamen olduğu söylenebilir.

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 8 ünite ve 53 konunun, Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 0, Orta: 14, Çok: 19, Tamamen: 12'dir. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ünite başlığı-konu başlığı tutarlılığının yüksek oranda çok olduğu söylenebilir

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında 8 ünite ve 32 konunun, Ünite Başlığı-Konu Başlığı Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 4, Orta: 3, Çok: 5, Tamamen: 20'dir. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında ünite başlığı-konu başlığı tutarlılığının yakın oranda tamamen olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, İlköğretim 5. sınıf ders kitaplarında, ünite başlığı-konu başlığı tutarlılığına bakıldığında, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının tamamen, Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarının ise yüksek oranda tutarlı olduğu görülmektedir.

## **1.2. İlköğretim I. Kademedeki okutulan sosyal alan ders kitaplarında konu başlıkları ile metin ana fikri tutarlı mıdır? alt problemiyle ilgili bulgular**

### **İlköğretim 4. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Sonuçlar**

İlköğretim 4. sınıf Trafik Güvenliği ders kitabında yer alan 17 konunun, Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 3, Orta: 3, Çok: 3, Tamamen: 8'dir. Bu sonuçlardan hareketle İlköğretim 4. sınıf Trafik Güvenliği ders kitabında konu başlığı-metin ana fikri tutarlılığının çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan 28 konunun, Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı sonuçları, Hiç:0, Az: 0, Orta: 1, Çok: 11, Tamamen: 14'tür. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında konu başlığı-metin ana fikri tutarlılığının yüksek oranda çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan 55 konunun, Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 1, Az: 9, Orta: 14, Çok: 16, Tamamen: 15'tir. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında konu başlığı metin-ana fikri tutarlılığının yüksek oranda çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 32 konunun, Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 1, Orta: 2, Çok: 13, Tamamen: 16'dır. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında konu başlığı-metin ana fikri tutarlılığının yakın oranda tamamen olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, İlköğretim 4. sınıf ders kitaplarında, konu başlığı-metin ana fikri tutarlılığına bakıldığında, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarının tutarlılık oranlarının yüksek, Sosyal Bilgiler ders kitabının tutarlılık ve tutarsızlık oranlarının birbirine yakın, Trafik Güvenliği ders kitabında ise tutarsızlık oranının yüksek olduğu görülmektedir.

### **İlköğretim 5. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Sonuçlar**

İlköğretim 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan 31 konunun, Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 5, Orta: 14, Çok: 14, Tamamen: 12'dir. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında konu başlığı-metin ana fikri tutarlılığının yüksek oranda çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan 53 konunun, Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 3, Orta: 11, Çok: 36, Tamamen: 3'tür. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında konu başlığı-metin ana fikri tutarlılığının çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 32 konunun, Konu Başlığı-Metin Ana Fikri Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 1, Orta: 1, Çok: 11, Tamamen: 18'dir. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında konu başlığı-metin ana fikri tutarlılığının yakın oranda tamamen olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, İlköğretim 5. sınıf ders kitaplarında, tamamında konu başlığı-metin ana fikri tutarlılığının yüksek olduğu görülmektedir.

Diler (2001), 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının, konularının öğretim ilkelerine ve öğrencilerin bilişsel seviyelerine uygun olduğunu, ancak baskı kalitesinin düşük olduğunu belirtmektedir.

### **1.3. İlköğretim I. Kademedeki okutulan sosyal alan ders kitaplarında konu başlıkları ile görsel ögeler tutarlı mıdır? alt problemiyle ilgili bulgular**

#### **İlköğretim 4. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Sonuçlar**

İlköğretim 4. sınıf Trafik Güvenliği ders kitabında 17 konunun, Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç:1, Az: 3, Orta: 3, Çok: 7, Tamamen: 3'tür. Bu sonuçlardan hareketle İlköğretim 4. sınıf Trafik Güvenliği ders kitabında konu başlığı-görsel öge tutarlılığının çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan 28 konunun, Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç:6, Az: 4, Orta: 12, Çok: 4, Tamamen: 0'dır. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında konu başlığı-görsel öge tutarlılığının orta olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan 55 konunun, Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç:5, Az: 10, Orta: 20, Çok: 15, Tamamen: 5'tir. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında konu başlığı-görsel öge tutarlılığının çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 32 konunun, Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç:0, Az: 3, Orta: 5, Çok: 17, Tamamen: 7'dir. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında konu başlığı-görsel öge tutarlılığının çok olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, İlköğretim 4. sınıf ders kitaplarında, konu başlığı-görsel öge tutarlılığına bakıldığında, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tutarsızlık oranının yüksek, Türkçe ders kitabında tutarlılık oranının yüksek olduğu ve Trafik Güvenliği ders kitabında ise, tutarlılık ve tutarsızlık oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Yazar (2003) çalışmasında, görsel ve yazı ögelerini birbirlerinden farklı olduğu sonuçlarına elde etmiştir. Diler (2001), 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabındaki görsel ögelerin, konuları destekleyici ve zenginleştirici olduğunu belirtmektedir.



### **İlköğretim 5. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Sonuçlar**

İlköğretim 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan 31 konunun, Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç:5, Az: 6, Orta: 14, Çok: 5 Tamamen: 0'dır. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında konu başlığı-görsel öge tutarlılığının yüksek oranda orta olduğu söylenebilir.

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan 53 konunun, Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 2, Orta: 17, Çok: 31, Tamamen: 3'tür. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında konu başlığı-görsel öge tutarlılığının çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 32 konunun, Konu Başlığı-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 3, Orta: 8, Çok: 17, Tamamen: 4'dür. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında konu başlığı-görsel öge tutarlılığının çok olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, İlköğretim 5. sınıf ders kitaplarında, konu başlığı-görsel öge tutarlılığına bakıldığında, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında tutarlılık oranının yüksek, Türkçe ders kitabında tutarsızlık oranının yüksek olduğu ve Sosyal Bilgiler ders kitabında ise, tutarlılık ve tutarsızlık oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Bölükbaş (2005) çalışmasında, 4. ve 5. Sınıf Bilgisayar ders kitabının görsel tasarımın, renk ve görünüş açısında uygun olduğunu, ancak verilen içeriğin yetersiz olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

### **1.4. İlköğretim I. Kademedeki okutulan sosyal alan ders kitaplarında metin ana fikri ile görsel ögeler tutarlı mıdır? alt problemiyle ilgili bulgular**

#### **İlköğretim 4. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Sonuçlar**

İlköğretim 4. sınıf Trafik Güvenliği ders kitabında 17 konunun, Metin Ana Fikri-Görsel Öge Tutarlılığı: Hiç: 5, Az: 4, Orta: 13, Çok: 4, Tamamen: 0'dır. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Trafik Güvenliği ders kitabında metin ana fikri-görsel öge tutarlılığının orta olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan 28 konunun, Metin-Ana Fikri Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 5, Az: 4, Orta: 13, Çok: 4, Tamamen: 0'dır. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında metin ana fikri-görsel öge tutarlılığının orta olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan 55 konunun, Metin Ana Fikri-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 1, Az: 11, Orta: 13, Çok: 27, Tamamen: 3 'tür. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında metin ana fikri-görsel öge tutarlılığının yakın oranda çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 32 konunun, Metin Ana Fikri-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 0, Orta: 10, Çok: 14 Tamamen: 8'dir. Buna göre, İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında metin ana fikri-görsel öge tutarlılığının çok olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, İlköğretim 4. sınıf ders kitaplarında metin ana fikir-görsel öge tutarlılığına bakıldığında, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Trafik Güvenliği ders kitaplarında tutarsızlık oranının yüksek olduğu, Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarında ise tutarlılık ve tutarsızlık oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

### **İlköğretim 5. Sınıf Ders Kitaplarına Ait Sonuçlar**

İlköğretim 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında yer alan 31 konunun, Metin Ana Fikri-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 4, Az: 8, Orta: 15, Çok: 4 Tamamen: 0'dır. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında metin ana fikri-görsel öge tutarlılığının orta olduğu söylenebilir.

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan 53 konunun, Metin Ana Fikri-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları, Hiç: 0, Az: 2, Orta: 15, Çok: 33, Tamamen: 3'tür. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında metin ana fikri-görsel öge tutarlılığının çok olduğu söylenebilir.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 32 konunun, Metin Ana Fikri-Görsel Öge Tutarlılığı sonuçları Hiç: 0, Az: 2, Orta: 8, Çok: 20, Tamamen: 2'dir. Buna göre, İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında metin ana fikri-görsel öge tutarlılığının yüksek oranda çok olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, İlköğretim 5. sınıf ders kitaplarında metin ana fikir-görsel öge tutarlılığına bakıldığında, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının tutarsızlık oranının çok yüksek, Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarında ise tutarlılık oranlarının ise çok yüksek olmadığı görülmektedir.

Karababa (1999) çalışmasında, İngilizce ders kitaplarına göre, Türkçe ders kitaplarında görsel öğelerin da az sayıda olduğunu ve Türkçe ders kitaplarında güncel materyallerden alıntılarının düşük olduğunu belirtmektedir. Altan (2001), kitaplardaki görsel öğelerin, içeriği yansıtmadığını belirtmektedir. Özsoy (2007), Fen ve Teknoloji ders kitaplarında yer alan görsel öğelerin öğrenci düzeyine uygun olmadığı, ancak görsel öğelerin metinlerle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Yılmaz (2005) çalışmasında, İlköğretim ilk üç sınıfta okutulan ders kitaplarında, metinlerin uygun resimlerle desteklenmediği; sunulan resim, fotoğraf ve benzeri görsel öğelerin, görsel etkiye sahip olmadığı ve kitaplarının baskı kalitesinin düşük olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Severge (1998), Türkçe ders kitaplarında, görsel öğeler ile metin içeriği arasında bir cinsiyet ayrımcılığının olduğunu belirtmektedir.

## **2. Genel Değerlendirme**

4. sınıf Trafik Güvenliği ders kitabında, çoğunlukla fotoğraf türü görsel öğeler yerine resimler kullanılmıştır. Bu resimlerin 4. sınıf yaş grubu için düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Bazı resimlerin, örneğin, 5. konu, açık-seçik olmadığı görülmektedir. Çoğunlukla konularda yer alan kavramların tanımları ya da açıklamaları verilmemiştir. Örneğin, 6. ve 8. konular. Ünitelerin tüm konuları kapsamadığı görülmektedir. Örneğin, 2. konuda, Trafik levhaları ile ilgili yeterli düzeyde bilgi basamağında içerik verilmemiştir. Ayrıca Acil Yardım Servisleri ve Telefon numaraları ile ilgili verilen bilgiler yetersizdir. Bu konu ayrı bir ünite halinde işlenebilir. Bazı konularda, örneğin 8. konu, verilen resimler yanlış anlamalara neden olabilir. Çünkü verilen resimde kaza yapılan yerin uygun olmadığı söylenebilir. Ders kitabında yer alan görsel öğelerden sadece 2 tanesi fotoğraf, diğerleri resimdir. Resimlerin renk özelliklerinin ve uyumlarının yetersiz olduğu görülmektedir. Ayrıca bu düzeydeki öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olmadığı söylenebilir. Ünite

1’de yer alan 1. ve 3. konuların ve Ünite 2’de yer alan 2. ve 3. konuların, incelemeye konu olan alt problemler açısından yeterli olduğu söylenebilir.

4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitabının incelenen boyutlarda oldukça yeterli olduğu söylenebilir. İçeriğin doğası gereği, görsel öğeler resimlerden oluşmuştur. Ancak bazı konularda fotoğraf kullanılabilir. İşlenen konular daha çok soyut içerikte olduğu için, sunulan görsel öğelerin bunları somutlaştırmada kısmen yetersiz olduğu söylenebilir. Bazı konularda görsel öğelerin yetersiz sunulduğu görülmektedir. Örneğin, 1. Ünitinin 3. konusunda, değişik ibadet yerlerinin sadece küçük resimleri verilmiş, cemaati ve iç düzeni verilmemiştir. 2. Ünitinin “Sözünde Durmak...” konusunda konu başlığı, içeriği yansıtmada sınırlı kalmıştır. Ders kitabı konularının kısmen soyut kaldığı ve konuların günlük hayatla ilişkilendirilmediği söylenebilir. Ayrıca dinlerin farklı yaklaşımları da içerikte verilmemiştir.

İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında, verilen konu içeriklerinin eksik olduğu söylenebilir. Örneğin, 1. ünitenin 1. konusunda kendini tanıtmaya bilgileri yetersiz kalmıştır. Sadece kimlik bilgileri verilmiştir. Bireyin hobileri, kardeşleri, anne-babasının işi, oturduğu semt ve benzeri bilgiler verilmemiştir. Sosyal özellikleri ile ilgili bilgi verilirken yanlılık oluşturabilecek bir düzenleme gözlenmektedir. Örneğin, takımım Beşiktaş, Malatya şehrini severim gibi. Ayrıca sosyal etkinlikler ve boş zamanları değerlendirme ile ilgili bilgilere yer verilmemiştir. İlgilerim konusundaki bilgiler, kısmen güncelliğini yitirmiştir. Örneğin, pul koleksiyonu yapmanın güncelliğini yitirdiği söylenebilir. Ayrıca verilen resimler konuyu yansıtmamaktadır. Konu başlıkları metin içeriğini yansıtmamaktadır. Örneğin, “Çok Zenginiz” konu başlığı altında sadece folklor ve kültür değerlerine yer verilmiş, “Orada Bir Köy Var Uzakta” konu başlığı altında, bir köy düğününden söz edilmektedir. Bazı konularda metne hiç yer verilmemiş, sadece resimler ve sorulara yer verilmiştir. Örneğin 2. Ünite “Çanakkale’den Milli Mücadele” konusunda hiç içerik verilmemiş, resimler ve soyut sorulara yer verilmiştir. Bazı konu başlıkları ve görsel öğeler-içerik arasında bir ilişkisizlik söz konusudur. Örneğin, 2. Ünite “Hayalden Gerçeğe” konusunda sadece resim ve sorulara yer verilmiştir. Yine 3. Ünite “Peri Bacaları” konusunda verilen içerik ile resim arasında bir ilişkisizlik söz konusudur. Örneğin, eski zamanlardaki bir yaşlı kimsenin resmine yer verilmiştir. 4. Ünite “Meslekler Rehberi konusu sınırlı” kalmıştır. Bu konu ayrı bir ünite olarak ele

alınabilir. 5. Ünite de yer alan “İyi ki Var” konu başlığı ile içerik ilişkisiz kalmaktadır. Başlık çok soyut ve içeriği yansıtmamaktadır. Bazı konulardaki bilgiler güncelliğini yitirmiştir. Örneğin 5. Ünite de “Yaşamımızdaki Teknolojik Ürünler” konusunda, verilen görsel öge bilgisayar bellek disketi çoğunlukla kullanılmamaktadır. 5. Ünite de “Yeni Bir Yol” konusu ile içerik kısmen ilişkilidir ve içerik konu ile ilgili bilgileri sunmamaktadır. 6. Ünite de “Badminton Kulübümüz” adlı konuda verilen resimler, konu başlığını yansıtmamaktadır. Ayrıca konu yaygın bir spor dalını işlememektedir. Bir başka deyişle, günlük yaşamla ilişkililiği düşüktür. Ayrıca konu içeriği, başlığı kısmen yansıtmaktadır. 6. Ünite de “Bu Kadar Yanlış” adlı fıkra ile başlığı, içeriği yansıtmamaktadır. Yardımlaşma ve Dayanışmanın işlendiği bu konu ayrı bir ünite olarak ele alınıp, deprem, kaza ve benzeri gibi günlük yaşamdan konuları içerecek şekilde verilebilir. Bu ünite de, verilen metin içerikleri ve görsel ögeler çok sayıda verildiği için bir karmaşa gözlenmektedir. Genel değerlendirmede, kitapta fotoğraf ve resimlerin, görsel öge olarak, dengeli biçimde kullanıldığı söylenebilir. Ancak, kitapta bilgi düzeyinde içeriğe çok az yer verilmiştir. Bölümler arasında bütüncüllük yetersiz düzeydedir. Çocuğun temel bakım becerilerini kazanacağı bilgiler yer almamaktadır. Örneğin, tuvalet, toplu taşıma, telefon kullanımı gibi konulara yer verilmemiştir.

İlköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında, konu başlıklarının soyut olduğu gözlenmektedir. Bir başka ifadeyle, yalnız başına okuduklarında konu içeriğine ilişkin bir ipucu vermemektedirler. Ayrıca konu başlıkları ve metin içeriği ile görsel ögeler ilişkisi düşüktür. Görsel ögeler çok soyut kalmaktadır. Örneğin 1. Tema “Fobilerimiz” konusunda görsel ögeler yaygın olarak bilinen fobileri yansıtmamaktadır. Ya da 2. Tema “Düşmandan Kaçılmaz” konusunda verilen resim konu ile dolaylı ilgili görülmektedir. 3. Tema “Atatürk ve İnsan Hakları” konusunun içeriğinde, İnsan Hakları ve önemi ile ilgili bilgiye yer verilmemiştir. 3. Tema “Tüketim ve Verimlilik” ünitesinin konusunda, üretim yapan kesim olarak “Çiftçiler” gösterilmiştir. Diğer meslek gruplarına yer verilmemiştir. Ayrıca hala hayvanlarla yapılan tarım resimlerine yer verilmiştir. Halbuki güncel olan Traktör resmine yer verilmesi uygun olabilir. 4. Tema “Edison Ampülü Buluyor” konusunda verilen görsel ögelerin günlük hayatla ilişkililiği düşük ve başlık ve içeriği yansıtmada yetersiz kalmaktadır. 6. Tema “Sesini Yitiren Flüt” konusunda görsel

ögeler yetersizdir. Ayrıca konunun Türk kültürü ile ilişkisi düşüktür. 6. Tema “Değerlerimiz”de, sadece Hoş Geldin 23 Nisan konusu işlenmiş, diğer dini ve milli bayramlarımıza yer verilmemiştir. 8. Tema “Koleksiyon Yapıyor Musunuz?” konusunun içeriğinin güncel olmadığı ve düzeye uygun olmadığı söylenebilir. Örneğin, CD, futbolcu resimleri, gibi koleksiyon örnekleri daha güncel ve sınıf düzeyine uygun olabilir.

İlköğretim 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabı incelemeye konu olan problemler açısından yüksek düzeyde yeterli olduğu söylenebilir. Ancak Metin ana fikri ve görsel öge tutarlılığı kısmen yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Kitapta yer alan görsel ögeler içerik ile kısmen örtüşmekte, içeriği somutlaştırmada yetersiz kalmaktadır. Ders kitabında konu içeriklerinin güncel hayatla ilişkilendirilmediği görülmektedir. Örneğin 2. Ünite “Niçin İbadet Edilir?” konusunda, ibadetin bireye sosyal ve ruhsal açılardan yararlarına yer verilmemiş, bir emir olarak yapılması gerektiği gibi bir işleniş şekline gidilmiştir. Ders kitabının içeriğinde, birbirleriyle, güncel yaşamla ve ülkemiz ve evrensel boyutta konulara yeterince yer verilmediği görülmektedir. Özellikle Din, Vicdan ve Fikir Özgürlüğü konusu ve Laiklik konusuna çok az yer verilmiştir. Toplumsal yaşamda çok önemli bir yeri olan Laiklik konusunun bu kadar az düzeyde işlenmesi kitabın çok önemli bir eksikliğidir denilebilir. Bir diğer önemli görülen husus, kitap içeriğinde, farklı dinden ve inançtan insanların olabileceği konusuna yer verilmeyişidir.

İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında, ünite ve konu başlıkları ve içerik ilişkisinin yetersiz olduğu söylenebilir. Örneğin 2. Ünite “Adım Adım Türkiye” konusunda sadece kültürel özellikler ön planda tutulmuş, özellikle coğrafi bilgiler yetersiz verilmiştir. Kitabın İçindekiler bölümünde 54. sayfada “Atatürk İlkeleri” konusu gösterilmesine rağmen, bu konuya kitapta 62. sayfada yer verilmiştir. 3. Ünite “Haritalar Konuşur Mu?” konusunda verilen resimler silik, yeter düzeyde ilişkili ve bilgilendirici değildir. Bu konuda görsel ögeler arasında haritalara çok az yer verilmiştir. 3. Ünite “Doğal Afetlerle Birlikte Yaşamaya Hazır Mısınız?” konusunda yer verilen, doğal afetler sınırlı kalmıştır. Örneğin, heyelan, kuraklık, tsunami gibi doğal afetlere yer verilmemiştir. Ayrıca, ülkemizin gerçeği olan deprem konusuna yeterince detaylı yer verilmemiştir. Depreme karşı bilgi ve duyuşsal kazanımlar oluşturucu bir içerik ve işleniş görülmektedir. 4. Ünite

“Ürettiklerimiz” ünitesinde, konu örnekleri yetersiz ve bazıları güncel yaşamda tanınmış ekonomik faaliyetler değildir. 6. Ünite “Toplum İçin Çalışanlar” olmasına rağmen, konu başlıkları ilişkili değildir. Örneğin, “Her İşin Başına Sağlık” konusu. Ayrıca, bu üniteye verilen “Sivil Toplum Örgütleri” ifadesinin doğru kullanılmadığı düşünülmektedir. Bunun yerine “Gönüllü Kuruluşlar” ifadesinin daha uygun bir kullanım olduğu söylenebilir. 6. “Üniteye, Türk Silahlı Kuvvetleri” konusu, üniteye diğer konular göz önüne alındığında, bir sivil toplum kuruluşu gibi algılanabilir şekilde verilmiştir. Gerçekte, Türk Silahlı Kuvvetleri bir devlet-kamu kuruluşudur. Bu nedenle ayrı bir ünite olarak işlenmeli ve Askerlik görevinin, her Türk vatandaşının görevi olduğu konusu bilgi ve duyuşsal boyutta detaylı olarak işlenmelidir. Bu durum, Jandarma ve Polis Teşkilatı konuları içinde geçerli olmalıdır. 7. Ünite “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde, yer verilen konular eksiktir. Örneğin, Belediye ve Muhtarlık konularına yer verilmelidir. 8. Ünite “Hepimizin Dünyası” ünitesinde, “İthal ve İhraç Ürünlerimiz” konusu yer almakta, ancak yerli üretim ve kullanımının önemine ilişkin bir konu yer almamaktadır. Ayrıca, ders kitabında “Dünyada Türk Devletleri” adlı bir üniteye yer verilmelidir. Sosyal Bilgiler ders kitabında resim ve fotoğrafların yakın oranda kullanıldığı söylenebilir.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında, ünite ve konu başlıkları ilişkisinin yeterli düzeye olduğu söylenebilir. Konu başlıkları görsel öğeler ilişkisinin ise kısmen yeterli olduğu görülmektedir. Örneğin, 1. Tema, “Bebeklerin Ulusu Yok” konusunda yer verilen resimler gerçek bebekleri yansıtmamakta, hatta komik ya da korkutucu bir şekilde olduğu söylenebilir. 1. Tema, “İmece” konusunda ise, içeriğin konu başlığını ve görsel öğelerin içeriği yansıtmadığı söylenebilir. 2. Tema, “Dil Bayramı” konusunda yer verilen resim içeriği yansıtmamaktadır. Örneğin, Atatürk’ün tahta başında yeni harfleri öğrettiği fotoğrafın verilmesi daha etkili olabilir. 3. Tema “Bir Yolcuya” konu başlığı ünite başlığı ile ilişkili değildir. Örneğin, konu başlığının Şehitlerimiz olması daha uygun olabilir. 4. Tema, “Küçük Canlılar” konusunun başlığı, hem ünite başlığı ve hem de içerik ile ilişkisi düşüktür. Konu başlığının örneğin, “Mikroplar” olması daha uygun olabilir. 7. Tema, “Büyük Başarı” konusunun başlığı ile metin içeriğinin ilişkisi çok düşük düzeydedir. 8. Tema “Kurumlar ve Sosyal Örgütler” temasında yer alan konular eksik verildiği söylenebilir. Örneğin, kadın hakları, çocuk hakları ve doğa ve çevre konularına yer

verilebilir. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında, resimli öğelere yüksek oranda, fotoğralara ise düşük oranda yer verilmiştir.

Özkan (2006) çalışmasında, ders kitabı yazarlarının, kitap yazmalarında öncelikli faktörün ekonomik olduğunu, bu durumun kitabın niteliğine yansıdığını belirtmektedir. Aydın (2001) çalışmasında, Türk öğrencilerin %76 oranında Tarih ders kitaplarından memnun olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Özsoy (2007) çalışmasında, Fen ve Teknoloji ders kitaplarının fiziksel görünüm ve baskı kalitelerinin düşük, öğrenci düzeyine ve yaşantılarına kısmen uygun olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Yıldırım (2006), Hayat Bilgisi ders kitabının baskı kalitesinin düşük olduğunu, ancak içeriğin öğretim ilkelerine uygun olarak hazırlandığını ve görsel öğelerde kullanılan renklerin uygun olduğunu belirtmektedir. Erkan (1998) çalışmasında, ilköğretim ilk üç sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarının büyük bölümünün istenilen nitelikte olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Eren (1994) çalışmasında, ilköğretim Türkçe ders kitaplarında görsel öğelere çok az yer verildiği ve kitapların baskı kalitesinin düşük olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

### **3. Öneriler**

- 1- Ders kitaplarında yer alan görsel öğelerde resimler yerine fotoğraflar daha çok kullanılmalıdır.
- 2- Ünite ve konuları her alanın uzmanı hazırlamalı, yazarın özgeçmişi ve konu ile ilgili çalışmaları hakkında bilgilere yer verilmelidir.
- 3- Ders kitapları geniş katılımlı bir uzmanlar-konu alanı uzmanı, program geliştirme uzmanı, ölçme-değerlendirme uzmanı, çocuk psikologu, Türk dili uzmanı, öğretmen, veli, halktan bir katılımcı gibi- grubunca hazırlanmalı ve değerlendirmeleri Milli Eğitim Bakanlığı'nın yanı sıra ilgili alanlardaki uzmanların katılımları da alınarak yapılmalıdır.
- 4- Ders kitabı yazımında, kitabın okutulacağı sınıf seviyesi ve öğrenci gelişim özellikleri ön planda tutulmalıdır.
- 5- Ders kitaplarında yer alacak görsel öğelerin, renk, baskı kalitesi, yaratıcılık, dikkat çekme, güdüleme, günlük yaşamla ilişkililik, sayfaya yerleştirme gibi özellikler dikkate alınmalıdır.



- 6- Ders kitaplarının baskı kalitesi nitelikli olmalıdır.
- 7- Bu çalışmada temele alınan ölçütler göre, diğer tüm ders kitaplarına yönelik çalışma yapılmalıdır.
- 8- Bu çalışmadaki ölçütlere göre ders kitaplarının yeterliliğine ilişkin öğretmen, yönetici, öğrenci ve veli görüşleri alınmalıdır.

## KAYNAKLAR

- ALKAN, Cevat (1998), *Eğitim Teknolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ALKAN, Muzaffer (2005), “Öğretim Materyallerinin Seçimi Hazırlanması ve Kullanılması”, *Öğretim Teknolojisi ve Materyal Geliştirme*, (Edt.: Oğuz Kutlu ve Habibe Aldağ), İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- ALTAN, Şengül (2001). *Eğitim Materyallerinde Cinsiyetçi Öğeler*, Ankara: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.
- AYDIN, İsmail (2001), *Osmanlıdan Günümüze Tarih Ders Kitapları*, Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.
- BAŞBAKANLIK (2001), *Eğitim Materyallerinde Cinsiyetçi Öğeler*, Ankara: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- BÖLÜKBAŞ, Orhan (2005), “İlköğretim I. Kademe Bilgisayar Dersi İçin Bir Ders İçeriği Önerisi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- BOY, Meltem (2006), “5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Öğrenme ve Öğretme Kuramları Açısından Değerlendirilmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener (2001), *Deneysel Desenler*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- CANEL, Nilgün (2007), “Eğitimde Rehberlik Hizmetlerinin Yeri Ve Önemi”, *Rehberlik*, (Edt.: Betül Aydın), Ankara: PegemA Yayıncılık.
- CEYHAN, Erdal ve YİĞİT, Birol, (2004), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ÇALIK, Temel, (2001), “Türkçe ders kitaplarının Biçimi ve Tasarımı”, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Türkçe 1-8*, (Edt.: Leyla Küçükahmet), Ankara: Atlas Yayın Dağıtım.
- ÇİLENTİ, Kamuran (1984), *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*, Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- DEMİREL, Özcan (2004), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: PegemA Yayıncılık.

- DEMİREL, Özcan (2003), *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı*, Ankara: PegemA Yayıncılık
- DEMİREL, Özcan ve ÜN, Kamile (1987), *Eğitim Terimleri*, Ankara: Şafak Matbaası.
- DİLER, Hatice (2001), “İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- DUMAN, Tayyip ve ÇAKMAK, Melek (2004), Ders Kitaplarının Nitelikleri”, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, (Edt.: Leyla Küçükahmet), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- EREN, Semra (1994), “İlköğretim Kurumlarında Okutulan Türkçe Ders Kitaplarının Program Amaçlarına Ulaşabilirlik Düzeyi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ERGİN, Akif (1998), *Öğretim Teknolojisi İletişim*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ERKAN, Aziz (1998), “Hayat Bilgisi Kitaplarında Resimleme ve Metin İlişkisi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ERTÜRK, Selahattin (1982), *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Metaksan Ltd. Şti.
- GÜNEŞ, Firdevs (2002), *Ders Kitaplarının İncelenmesi*, Ankara: Ocak Yayınları.
- HALİS, İsa (2002), “Öğretim Ortamında Kullanılan Yaygın Materyal Türleri (Sosyal-Matematik)”, *Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Geliştirme*, (Edt.: Rauf Yıldız), Ankara: Mikro Yayıncılık.
- İŞERİ Kamil (2003), “Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinler İçin Çizilen Resimlerin İncelenmesi”, *Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz, Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları*, Ankara: Grafiker Ltd. Şti.
- KARABABA, Z. Canan (1999), “İlköğretim 3. ve 5. Sınıf Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarının İncelenmesi ve Karşılaştırması”, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KILIÇ, Abdurrahman ve SEVEN, Serdal (2002), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Ankara: PegemA Yayıncılık.

- KOÇ, Mustafa (2002), “Temel Kavramlar, Öğretim Hedefleri Ve Araç Seçimi”,  
*Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, (Edt.: Rauf Yıldız),  
Ankara: Mikro Yayıncılık.
- KÖKSAL, Hüseyin (2004), “Ders Kitaplarında Görsel Materyaller”, *Konu Alanı  
Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, (Edt.: Leyla Küçükahmet), Ankara: Nobel  
Yayın Dağıtım.
- KÜÇÜKAHMET, Leyla (2004), “Eğitim Programlarında Ders Kitabının Yeri”, *Konu  
Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, (Edt.: Leyla Küçükahmet), Ankara:  
Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB (MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI) (2008), Yeni Uygulamaya Konulan  
İlköğretim Kurumları Derslerine Ait Öğretim Programları ve Haftalık  
Çizelgesi, <http://www.meb.gov.tr/>, (19.03.2008).
- MEB1 (MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI) (2008), *Milli Eğitim Bakanlığı Ders  
Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*, <http://mevzuat.meb.gov.tr/>, (17  
Mayıs 2008).
- OĞUZKAN, Ferhan (2001), *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ÖZBAY, Yaşar (2001), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Trabzon: Erol Ofset.
- ÖZKAN, Recep (2006), “Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler İlköğretim  
Ders Kitapları Örneği”, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitim  
Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÖZMEN, Rüya Güzel (2001), “Okuma Becerisi”, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme  
Kılavuzu. Türkçe 1-8*. (Edt.: Leyla Küçükahmet), Ankara: Atlas Yayın  
Dağıtım.
- ÖZSOY, Hüseyin (2007), “İlköğretim 4-5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitaplarının  
Öğrenci Öğretmen ve Veli Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi”,  
*Yüksek Lisans Tezi*, Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,  
Zonguldak.
- PEHLİVAN, Ahmet (2003), *Türkçe Ders Kitabı Seçme ve Değerlendirme*, Ankara:  
Turhan Kitabevi.
- RIZA, Tahir Enver (2000), *Eğitim Teknolojisi Uygulamaları ve Materyal Geliştirme*,  
İzmir: Anadolu Matbaa

- SEFEROĞLU, Sadi (2006), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- SENEMOĞLU, Nuray (2002), *Gelişim Öğrenme ve Öğretim-Kuramdan Uygulama*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- SEVER, Sedat (2003), *Çocuk ve Edebiyatı*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- SEVERGE, Yasemin Esen (1998), “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik, İlköğretim Ders Kitapları Üzerinde Yapılmış Bir İçerik Çözümlemesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SÖNMEZ, Veysel (2007), *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ŞİŞMAN, Aytekin (2003), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, İstanbul: Değişim Yayınları.
- ŞİMŞEK, Nazmi (1997), *Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı*, Ankara: Anıl Matbaası.
- TEMUR, Turan (2001), “Dinleme Becerisi”, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Türkçe 1-8* (Edt. Leyla Küçükahmet), Ankara: Atlas Yayın Dağıtım.
- TERTEMİZ, Neşe, ERCAN, Leyla ve KUYUBAŞI, Yücel (2004), “Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi”, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, (Edt.: Leyla Küçükahmet), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TOSUNOĞLU, Mesiha, ARSLAN, M. Metin ve KARAKUŞ, İdris (2001), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme*. Ankara: Anıtepe Yayıncılık.
- UŞUN, Salih (2000), *Özel Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- VARIŞ, Fatma (1978), *Eğitimde Program Geliştirme “Teori ve Teknikler,”* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- YALIN, Halil İbrahim, (2001), *Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- YANPAR, Tuğba (2006), *Öğretim teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- YANPAR ŞAHİN, Tuğba ve YILDIRIM, Soner (1999), *Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Anı Yayıncılık.

- YAZAR, İlyas (2003), “Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarına Görsel Açıdan Bir Yaklaşım”, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, Buca-İzmir, I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, 15-17 Mayıs.
- YILDIRIM, Aysun (2006), “Yeni İlköğretim Programına Göre Hazırlanmış Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi (Elazığ İli Örneği)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- YILMAZ, Ayça (2005), “İlköğretim Okulları İlk Kademde Okutulan Ders Kitaplarının Resimlemeleri Yönünden Değerlendirilmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- YILDIZ Rauf (2002), “Öğretim Materyalleri Hazırlama İlkeleri,” *Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Geliştirme*, (Edt.: Rauf Yıldız), Ankara: Mikro Yayıncılık.
- YILDIRAN, Nejla Burcu (2007), “İlköğretim 8. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi ve İçerik Analizinin Yapılması” *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

## ÖZGEÇMİŞ

**Adı-soyadı:** Saliha Bulut (Tutkun)  
**Doğum yeri -Yılı:** Dijon-Fransa, 1981  
**Telefon:** 388.221.1280  
**E-mail:** sbulutut@mynet.com  
**Eğitim Durumu:**  
2000-2004 Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği ABD.  
1995-2000 Develi Lisesi  
**İş Deneyimi:**  
2004-2005 Sınıf Öğretmeni, Şehit İhsan Yarımkuşak İ.O. Edikli Kasabası-Niğde.  
2004-2006 Sınıf Öğretmeni, Altınlar İ.O. Altınlar Köyü, Bigadiç-Balıkesir.  
2004-2007 Sınıf Öğretmeni, Tepeköy İ.O. Tepeköy, Bor-Niğde.